

С. Кирпич
Д. 111

АЛЫКУЛ ОСМОНОВ

КӨЛ ТОЛКУНУ

Түзүүчү Т. КОЖОМБЕРДИЕВ

Бул китеп Ата журт акыны Алыкул Осмоновдун 95 жылдык юбилейине арналып, Ысык-Көл өрөөнүндөгү Бостери айылынын кулуну, Алыкул акындын күйөрманы, жеке ишкер Чалжанов Бактыбек Кунайевичтин демөөрчүлүгү менен, Чолпон-Ата шаарындагы Алыкул Осмоновдун үй-музейинин негиздөөчүсү Бактыбек Асанбаевдин демилгеси менен жарыкка чыкты.

Алыкул Осмонов

ВОЛНЫ ОЗЕРА

Избранные стихи и поэмы

на киргизском языке

Терүүгө 10/II-2010-ж. берилди. Басууга
11/IV-2010-ж. кол. коюлду. Кагазы типо-
графская № 1 форматы 70х90 ¹/₃₂, 11,63 физ.
басма табак, 13,61 шарттуу басма табак,
13,84 учеттук табак. Тиражи 1000.

КАНАТТУУ ПОЭЗИЯ

(Акын жөнүндө маек)

Алыкул... Ооба, Алыкул! Бу ысымды угаар менен эле биздин оюбузга кыргыз жеринин кайталангыс эң бир сонун көрүнүштөрүн көркөм сөздүн сыйкырдуу күчү менен өзүнчө терең сырдуу обонго салып ырдап кеткен акын жөнүндөгү элес жарк этип келе калат. Турмуш менен акын. Бу экөө бирине бири канат болуп, бирине бири бутак болуп, бирин-бири сүрөп отуруп керемет күчкө айланат. Окуучу эңсеген көркөм образга айланат.

Экөө ар дайым канатташ учат. Кыргыз элинин эң сонун асыл сапаттарын көрөт, жерибиздин албан-албан кооздугуна суктанат, мактанат, сыймыктанат! Аны бүт ааламга даңазалайт. Ошону менен гармониялык бөлүнгүс бир бүтүндүктү түзгөн турмуш жана акын нукура чындыктын атынан сөз алып сүйлөгөн нерсе катарында окуучунун көкүрөгүнө залкар ой жууратын уютат, анын сезимин селт эттирип, санаасын кытыгылап кээде күүлдөгөн табигаттын күңгөйлүү жактарында жылытса, кээде тескейлүү жактарында сергитет... Акын айтып отургандарга жана аны менен кошо — ал сүрөттөгөн турмуш айтып отургандарга окуучу кош көңүл болуп арабөк жерде кала бербейт. Тескеринсине, ал акын менен кошо үн алышкысы келет, аны менен кошо обон салып, нукура поэзиянын алтын бешигинде термелет... Аны окуганда акын эмей эле, чындыктын өзү сөз алып сүйлөп жаткандай сезилет. Дал ошондой. Акындын кээ бир философиялык толгонуулары сокурга таяк карматкандай дем берет, аны жетелейт, оюн бийлеп, улам алдыдагы жаркыраган романтикалык дүйнөнүн купуялуу

жыргалчылыктарын көздөй куюн сындуу думалап алып учат. Бирок, ал санаада гана бар кыялы—романтика эмес, чындыкка чулганып турган, адам али бетин ача элек кол алдыбыздагы өзүнчө күжүлдөгөн сырдуу дүйнө. Самаган окуучусун акын колуна жетелеп алып, мына ошо дүйнөнү көздөй имерип алып кетет. Акын менен сенин тагдырын. бирдей сезилет, бирдей сезилбесе да экөөңдүн турмушундун да, тиричилигиндин да, тарткан ар кандай машакаттуу түйшүктөрүңдүн да көп жагынан далай окшоштуктары бар өңдөнөт, алар бири-бири менен жуурулушуп ажырабай калган сындуу туюлат... Кыскасы, акындын поэзиясын да үч нерсе катышат: анын бири—акын сүрөттөп жаткан турмуш картинасы, экинчиси—ошого карата болгон акындын өзүнүн жекече мамилеси жана үчүнчүсү—анын окуучусу: Сенсиң! Бирок, бу үчөө үч бөлөк нерсе эмес: жогоруда айтылгандай бири-бири менен канатташ учкан, бири-бири менен тизгиндеш учкан жандуу немелер.

Алыкулду окуганыңда сен ошо акындын өзү дем алган аба менен дем аласың, аны менен бирге кайгырасың, бирге кубанып, жыргал деңизине бирге чүмкүйсүң. Акындын махаббаты сенин махаббатың болуп, сүйүү селкинчегин акын менен кошо бир тебишесиң. Жаркыраган айлуу асмандын алдында сүйгөнүң менен бирге кытыгылашып отургандайсың. Аныңа акын күбө. Акынга сен күбө. Көл боюнда башын салаңдатып кайгы деңизине чөккөн зайып отурат. Ар тамырында арман сызылып, бара-бара жалын болуп тутанып кетчү түрү бар. Мында да сен акын менен биргесиң. Бирде жадыраган жаз койнунда кубансаң, бирде ызылдаган бороонго каптангандайсың. Табият бирде күлүп, бирде ыйлап, бирде ойнойт. Сенин көз алдында Ысык-Көл бирде жинденип, кыйкөлүп жатып калат. Кыскасы, акын табиятты кудум жайчылардай өзгөртөт.

Койчу, акындын дүйнөсү ушундай бай дүйнө. Бирок, сен алардын далайынан тажабайсың, баш көтөрбөй үнүлүп отуруп күн менен түндүн жигин ажырата албай да каласың. Акын менен сенин жүрөгүң бирдей ыргак менен бирге түрсүлдөп согуп отургансып, акынга сен да ыраазы,

сергек окуучусуна акын да ыраазы. Экөө санаа сезимин бирге тебишип, бирдей термелишип, бир кыялданып, көп учурда бирдей тамшанат...

Мына ушу касиеттер—Алыкул Осмоновдун поэзиясына таандык болуп келген кереметтүү көрүнүш. Ал эми мындай көрүнүш болсо, чанда бир таланттуу акындардын поэзиясына гана таандык касиеттерден экендигинде шек жок.

Ошон үчүн гана Алыкул колдон колго өттү, ооздон оозго алынды, китептен китепке өтүп, кырдан кыр айланды. Ала-Тоого жетти. Андан чабыттап учуп отуруп, чексиз горизонттуу Союзга көрүндү. Советтик адабияттын чамгарагынан орун алган бийик даражалуу поэзиянын авторлорунун бири—ушу биздин Алыкул экендигине терең сыймыктанабыз. Ырас, адабияттын тарыхында мезгилдин этегине кокустан илээшип, кээ бир күнүмдүк талаптардын боюна жармаша калып, аренага чыга калган жазуучулар да болуп келген. Чыныгы, нукура таланттар кээде алардын даңканында байкалбай кылаң тартып кала берген учурлар да өкүнүчкө жараша кездеше берет. Антсе да, акыры таланттуу чыгарма ошо бойдон басылып калбасы да чын. Эртедир кечтир калыс тарых ар кимди өз ордуна алып келип коёру да бышык. Бирок, Алыкул акын наамына жеңил атак менен жетишкен авторлордон эмес. Ал чыныгы таланттын ээси болгон үчүн гана кечигибирээк болсо да тарыхтан өз ордун таап отурат.

Алыкул чыгармаларын жазып жүргөн учурларда анын поэзиясынын керемет күчү чынында андан кийинки кездердегидей жана бүгүнкү күндөгүдөй шартка жараша кадимкидей бааланган эмес. Кийин гана Алыкулдун поэзиясы элден элге өтүп өз баркына жеткендиктен соң, ал окуучуларыбыздын сүйгөн акыны болуп калгандыгы үчүн Алыкулду биз канаттуу поэзиянын автору деп отурабыз. Белгилүү даражада чыгармалардын окулушу, аны окуучулардын кабыл алышы алардын көркөмдүк сезимдерине төп келиши кээде ошо чыгармалар жаралган мезгилдин шартына ылайык да болот.

Окуучулардын көркөм адабият жөнүндөгү түшүнүк-

төрүнө жараша да болот. Мына ушу жагынан алып караганда бир кезде окуучуларды тамшанткан, таң калтырган чыгармалар мезгил жылып өтө бергенден соң жана ага байланыштуу окуучулардын көркөм чыгармачылык жөнүндөгү түшүнүктөрү кеңиген соң. адабият мурда болуп көрбөгөн ар кандай көркөмдүк тетиктердин эсебинен байыган соң гана барган сайын өтө жупуну тартып, көзгө комсоо көрүнүп, сезимге орой тийиши да мүмкүн. Бирок, мындай болгон учурда да кандайдыр бир даражада ошо өз мезгилине кызмат кылган чыгармалар, ошо доордун духуна жооп берген чыгармалар биротоло сүрүлүп да, унутулуп да кала бербейт; анын жок эле дегенде адабияттын тарыхында орун алуусуна толук укугу бар. Жыйырманчы жана отузунчу, кыркынчы жылдардагы жана андан кийинки кыргыз адабиятындагы далай чыгармалар мына ушундай ролду аткарган деп айта алабыз. Бирок, алардын мыктылары ушу күнгө чейин жашап жатат. Иргелгендери мындан ары да жашай бермекчи.

Ал эми өз мезгилинен ары өтүп, келечекти карай бой салган чыгармалар да болот. Өз мезгилине кызмат кылуу менен андай чыгармалар өзүнүн чыныгы ажарына келечекте гана кирмекчи, анын жүзү бүгүнкү кундон да эртеңки күнү ачыгыраак көрүнмөкчү. Ошопу менен ал тарых бетине биротоло жазылып, окуучуларынын көркөмдүк сезимине биротоло уюп калмакчы. Мезгилдин ар кандай илеби ага тоскоолдук кылып кирдете алмак эмес. Андай поэзиянын өмүрү бөтөнчө өзүнүн улуттук адабиятынын тарыхында узакка созулмакчы.

Мына ушундай поэзиянын автору Алыкул Осмоновдун колунуздардагы жыйнагы — жогоруда айткандарыбызга ачык күбө боло алат.

Алыкул жазгандан бери бир нече убак өттү. Анын каза тапканына алтымыш жыл болду. Антсе да, акын ага берилген окуучуларынын жүрөгүндө жашап келе жатат. Акындын поэзиясы ушу күнгө чейин дал ошо кезде, оо, мындан нечен жылдар мурун акындын өзүнүн жазган калыбында мазмуну да тайыздабай, өңү да өчпөй кудум наристе курагында жашап келе жатат. Алыкул бу

ырларын жазган кездеги бала азыр улгайып калды, орто жаш курагында Алыкулдун ырларын мындан отуз жыл мурун окуган киши азыр картайып калды. Бирок, акындын поэзиясы ушул азыр да ошо жазган калыбындагы кырчын кезинен анча өзгөрө элек. Бир кезде Алыкулду окуган киши, эми ушу жыйнакты кайтадан окуган болсо, качанкы бир жылдардагы жашчылык кезин ойлогон болоор эле. Эми болсо, Алыкулду ошо кишинин өз баласы окуп отурат.

Нукура таланттуу акындын жашай берери да ушундан. Анткени, акын Алыкул өз поэзиясына өлбөстүн мүрөк суусун сиңирүүгө аракеттенген жана көп жагынан буга жетише да алган.

Бирок, андай жеңиштер Алыкулга оңой-олтоң эле келе койгон эмес. Алыкул Осмоновдун поэзиясы ар бир таланттуу акын басып өткөн жолду өз башынан өткөрдү. Нечен ашууларды, кыйын кезендерди ашып отуруп гана Алыкул поэзиянын өзүнчө бир кызык жана өзүнчө бир бийик белесине жете алды.

Алыкул Осмонов 1915-жылы азыркы Калинин районундагы (Кара-Балтадагы) Каптал Арык деген айылда туулган. Жаштайынан турмуш каккысын көп жеди. Курсагы жакшылыктуу тойбоду, кийими бүтөлбөдү. Ар кимдердин эшигин сагалап, тамак артынан жүрдү. Ошентип жүрүп бышыкты. Турмуштун эмне экендигин эртелеп таанып баштады. Карала-шаар, багаар, кагаар жакын кишиси болбогондуктан, болсо да алардын колунан эчтеме келбегендиктен жаш Алыкул жетим балдардын үйүндө тарбияланды, көп жылдар ошо жерден окуду. Киши катарына кошулду. Мына бул болсо ошо кезде жаңы орногон Совет өкмөтүнүн Алыкулдай жетимдерге көрсөткөн унутулгус жардамы эле. Чынында да унуткан жок. Бу кезин ал бир катар чыгармаларында абдан терең да жана көңүлгө тиерликтей мазмунда чоң берилүү менен да ырга салган эле. Мисалы, «Грунья Савельевнага» деген ыры ушундай. Балдар үйүндө тарбиялаган аялды ал өз энесиндей, а түгүл ал жөнүндө:

Жан боорумдай көңүлүмдө көз жашың.
Ата-энемден көз жаш көргөн эмесмин! —

деп жазган. Көңүлүндө капасы бар, же өзү да ушундай турмуштун ачуу даамын таткан ар бир адам акындын мындай ырларын көңүл кош окубасы чын.

Балдар үйүнөн тарбия алгандан соң, ал отузунчу жылдардын аралыгында Фрунзедеги ошо кездеги бирден бир чоң деген окуу жайында — Педагогикалык техникумда окуйт. Чыгармачылыгы да дал ушу кезде башталат.

Алыкулдун балдар үйүндө тарбияланышы анын орус адабиятынын үлгүлөрү менен эрте таанышып, классикалык чыгармаларды үйрөнүүсүнө чоң, түрткү берген. Орус тилин үйрөнүп, ал жаш кезинен эле Пушкин, Лермонтов сындуу зор акындардын поэзиясын кунт коюп үйрөнөт. Орус адабияты аны поэтикалык кайракка кайрады, бүлөөгө бүлөдү. Өзү да аларды туурап, акырындап ырлар жаза баштайт. Ал эми ал кезде башка жерлерде орус тилин жана адабиятын окуу жолго коюла элек болучу. Мындайча айтканда, жалпы кыргыз эли тамганын эмне экендигин жаңыдан билип, аны жаныдан үйрөнүүгө бет ала баштаган. Сабатсыздыгын жаңыдан ача баштаган. Нечен кылымдар бою тунжурап караңгылыктын калың туманында батып жаткан көзү туюк кыргыз эли илим-билимге жамырап, чаңкаган суусунун кандырууга бет алган эле. Мезгилдин шартына жараша кагаз бетине түшүрүлгөн ар бир тамганы, сөздү, сүйлөмдү, ырды, ойду ыйык катары түшүнгөн учурлар да болгон.

Алыкул мына ушундай шартта калем кармады. Адегенде өзүнөн мурун жазган Аалы сындуу акындарды туурап да жүрдү. Пушкинди, Лермонтовду, Есенинди туураган күндөрү да болду. Ал биротоло алардын туткунунда кала жаздаган күндөр да кезиккендигин билебиз. Чындыгында мындай тууроолордон ар кандай акын канып кете албайт деп ойлойбуз жана качуупун да зарылчылыгы жок. Анткени, ар бир акын жаңыдан эмгектеп, жаңыдан буту чыга баштаган бала сыңарында,

тушоосу жаңы кесилген наристе сыңарында ар нерсени таканчыктап, ар нерсени сүйөнүч, таяныч кылып, ар нерсеге илээшип отуруп гана бара-бара жетилет. Энесинин этегине илээшип отуруп чоңоигон сыңары акындар да өзүнөн мурдакы өздөрү жактырган акындарды туурап отурушуп гана калемин курчутат. Анан гана чыгармачылыктын өзүнчө жолун табышат. Албетте, таланттуу акындар гана ошентишет. Талантсыздары эмгектеген боюнча тушоосу кесилбей бечел болуп кала берет...

Алыкулдун өсүш жолундагы ар кандай чыгармачылык тууроолор ал үчүн келечектеги чоң даярдыктардын бири болду. Ал көп жылдар бою өзүнчө жол таба албай ар кандай чыйырларга түшүп убараланды. Акындын мына ушундай жолунда атактуу грузин элинин акыны Шота Руставелинин «Жолборс терисин кийген баатырын» которуу чон, мектеп болду. Муну менен акын чыныгы поэзиянын кандай болоорун билди. Нукура көркөм чыгармалардын мыкты үлгүлөрү менен кенен-кесир таанышты. Аны менен чектелбей аны чоң сүймөнчүлүк менен кыргыз тилине эркин которду. Бу котормо — кыргыз тилиндеги эркин котормодордун эң мыктысы.

Бу чыгармадагы бийик романтикалык белестер, жаркыраган идеалдар, адам сезиминдеги күчтүү толгонуулар жана аларга себеп болгон жүрөк титиреткен окуялар, ал окуялардын, идеалдардын жалпы чыгыш поэзиясына жакын болгондугу жана эң акырында чыгармадагы негизги мотивдеринин бири болгон сүйүү мотивинин ошо ченде акындын керт башындагы окуяга топ келип калышы ж. б. объективдүү жана субъективдүү моменттер Алыкулду бу чыгарманы кыргызча бийик көркөмдүк даражада сүйлөтүүгө алып келди.

Мына ушундан кийин ал дагы башка дүйнөлүк классик деген акындардын чыгармаларын көп окуй баштайт, аларды которуп да көрөт. Кыскасы, классикалык чыгармалардан үйрөнүү акынга жакшы чыгармачылык ийгиликтерди алып келди. Ал жазма адабиятындагы керкем поэзиянын кандай боло турган жолдорун туюнду, түшүндү, а турмак ошого ылайык кээ

бир мыкты деген чыгармаларын да жазды. Мына ушулардын бардыгы тең — Алыкул Осмоновдун кыргыз поэзиясына алып келген өзүнчө бир жаңылыктары болду. Ошондуктан гана биз аны кандайдыр бир даражада ыр маданиятынын өзүнчө түрлөрүн түзгөн новатор акын деп билебиз.

Новаторлук акындын чыгармаларынын мазмунунан да, көркөмдүк формасынан да көрүнүп турат. Мына, мазмун жөнүндөгү новаторлуктун бир-эки мисалын көрсөтөлүк.

Турмуштук көрүнүштөрдү үстүртөн сүрөттөбөй, аны конкреттүү сүрөттөө акындын поэзиясына таандык эң жакшы касиеттерден. Ошого жараша колдонгон көркөмдүк куралдары да конкреттүү. Ой жүгүртүүсү да бир ыңгай. Мына ошондуктан акындын поэзиясын предметтүү поэзия деп атайбыз. Акын белгилүү бир поэтикалык ойду кубалап жүрүп отуруп гана ырдын аягында ал жөнүндө тыянак берет, же андай тыянакты чыгарууну окуучунун өзүнүн эркине коёт.

Бир маданияты Алыкулдун чыгармаларында бир катар бийик, кадимкидей профессионалдуу деңгээлге көтөрүлгөндүгүн айта кетүү керек. Буга жогорку айтылган ойдун өзү эле күбө болуп бере алат. Ушу жогоркудай предметтүүлүк, конкреттүүлүк кыргыз поэзиясына бөтөнчө Алыкулдун чыгармаларынан кийин кирди деп айтууга толук негиз бар.

Терең ой, сонун пикир ысык сезимди жарып өтүп, андан аскарлуу тоонун тунук булагындай болуп атылып чыкса гана — ал чыныгы поэзия. Алыкулдун чыгармаларына да көп учурда мына ушу таандык. Акындын поэзиясы — жалаң гана жакшына ойдун, же поэтикалык пикирдин жемиши эмес, ал ошону менен бирге, жалындаган сезимдин да поэзиясы. Актуалдуу, мурда башкаларда учурабаган бир жакшына ой курулай гана уйкаш, же өлчөм сындуу бирин-экин «ырды ыр кылып» туруучу мүнөздүү нерселер менен «ырга салынбастан» ал өзүнө гана таандык деп айта турган ар кандай көркөмдүк күчтөр менен берилет. Андай ойго акындын жалындаган сезими күч берип, кубат берип,

ажар киргизип турат. Мындай белгилер акындын поэзиясын драмалуу кылат, лирикалуу кылат, динамикалуу кылат. Өзү кайрылып жаткан турмуштук көрүнүштөр жөнүндө акын күйүп-жанып таланттуу гана акында болучу чыныгы лирикалуулук менен толгонот. Акындын оюна жараша анын ырларынан адамдагы сезим буусу да чыгып тургандай жерлер өтө көп. Мына ошондуктан андай ырлар окуучунун жүрөгүнөн түнөк табат, акындын жалындаган сезиминин илебине аны окуп жаткан киши да чулганбай койбойт. Кыскасы, акындын сезими окуучунун сезими менен бирге кайнайт.

Жогоруда биз акындын өмүрү жөнүндө кыскача гана айтып өттүк. Чыныгы жазуучунун, бөтөнчө Алыкул Осмонов сыңдуу лирик акындын өмүрү менен чыгармачылыгына чек коюп болбойт: ал экөө ажырагыс бирдикте, бирге жуурулушуп кеткен нерсе. Демек, акындын чыгармалары — кандайдыр бир даражада анын өзүнүн да өмүр баяны. Тагыраак айтканда, поэтикалык өмүрү деп айтсак болот.

Акындын чыгармаларын окуганда биз Алыкул Осмоновдун жекече керт башынын тагдыры турмуштун далай татаал кырларына учурап көп жагынан кайгылуу болгонун да көрөбүз. Ал поэзия үчүн, художество үчүн бардык «жыргалчылыктардан» кечкен акындай болуп көрүнөт. Ал үчүн биринчи кезекте поэзия кымбат. Алыкул — поэзиянын сыйкырдуу дүйнөсүнө биротоло сүңгүп кирген акындардан. Турмуштун, өмүрдүн, жаңоонун негизги максаты — эл үчүн узануу, эл үчүн жакшы ырларды жазуу. Акын өзү айткандай «бир четин адам көтөрө алгыс ырдан килем токугусу» келет. Акын эмне жөнүндө гана жазбасын ар дайым ушул оюн алдейлейт, анын медресе кылганы да ушу жакшына тилек. Андан артык, андан асыл нерсени акын билбейт, билгиси да келбейт. Чыгармачылык эмгектин күүлдөгөн өтө бир сонун өзүнчө кызыгына баткан акын, анын стихиясына биротоло берилген акын эл үчүн кызмат кылууну, адабият үчүн иштөөнү өзүнүн өмүрүнүн башкы максаты кылат.

Мындай максатка өзүнчө оригиналдуулук менен жетише алгандыгын ушу колуңуздардагы жыйнактан ачык көрө аласыздар. Бу жыйнакка акындын тандалган мүнөздөгү чыгармалары кирди. Ырас, алар мурда да бир канча жолу өзүнчө китеп болуп чыккан. Андай болсо да, Алыкулдун поэзиясы дайыма суусатып туруучу чыгармалардан болгондуктан, окуучуларыбыздын талаптарын эске алып, акындын ушу жыйнагын чыгарып отурабыз.

Кээ бир таланттуу акындардын чыгармаларын улам окуган сайын андан улам барган сайын кандайдыр бир жаңы нерселерди табасың. Анын мурда көрүнбөгөн жактарын, билинбеген жактарын ачып жана ошого кубанып да, толкунданып да отурасың. Алыкул да ошондой дайыма улам жаңы жактары менен көрүнүп туруучу таланттардан. Өзүнүн музыкалуулугу менен айырмаланып турган акындын чыгармаларынан бу жолу да жолдуу болуп, жаңы пикирлер табууңузга тилектешпиз.

Шаршенбек ҮМӨТАЛИЕВ

ЫРЛАР

Ар бир кимде бир аманат,
Бир бирге жашайбыз,
Көксүзү жерге жеткен,
Түбүлүк багыт таштаган.

1932

ТАҢДА

Тентек желдин эркине,
Булуттар көчө баштады.
Таң нуруна бүлбүлдөп,
Жылдыздар өчө баштады.

Чыгышты бөлөп алтынга,
Таң агарган кез эле.
Таң нуруна боёлуп,
Жылтылдайт биздин терезе.

Ар биринде бир кетмен,
Кээ бирөө чеккен араба.
Колхозчу эмгек атасы,
Түбөлүк бакты талаага.

1932

ШАМАЛГА

Эртең менен терезеден
Таза абаны желдеттим,
Таза абадан таза жутуп
Көңүлүмдү дегдеттим.
Ай! Унуткам, мени ойготкон
Шамалы го эмгектин!

1932

ТАҢ АТАРДА КӨЛ БЕТИ

Ысык-Көлдө чабактын,
Сүзсө, ойносо өз эрки.
Даяр тосуп алууга
Бир четинен, бир чети.

Мына көлдө таң атты,
Таң алдында көл бети.

Карап турсам таң нурун
Көлгө тегиз төгө алды,
Эркин сүзгөн чабактар
Ыргып шоола көрө алды,
Көлдүн көрктүү толкуну
Көлдөн көлгө бөлө алды.

Сулуу таңкы шооланы,
Көл кучактап өбө алды.

Таң атарда көл бетин
Карап турчу азырак,
Таңкы таттуу уйкуга
Талыкшыбай жакшырак.

Алыста калган жарыма
Кайрылууга азгырат.

Көлүм таңда мен көргөн
Таң алдың сулуу экен го.
Толкундан шоола тараткан
Шамалың сулуу экен го.

Көлдө эркин сүздүргөн
Заманың сулуу экен го,
Сулуулукта ойгонгон
Талабым сулуу экен го
Таң алдында көл бети
Жаштар курган оюндай,
Таң алдында көл бети.
Жарым, ысык койнундай.
Таң атарда көл бети
Түнкү Нева боюндай.

1937 Жети-Өгүз

ТҮНКҮ КАЙЫК

Түн айлуу түн, көл да бүгүн толкунсуз,
Бир телмирип, бир жылмаят, кээде суз,
Бурчу бери, ушул түнкү кайыкты,
Көл үстүндө мен болоюн учкан куш.

Көлдүк курбум ме, кайыкты айдагын,
Ысык-Көлдүн күнгөй жагын айлангын.
Ушул күндө кайра тартып алабыз,
Жаштык күндүн өткөн жылдар айларын.

Турчу мындай, айдайынчы мен өзүм,
Көлдөй талап бар экенин көл көрсүн,
Кыргызымдын аккан кайран кандары ай,
Ушул көлдөй өмүр кайра төрөлсүн.

Көл четинен ортосуна түшөлү,
Кең жол алып, кененирек сүзөлү.
Түнкү кайык, кайда бара жатабыз?
Бул рахат эмес бекен түштөгү.

Жаңы өмүрдү гүлдүү күндү элдеги,
Менин жарым көлгө да айта кел деди.
Түнкү кайык бизди таанып калышсын,
Көл бетине ырлар жаза келели.

Таң атарда күн чыгыштан жел согот,
Ойгонгондой көлдүн бети козголот,
Бир чер жазар көлдүн таңкы адети,
Толкун келет, толкуп толкун кошоктоп.

Биз ошондо буга кучак керебиз,
Себеби: көл биздин тууган энебиз.
Түнкү кайык биз бүтүрүп сапарды,
Толкун минип кошо толкуп келебиз.

Көлдүк курбум, ме кайыкты айдагын,
Ысык-Көлдүн күңгөй жагын айлангын.
Ушул түндө кайра тартып алабыз,
Жаштык күндүн, өткөн жылдар, айларын.

1937 Жети-Өгүз

БЕШИК ЫРЫ

Эл уйкуда,
Терезеден ай нуру
Бетке тийип таттуу кылат уйкуну,
Не бир кызык,
Түштөр бөбөк түшүндө,
Элпек эне тынчсызданат утуру.
Укта бөбөк, укта бөбөк, уктачы
Алдей, алдей таттуу уйкунду буз-
бачы.

Жылдыздар да бөбөк кылып алсак дейт,
Коммунизм бешигине салсак дейт.
Сен эр болуп, жеңил дүйнө асманын
Туу көтөрүп, Кремлге барсак дейт.
Укта бөбөк, укта менин жылдызым,
Укта бакыт, укта шоолам, ырысым.

Эне уйкусуз уулун алып колуна,
Эл жылдызын улам кысып бооруна,
Түн оодара бөбөк жолун аңтарат,
Болочоктун санаасы көз алдында.
Укта бөбөк, укта сонун болочок, .
Өткөн күнгө сыздабассың бизге
ОКШОП.

Бир азда эми тамтаң-тумтаң басарсың,
Ата, эненин көңүлүн бир ачарсың.
Ошент бөбөк, ошент күлкүң чыкса экен,
Балалыгын эстеп көбү жаш алсын.
Ооба, бөбөк, ыйлаганды коёрсун,
Көп-көп балдар арасында ойнорсун.

Заман сага—
Бар өнөргө берди эрк.
Буга, бөбөк, сен эртерээк өсүп жет,
Бир жылдарда, бир сентябрь айында,
Дердендерсиң мектепке окуп келдик деп.
Ыйла, бөбөк, ыйлабасаң эмчек жок,
Тырыш, бөбөк, тырышпасаң эмгек
жок.

Чоңоёрсун, тентек улан болорсун,
Кырчын байлап, муун катып толорсун.
Большевиктер жеңип кеткен азаптын
Изин окуп, жаңы дүйнө согорсун.
Укта, бөбөк, далай сонун күн өтөр,
Укта, бөбөк, Ленинизм үйрөтөр.

Так ошондо, так бүгүнкү май айы,
Колтуктарсың беш көкүл беш саамайды,
Сүйгөн кызга өзүң сүйгөн эркти айтып,
Жалынтарсың жарокерлүү далайды.
Өскүн, бөбөк, кызыл гүлдөй өсүп
жет
Жашсың, бөбөк, сенде бирок көп
милдет.

Күчүң толор, элим жигит болду дээр,
Чыгыш жакка же батышка жиберер
Эне сүтүн актап кайра кайтканда,
Үч көтөрүп, үч түшүрөп тууган жер.

Ооба, бөбөк, буга өсүп жетесиң,
Буденныйдын атчанына кетесиң.
Жер кыдырып деңиздерге сүзөрсүң
Оксандан океанга түшөрсүң.
Уулдарга жомок кылып айтарсың,
Бир доордо большевиктер күрөшсүн.
Укта, бөбөк, көрбөгөндү көрөрсүн,
Укта, бөбөк, көнбөгөнгө көнөрсүң.

Маркстен сен көп сабактар аларсың,
Дарвинди да далай ачып карарсың.
Укта, бөбөк, таттуу уйкулуу көзүңдү ач,
Адамдыктын ыраматын табарсың.
Укта, бөбөк, уктай койгун дегеним,
Күрөш, кармаш! Уйку издегин де-
бедим.

Термел, бешик,
Термел, бешик, тынч термел.
Коммунизм жылдызына уйку бер.
Бөбөк, сага бир ырыстуу жылдызды,
Бул бешикте терметүүчү күн келер.
Укта, бөбөк, сенин күнүң сонун да,
Жашоо жолу эркин тиер колуңа.

Жылдыздар да бөбөк кылып алсак дейт,
Коммунизм жылдызына уйку бер.
Бөбөк сага бир ырыстуу жылдызды.
Бул бешикте терметүүчү күн келер.
Укта, бөбөк, сенин күнүң сонун да,
Жашоо жолу эркин тиер колуңа.

Жылдыздар да бөбөк кылып алсак дейт,
Коммунизм бешигине салсак дейт.

Сен эр болуп жеңип дүйнө асманын
Кремлге туу көтөрүп барсак дейт.

Укта, аппагым, укта, чолпон жыл-
дызым,
Укта бакыт, укта, шоолам, жылды-
зым,

Күндөрү ойноп тентек бала кезиндин,
Ачып кирер коммунизм эшигин.
Укта, бөбөк, бардыгына жетесиң,
Ай менен күи ортосунда бешигин.

Укта, бөбөк,
Укта, бөбөк,
Уктай, кой.

Убайымсыз —

Жыргалга ашар
сендеги ой.

1937

КҮНДӨР ЖӨНҮНДӨ ЛИРИКА

Жаратылыш сенде кандай кубулуш,
Өз бооруңа кучакталган бул турмуш,
Жаз алдында жаңы ачылган гүлдөрдөй
Күндө алдыңдан гүлдүү күндөр болот туш.

Ар бир күндүн өзүнчө го жаштыгы,
Жарашыктуу күлкү, оюн шылдыңы,
Сонун акыл, сонун сүйүү туулат
Зымырылып кууган сайын жыл-жылды.

Мына заман октой учуп зыпылдап,
Калың турмуш арасында кыдырат,
Көрчү досум, биз жашаган күндөрдү
Адамдыктын бактысы өсөт, гүлдөп бат.

Жаштык колдо, кубат да мол, курбулар,
Жашоодогу кымбат күндөр бизде бар,
Астыбызда мол өмүрдүү күндөрдө
Бар го далай ачыла элек кулпулар.

Күн, сен нурлуу, ай, бактылуу тие бер,
Жалгыз гана жарашыктуу биздин жер.
Жардай ысык биздин күндү көрүшсүн,
Кайгысы жок эл бар бөкөн дегендер.

Күн, сен нурлуу, ай, бактылуу тие бер,
Жалгыз гана жарашыктуу биздин жер.
Шаттык, күлкү, жашчылыктын ичинде
Сен да жыргап туула бер, жаш күндөр.

* * *

Көбүктөнгөн күлүк аттай аркырап,
Жыйырма беш жетип келди чапкылап.
Алы жетпес — күчтүү күчкө жол ачып,
Жашчылыктар кала берди кол булгап.

Кетти, кетти, балалыктар кайрылбай,
Аткан октой кайрылууга айныбай.
Эсте калды бир күн көргөн оюндай,
Аз ырдалып унутулган ырлардай.

Кош бол, кош бол, уурдалган жылдарым!
Кайкып учкан лачын куштай чактарым...
Артың өкүнүч, алдың кызык койнунда
Аз жашадым, дагы азыраак жашармын.

1/1—1940

* * *

Шаарымдын бир учунан бир учуна карасам:
Жаңы түшкөн, тааныш эмес, жаңы там...
Замандардан замандарга калкуучу,
Чөкпөй турган кораблдей салынган.

Ал тамдарда жашагандар ким десең?
Менин бир боор кыргыз деген үй-бүлөм!
Жаш калаага турактуу уул болууга,
Аз жыл болду тоодон көчүп келишкен.

1/III—1940

БӨБӨККӨ

Эң жаш калып, эсте калбай ата-эне,
Кайнап бышып, далай кыйын кездерге.
Балбан турмуш түбү калың болсо да
Керек жерин жара тээп кирерде.

Тооруй басып тосуп чыгып жолумдан,
Бурай кармап, майыштырып оңумдан,
Жаш өмүрдө жаңы бөбөк көрөрдө
Таш боор өлүм тартып кетти колумдан.

Күндөр болду ырас, аздым, жүдөдүм
Эртесинде кайра унутуп күлгөмүн.
Бирок чиркин, бөбөк деми күч экен,
Эч мынчалык ууланбаган жүрөгүм.

Эң таза эле сүт үстүндө каймактай.
Сайрайт эле булбул кушту сайратпай.
Бирок тагдыр жеткирген жок ал күнгө
Ай, чиркин ай, өмүрүнү кыскасы ай.

Алтын да бар, асыл да бар элдерде,
Не бир түркүн сонундар бар дүйнөдө.
Ошончолук кымбаттардын ичинен
Атасы үчүн бөбөккө тең жок эле.

Сулуу тоолор, көркөм көлдөр четинде,
Көп гүлдөр бар, кызыл-жашыл түрлөрдө,
Жер аңкыган ошончо жыт ичинен
Атасы үчүн Жыпардай жыт жок эле.

Жаштык ширин, сүйүү ширин билгенге,
Андан ширин, бир боор тууган ата-эне,
Ошончолук көп шириндин ичинен
Атасы үчүн андай ширин жок эле.

Түпсүз кубат, чексиз элес болучу,
Сырга чоң сыр, ойго кеңеш болучу.
Энесиндей эссиз эмес болучу,
Атасындай кекчил эмес болучу.

Өлдү бөбөк жүргөн каны токтогон.
Бир жылт этип өчкөн чырак окшогон.
Учсуз жердин бир ууч куну кеткен жок,
Бети жок ай, жер уялбайт ошондон.

Кетти бөбөк жанаа гана бар болгон,
Жарык таанып жаңы гана ойгонгон.
Түпсүз көрдүн карыш бурчу кеткен жок,
Ары жок ай, көр уялбайт ошондон.

Бар болсо экен картайганда көргөнү,
Соо болсо экен жаштын жаңы жөлөгү.
Өмүр алда, эртеңкиге тобокел,
Өлбөсө экен башкалардын бөбөгү.

30/XI—1940 Койсары

МЕНИН ЖЫЛДЫЗЫМ

Атамдын досу дешчү эс-эс билем,
Аксакал чоң абышка Касым деген.
Бир түнү койнуна ороп алып чыгып
Көрсөтүп бир жылдызды колу менен:

«Таанып ал, тээтиги сеники, уулум,
Карачы жаңылыгын, сулуулугун.
Билип жүр, сен батканда кошо батат,
Сөзү ушул бизден дагы мурункунун!»

Чоңойдум, жигиттикке күндөр жетти
Ой басты тунжураган эрте-кечти...
Эрчишип оюн-күлкү мастык менен
Эсимден анын баары чыгып кетти.

Калп эмес ушул күнгө ошол күндөн,
(Аныма кээде өзүмчө ичтен күлөм)
Көк түстүү кең асмандын барагынан
Карайм да кайда экенин таппай жүрөм.

Ах, чиркин, да бир жолу көзгө түшсө,
Эгерде ай кызганып, күн түртпөсө,
Жер шарын колтугума кысып алып,
Мейманга барар элем эки-үч күнгө.

Көрсөтүп бир тилектүү жер баласын:
Болгондо биз сыяктуу эр даанасын.
Көп турбай кайра түшүп келер элем,
Таанытып адилдиктин заманасын.

2/XII—1944

ЖАМАНДОО

Келишкен көркү сонун кийми таза,
Пальтосу жаңы форум кара жака.
Көзү ойноп, кызыл эрди жып-жып этет,
Орусча, кыргызчалап сүйлөп турса.

Аңгыча дагы бири кезигишет,
Токтой тур, тиги дагы келсин дешет.
Ошентип мен тааныган бир топ аяш,
Бир сырдын эркек көрбөс сырын чечет.

Ал эмне, бир жигиттин маселеси,
Мисалы Алыкулдун аңгемеси.
Дуу этип баары тегиз күлүп калат,
«Да, да» деп жер тепкилейт четки эмеси.

Бул дагы аз, эстүү курбум, момун досум,
Көп болсун... андай достор аман болсун.
«Ай кыздар, ал гана эмес мындайы бар»,
Деп кошот «ай оңбосун, ай оңбосун».

Ал кезде мен олтурам үйдө жалгыз,
Ойлордон ойго батып түпсүз-сансыз.
Аттиң ай, бир чоң килем соксом-ээ, дейм,
Бир четин мүлдө кыргыз көтөрө алгыс.

Ойлойм да ойго батып бекер турбайм,
Пушкинден, Шота абамдан акыл сурайм,
Жок дешпейт, мындай дешип айтып берет,
Кайрадан көбүн ондойм, иргейм, ылгайм.

Ошентип кирпич менен килем согом,
Өңү өчүп оңой менен гүлү оңбогон.
Жанагы «жаман» деген «жакшылардын»,
Сөзүнүн чын, калпына күбө болгон.

2/XII—1944 Койсары

ШОТА РУСТАВЕЛИГЕ

Шота аба, чын достуктун эң кымбаты,
Эр үчүн, керек жерде ак кызматы.
Жөнөй бер дагы сонун жерге алпарат,
Алдагы мен берген ат — кыргыз аты.

Таарынба, белегимдин көрдүң азын,
Сынагын кандай экен ичин ачкын,
Ал белек: сага тааныш — сулуу Нестан,
Мен аны кыргызчалап кайра жаздым.

Таризэл — сен көргөндөй баа жетпес эр,
Автандил — жүзү жылуу акылман шер,
Түз талаа, бактуу калаа, тунук суулар...
Баары бар... Тинатин кыз үн салган жер.

Баягы кара үңкүрдө күткөн Асмат,
Батмажан виного мас, күлгөн шат-шат...
Айтылды өз түрүндөй Фридон дос,
Не сулуу, айлуу түндөр күмүштөй ак...

Айбы жок жаш сүйүүнүн кайгылары,
Эң таттуу, эң бир жумшак муңу, зары,
Арфа ыры, жанды эриткен коңур үндөр,
Таарынуу, сүйүнүүлөр, баары, баары...

Жок, күтпөйм, алдын алып айтпа рахмат,
Өзүн көр, өзүн, өлчө таразалап.
Арманым ошол сүйүү бул күнгө да,
Кайрадан жаралсачы атаганат!

Шота аба, чын достуктун эң кымбаты,
Эр үчүн керек жерде ак кызматы,
Жөнөй бер дагы сонун жерге алпарат,
Алдагы мен берген ат—кыргыз аты.

3/XII—1944 Койсары

УЙКУМ КЕЛЕТ

Абаке ай, кече күнкү биз жеген эт,
Андай эт майга оролуп күндө келет.
Кандайдыр, биз билбеген күчү бар бейм?
Ыксырайм, уйкум келет... уйкум келет...

Урушпа, сага бир кеп айткым келет,
Ал этти, парыз бекен дайым жемек?..
Жаштардын кол-аягы ичке болуп,
Кыздарга кайдан бүткөн одоно бет?

Кейибе, эмнени айтып дөөдүрөйт деп,
Эт жемек өнөр бекен, күндө тердеп?..
Касымкул неге жалкоо? Билесиңби?
Дале жок, ана келет, мына келет...

Максат жок, эт жебегин, аба демек:
Мен жүрөм, күчүбүздү дайым ченеп,
Таарынба, чычалаба, ачык сөзгө —
Эмне үчүн биздин элдер борпоң делет?

Муну айтам эгер берсең, мага кезек:
Орустун көп даамына уруксат этсек,
Кара көз, чымыр дене көркүн алып,
Бир сонун гүлдөр элек... гүлдөр элек...

Кой дебейм, эмне берсең өзүндө эрк,
Менде жок эт жебейм деп кесирленмек,
Өзүмчө бир байкаган сырымды айттым,
Негедир уйкум келет... уйкум келет...

3/XII—1944 Койсары

ИЧКЕ СУУ

Ай күмүш суу, ай тунук суу — Ичке суу,
Жаштык, сүйүү кумарына ичме суу.
Он бештеги кыздар тақкан чачбактай,
Заманыңа жарашыгың укмуштуу.

Сен өмүрдүн кол жоолугу — гүлдүүсү,
Көктөгү айдын жасануучу күзгүсү.
Буудай, арпа ысык койнун аралап,
Аккан үнүң боз балдардын күлкүсү.

Келдим, кеттим мейман болдум беш күндүк.
Жан кыйышпас дос болуштук өмүрлүк.
Жаңы тамдуу, кашкар талдуу колхозуң
Кайда жүрсөм бир боорумдай көрүнүп.

Ишенбайлар, Адыбайлар дагылар,
Жумадилдер, барлыгы эстүү адамдар.
Жаш көчөгө биринчи тал тигишип,
Алтын жерге биринчи арык салгандар.

Силер берген кызыл кымыз, канттуу чай,
Мынча ширин, мыңча балдай таттуусу ай.
Колун тартты уулангандай сары оору
Аңдып жүргөн мени кыйып салчудай.

Колхозуң бай, байлыгыңдай берекең.
Мындагы элдер башкача бир эл экен.
Пейли менен мени кайра тирилтти,
Алым куруп, чыгар кезде керектен.

Кайра барам да бир жылы өлбөсөм,
Мени оору эмес, ооруну мен көмбөсөм.
Зуулап учкан улуу заман милдетин
Калкым үчүн каным менен төлөшөм.

Ай күмүш суу, ай тунук суу—Ичке суу,
Жаштык, сүйүү кумарына ичме суу.
Он бештеги кыздар таккан чачбактай
Заманыңа жарашыгың укмуштуу.

4/XII—1944 Койсары

КАРКЫРА

Бала кез, көктөм убак, жазгы баар,
Асманда карк-карк этет каркыралар.
Мен анда: «Эй, замандын калыстары —
Көрсөтчү, канатында не жазуу бар?»

Уккандай дал үстүмдө тегеренет,
«Ал мына, окуп кал»... деп белги берет,
Карасам, канатында төрт сап ыр бар,
Эсимде ал төрт сап ыр мындай делет:

«Турмушта бакыт да бар, байлык да бар,
Болушкан бирин-бири көрүүгө зар.
Мына эми биздин күндө кошулат дейт,
Сен да кел, ошол жакка биздин сапар»...

Аз, көппү, санабадым күн эсебин,
Колхоздо бир нече ирет орулду эгин;
Арадан күндөр бат-бат алмашылып,
Айланып Каркыра аттуу жерге келдим.

Көйкөлүп мелт-мелт этет жайык бети,
Көрсөтүп чоң боз үйдү берки четки.
«Туугандар, бул үй кимдин үйү?»—десем,
«Колхоздун койчусунун үйү» дешти.

Кыргызда адамдык парс салам айтмак,
Четки үйгө салам айтып кирип барсак,
Төрүндө Бакыт, Байлык, койчу менен
Каткырып кымыз ичип отурушат.

Кандай март, Бакыт, Байлык кандай элпек,
Жаңы өмүр койнунда экен кайда дөсөк
«Заманың мына ушундай таанып жүр» —

деп,

Асманда каркыра үнү карк-карк этет.

5/XII—1944 Койсары

СЫРТ ЖАЙЛОО

Сырт жайлоо аттуу адамга жакын жайлоо,
Жароокер кыз койнундай алтын жайлоо.
Бак кетпес, ырыс качпас, жыргал чанбас
Атыр жел, күмүш булак салкын жайлоо.

Жайлоонун жан жыргатар кымызы кең,
Жер-көктү теше чертчүү күчү менен,
Шуулдап сыр аякта чалкып турса,
Өзүмчө мына мындай ойго келем.

Турмушта капдап сүйсө ынак жары
Ошондой таза сүйгөн заманаы.
Өмүргө кабак чытпай шаңк-шаңк күлгөн,
Жибектей кыз-жигиттин кыялдары.

Кири жок, жана да жок муну, зары,
Даамына тамшандырган адамдарды.
Миң түрлүү өнөр менен шыңгыраган
Кадимки Муса, Атайдын авандары.

Элестеп, күңгүрөнүп оор күндөр,
Бирде ыйлап, бирде күлүп, бирде сүйлөр,
Ченемсиз кең тарыхты ичине алып,
Жаш төгүп Кара Молдо черткен күүлөр.

Зор «Манас» көлөмүнө жетпес ченем,
Чарчабай үч ай айтса түгөнбөгөн.
Кыргызда дагы толгон көп укмуштар,
Чынында баары сенин күчүн белем.

6/XII—1944 Койсары

ТҮП СУУСУ

Катуу келдим минген атым кара тер,
Сүрдүү кең Түп, тайыз жерин кайсы жер?
Жол көрүнбөй, күүгүм кирип баратат,
Аркы өйүзүңө тез өтөйүн кечүү бер.

Тээ алыста жылт-жылт жанган көп тамдар,
Эң бир ысык касиети бар сагынтар.
Орто көчө оң жак четки ак үйдө,
Колхоз кызы Канымкүлдөй жарым бар.

Абайлагам, анын жакшы көздөрү,
Агайлаган жумшак, таттуу сөздөрү,
Жаштык күнгө такыр күнөө кыла элек,
Жаз гүлүндөй жыпар жыттуу төшөгү.

Түнгө калсам, иттери бар кабаган,
Уйку бузуп анан кантип бара алам?
Барган менен эшик ачып киргизбейт,
Мени сүйбөс жеңеси бар караган.

Жарым деймин, бирок мени кыз сүйбөйт,
Сынбасын дейт, сүйбөстүгүн билгизбейт,
Бул кайдагы эмгек күнү жок неме,
Деп күлөт да мени өзүнө теңсинбейт.

Айыл ыраак, дагы далай жол басам,
Ал жеңеме бир кадырым салбасам.
Колхоз кызы Канымкүлдүн дарты үчүн
Колхозуна мүчө болуп албасам.

Катуу келдим минген атым кара тер,
Сүрдүү кең Түп, тайыз жериң кайсы жер?
Жол көрүнбөй, күүгүм қирип баратат,
Арқы өйүзүңө тез өтөйүн кечүү бер.

7/XII—1944 Койсары

ОТУЗ ЖАШ

Ырас өмүр кандай кыска, кандай аз...
Тагдыр ошол, өлчөмүнөн көп кылбас.
Бирок чиркин аздыгына мейли эле,
Анын октой тездигине катат баш.
Кечээ гана тиги кырда жок эле,
Кайдан чыкты боз ат минген отуз жаш?

Ал зымырайт, үстү-үстүнө камчылап,
Жетээр жери, түшөр үйү барчылап.
Эгер анын жетээр жери бар болсо,
Неге суудай тынбай агат адамзат?
Ошондуктан тынымы жок өмүрүм,
Уч-кыйры жок алыс жолго шаштырат.

Бүтүн дуулап, кечээкимди ойлонбой,
Кечээ жыргап: эртеңиме кайдагы ой.
Мени алдаган жаштыгыма ишим жок,
Өлүм мени эркелетип койгондой?!
Ушунча күн, ушунча жыл арасы,
Жана гана, бая гана болгондой.

Шайтан көрдүм—долулугун карачы,
Байкуш жандын момундугун карачы,
Өлүм-өмүр аралыгы даңгырап,

Тазалыгын, сонундугун карачы!
Даяр орду, белен жайы бош турбай,
Анын мелт-калт толумдугун карачы!

Артык экен, кымбат экен жаштык кез,
Алтын экен, жакут экен баа жетпес.
Мандайынан да бир сүйүп калууга,
Токтоп бербес, токтотууга күч жетпес.
Коюн толгон отуз жаштан айнууга,
Өмүр чиркин, өкүмү күч жол бербес.

Айныр элем, айныганда не пайда,
Он сегизде ойноктогон мен кайда?
Отуз да аз... көп болгонго кубангын.
Андан көрө амандыкка бел байла.
Тирүүлүктө кара өлүмдөн өч алып,
Калкың үчүн кан чыгарып бер пайда!

Кантсин боз ат бир топ жолду баскансыйт,
Атырылып алга карай баргансыйт.
Сүрөп алган жазмыш жолу аябай,
Камчы менен май сооруга чапкансыйт.
Жым-жым эткен ээндикке жоголуп,
Караан үзүп кирип бара жаткансыйт.

Токточу өмүр, токточу өмүр, токтой тур!
Көзүң чуңкур, өңүң кансыз, сары-сур,
Тил албассың, жоголо бер, кете бер,
Сенден күчтүү, сенден өжөр бул учур.
Он беш жолу улам кайра туулуп,
Он беш жолу жашарбасам карап тур!

Ырас өмүр, кандай кыска, кандай аз,
Тагдыр ошол, өлчөмүнөн көп кылбас,

Бирок чиркии аздыгына мейлн эле,
Анын октой тездигинне катат баш.
Кечээ гана тиги кырда жок эле,
Кайдан чыкты боз ат минген отуз жаш?..

8/XII—1944 Койсары

ЧӨП ЧАБЫК

Колхоздо баягыдай жигиттер аз,
Майышпай чөп чабышка уландар жаш,
Андыктан кыйын салмак жеңемдерде,
Эмесе, болгон күчтү эмнеге аяш?

Сүрдөбөй эптүү кармап чапкыларын,
Саздак жер, машиналар барбас жагын.
Сол кылып кызгалдактай каптап алып,
Жайкашат, жашыл ыраң жибек жалын.

Эң жеңил, эркектердей шилтеши элпек,
Бүгүнкүм жүз сотыйга толсо экен деп,
Деңиз көк, катарына жалп-жалп жатып,
Жыпардай аңкыган жыт бур-бур этет.

Бат эле сол башына кайкып чыгат,
Күн ысык, терин арчып, аз тыныгат.
Кайрадан шарк-шарк эткен кубаттуу үн,
Ах, чиркин чөп чабык кез кандай рахат?.

Жашоону терең таанып кеңири ойлоп,
Зор турмуш колхозчунун колунда ойноп.
Табият терезесин ачып коюп,
Жылмайып келиндерге көңүл тоёт.

Эрдик да, ак эмгек да, адилднк да,
Ырыстын далай кеңи колхозчуда.
Эгерде керек болсо — жаштар үчүн,
Калп айтпас, тунук сүйүү кол алдында.

Көктөй бер, көгөрө бер кең талаалар,
Кем эмес, сага жетер чамабыз бар.
Камыкпа, согуштагы азаматтар,
Колхоздо Гомер айткан алп аялдар.

10/XII—1944 Койсары

ЭРКИН ЫР

Ушул күз: Чоң күндөгү үчүнчү күз,
Ааламдын шер алптары салышкан күч.
Көркүнөн эч бир колхоз өзгөргөн жок,
Дагы эле бүткөн бою алтын, күмүш.

Жакшы убак... Кызыл кырман, темин маалы
Көнүлдү кубандырып жаңы даны,
Карачы колхозчунун оюнда экен,
Турмуштун жүргөн каны, соккон жаны!

Тилегим: кийми болсун жибек, шайы,
Жагымдуу, жайлуу болсун жүргөн жайы.
Балдары аман болуп, тукуму өсүп,
Кант, шекер, бал татысын ичкен чайы.

12/XII—1944 Койсары

МЕН ЭМНЕДЕН УЯЛАМ

Мен уялбайм, сүйбөдү деп жаш теңим,
Же болбосо аты назик ак келин.
Ая, жаным, антпе дешке чолом жок,
Чынын айтсам андай ишке жок эбим.

Мен уялбайм дайым бүркөө түрүмдөн,
Жаш болсом да картка окшогон сүрүмдөн,
«Койдум, курбум, мунум жаман» — дей ал-
байм,
Өзгөрмөй жок жаралган түс, гүлүмдөн.

Мен уялбайм ал кетирген оорумдан,
Баскан күндө төрт аяктап боорумдан.
«Кантем, апа, ушинтемби, я», — дебейм,
Сөөгүм чыкпайт бараткан түз жолумдан.

Мен уялбайм балам жок деп сонумда,
Жал-жал күлгөн жарым жок деп оңумда,
Балам, жарым — доорум үчүн шилтенген
Найза учунда, зор замбирек огунда.

Мен уялбайм кедейликтен, жоктуктан,
Тапкым келсе, жок колунан чок чыккан.
Менин казынам, байлыктарым миномёт,
Батыш жакта жоо калаасын коркуткан.

Мен уялам, мына мындан уялам
Көзгө толор бир чоң эмгек кылбагам.
Колун кезеп жолуң болгур дегенсийт,
Жер шарынан күлүк учкан заманам.

11/XII—1944 Койсары

СҮЙҮҮ ЖАНА МЕН

Сүйүү эмне? Сүттөй таза колукту!
Ансыз анан алтын өмүр толукпу?
Ошондуктан эң биринчи жаш сүйүү
Бермет, жакут, каухар кийип жолукту.

Кучактадым, өптүм, кыстым боорума,
Бул турмушта елгөнчө бир болууга.
Бирок, сүйүү эң жалганчы нерсе экен,
Кош деди да от карматты колума.

Экинчиси: андан сулуу, андан жаш,
Жалынына жана турган жансыз таш,
Анын көркү миң бир түрлүү көрүнүш,
Мен андыктан: кайра кумар, кайра мас.

Аз дууладык жаштык, мастык оюнунда,
Ант бериштик өмүр байлап көп жылга,
Бирок, сүйүү жерден муздак нерсе экен,
Жашырынды, жылаан таштап мойнума.

Менде айып жок... төмөнсүнбөйм эч кимге,
Андай болсо, «күнөө өзүңдө» деп билбе,
Бирок сүйүү уудан бүткөн нерсе экен,
Үчүнчүсү, заар чачты бетиме.

Жылаан таштап, заар төгүп, чачып от,
Эрк сеники, шылдың кылмак, ойномок,
Бирок, түшүн, акылың кем жаш сүйүү,
Ошентсе да сенден көңлүм калган жок!

Билем, анын туш тарабы терең жар,
Өзү зоока, куш жете албай болгон зар...
Эгер сүйүү күчтүү болсо өлүмдөн,
Мен сүйүүгө теңелүүгө акым бар.

14/XII—1944 Койсары

АЛДАНБА

Бирин бири жыга албайт,
Багынтсам деп өзүнө,
Турмуш менен адамзат —
Бири — баатыр, бири — дөө.

Күн менен түн сыяктуу,
Кээде кара, кээде аппак,
Турмуш митаам, турмуш куу,
Өзгөрүлгөн эң бат-бат.

Бири зоока, бири аска,
Бири түз жер, бири ор,
Турмуш чиркин адамга
Бирде кор да, бирде зор.

Анткен менен адамзат,
Балбаныраак турмуштан,
Турмуш болсо — найзачан,
Адам — болот кылыччан.

Бирок тиги өйдөкү,
Көз боочудай шамдагай.
Ошондуктан астыңкы,
Алдырып коёт байкабай.

Өзүм адам болгонсон,
Адамга айтар насаатым,
Биздин бөбөк, инилер,
Эч кайгысыз жашасын.

Андай болсо турмуштун,
Балдай ширин даамына
Жана кыздай жароокер
Наздыгына алданба.

Кээде жок да, кээде көп,
Аздыгына караба.
Бели ийилип картайбас,
Жаштыгына алданба.

Алтын төшөк, ак бермет,
Жаздыгына караба,
Телегейи тегиз шай
Мастыгына алданба.

Жашыл, сары, көк гүлдүү,
Көркөмүнө караба
Атак, урмат кучактап
Өпкөнүнө алданба.

Кээде турмуш уу берет,
Ачуусуна караба.
Кээде турмуш кант берет.
Таттуусуна алданба.

Дал турмуштун өзүндөй,
Миң айлакер жүздүү бол.
Дал турмуштун өзүндөй,
Акылдуу бол, күчтүү бол.

19/XII—1944 Койсары

АЙГА

Жаз мезгили, он беште ай,
Уйкуга мас өзөн-сай.
Көркүн калам айта алгыс,
Олдо тоонун түнкүсү ай,

Сүтгөй апкак сулуу май,
Уйкуга мас капчыгай,
Сүрөт менен айта алгыс,
Олдо түндүн күчтүүсү ай.

Оюн курган сулуудай,
Оронгону жибек, шай,
Ой менен айтып бере алгыс,
Олдо түркүн гүлдүүсү ай.

Ойдогу үйдө уктабай,
Оюн курган кыз, бала ай.
Кыз, бала ойнун терметкен
Асмандагы алтын ай.

Ойноктогон чымчытпай,
Олдо кыздын күлкүсү ай,
Кыз күлкүсүн терметкен
Ободогу күмүш ай.

Жаш күнүндөн картайбай,
Эңү өчпөгөн ак айдай,
Өзгөрбөсөң не болот,
Олдо кургур, жаштык ай.

21/XII—1944 Койсары

МАГА КҮЛБӨ

Бул кандай ысыгы жок, кансыз жүрөк,
Турмушта бүркөө түндөй жалгыз жүрөт.
Бечера ай, ээн талаадам эмне издейт деп,
Кара көз бегин басып кыт-кыт күлөт.

Аның ырас, кечке жуук, эртең менен,
Ың-жыңсыз тынчтык менен эрмектешем.
Чабыттап жем издеген ак барчындай
Үйүмө эки-үч сап ыр таап келем.

Мен киммин, бир жай адам Алыкулмун,
Эгерде жаза албасам, алсыз кулмун.
Томсоруп кол куушуруп өтүп кетсем,
Заманга анда менин кайсы кунум.

Жаза алсам өз доорумдун чын китебин
Дайрадай тынбай аккан эрдиктерин.
Жанымда жазган жазуум гүлдөп турса,
Анда мен Аалы шерден¹ алдуу шермин.

Кой антип кыт-кыт күлбө эркетайым,
Жан шоолам, жарык күнүм, бак-таалайым.

¹ Аалы Шер — Мухамбеттин чалыярынын бири

Сен үчүн бүркөө акындын ачык ыры
Ай нурлуу, ак жүзүндөн айланайын.

Аның ырас, кечке жуук, эртең менен,
Ың-жыңсыз тынчтык менен эрмектешем.
Чабыттап жем издеген ак барчындай
Үйүмө эки-үч сап ыр таап келем.

22/XII—1944 Койсары

ЖАЛГЫЗ ӨРҮК

Пароход жай кыдырып Ысык-Көлдү,
Таң сүрө, жол жармынан араң өттү.
Түн бою көз ирмебей из караган,
Алыста маекчинин чырагы өчтү.

Күнгөй жак, «Жалгыз өрүк» барар жерим,
Болжолдуу өз саатында келип жеттим.
Бул айыл, туулуп-өскөн айлым эмес,
Антсе да, өз боорумдай жакын элим.

Не көрөм? Баары жаңы көп үй көрөм,
Май айы. Бак-дарактар тең гүлдөгөн.
Жүзү ачык жаңыча өскөн жаш уландар.
Шат күлөт, өз дооруна сүйүнгөндөн.

Ак кызыл, алма, өрүктүн жыттуу гүлү,
Жемиш бак, короо сайын түрлүү, түрлүү.
Баткан күн, аткан тандын черин жазып
Сайраган сүйүү көркү, булбул үнү.

Ах, заман, сенин аккан агымың шар...
Тең келбес, учкул канат, арышың бар.
Алыста аз жыл жүрүп кайтып келсең,
Боз кыштак—кең көчөлүү жаңы шаар.

Бул жерден, бир убактарда кеткем өтүп,
Ал кездер негизинен кайра өзгөрүп,
Мөмөлөп нечен миң түп өрүк болгон,
Мен көргөн мүрзө үстүндө жалгыз өрүк.

23/XII—1944 Койсары

КАРА КӨПӨЛӨК

Таң алды таттуу уйкуда бир түш көрөм,
Түшүмдө жанга ажайып бир иш көрөм:
Зор акын — немең Шиллер калаасына
Эң калын. кара көпөлөк жаады көктөн.

Ойгонуп, түрлүүчө ойлоп түшүнө албай:
Даанышман, сөзгө чебер, акылга бай,
Кадырлуу кары Абага жорутууга
Жөнөдүм үйүн карай, тез ылдамдай.

Ал киши бир далайга ойлоп туруп,
Өчө элек, кечеки оттун корун чукуп:
«Э балам, карыялардан укканды айтам,
Асмандан кара көпөлөк түшсө учуп.

Ал жерге, ошол жылы эгин чыкпайт,
Алма, өрүк, түрлүү өсүмдүк, тегиз куурайт.
Суу акпайт, бир гана ысык шамал согот,
Буркурап, күнөөлүүлөр улуп ыйлайт.

Кыдырып шаар ичин кара көпөлөк,
Кор кылып желдеттердин көзүн көзөп,
Адамдын канына мас мырзаларды
Муунтуп жүрөктөрүн бурап өтөт».

Ошентип, чала болот... Бүлүнүшсүн!
Күнү өчүп, бактысыздык түнү түшсүн!
Андагы Шиллер аттуу немең аял!
Пушкиндин арбагына күлгөнү үчүн!

25/XII—1944 Койсары

НЕГЕ КЕЧИГЕТ

(1942-жылдын жазына)

Эсимде... Бир жолу эмес, нечен ирет
Бул айда тоо боорунан гүл терчү элек.
А быйыл... күн жылыбайт, жер тегиз кар,
Шумдук ай, неге мынча жаз кечигет?

Алда эмне? Алмаштырып сан кылымды,
Өзгөрбөй келе берип ар бир жылы,
Же биздин каршы келип бактыбызга,
Алсырап, жол жүрө албай чарчадыбы?

Анда эмне?.. Жашообуздун негизгиси,
Келатып бир кырсыкка кезиктиби?
Болбосо, үнү алдында гүлдөрү аз деп,
Же бизге таарынуунун белгисиби?

Эл жүдөп, жан-жаныбар арыктады,
Сулуу жаз, бул кандайча сагынтканы?
Болбосо, ак иреңи сары болуп,
Байкоосуз катуу ооруга чалдыкканбы?

Жок жаным, чарчабаган, таарынбаган...
Жогорку үч себеп тең бирдей жалган.
Эмесе кечигүүнүн чын себеби:
Немецтин уулуу огуна жараланган.

Күн нурлуу кайгы билбейт, күлүп чыгат,
Бир күндө биздин колдон жаз айыгат,
Андан соң жарасы үчүн кек алмай бар,
Күнөкөр, алда кандай айла табат?

28/XII—1944 Койсары

ТАБИЯТ ЖАНА МУЗЫКА

Өмүр кең, солор гүлдөр... өчөр, жанар,
Бат карып, бат эскирип, бат жаңыар,
Эмесе: бул дүйнөгө туулуу менен
Кайрадан, ар адамдын өлмөйү бар.

Өлүм ак, пейли сараң, көңүлү тар,
Күчү жок, бирок мени коркута алар!
Себеби: мен өлгөндө ордум басат,
Менден соо, менден жакшы, акылдуулар!

Кубанам, туулуп-өскөн заманыма,
Барабар бир сагаты, бир кылымга!
Урабас менин дагы кириичим бар,
Көз жеткис анын чымыр катарында.

Курбума, ини-агама рахмат айтам,
Биз чын эр, бул турмушка жашап-кайткан,
Кан төккөн зор майдандын жыйынтыгы
Мынакей түбөлүккө улуу майрам.

Бул бутсүн, айгар сөзүм төмөнкүдөй,
Анчалык орчундуу эмес, жөпжөнөкөй:
Кантейин жазмыш күчү руксат бербейт,
Заманга иштер элем далайга өлбөй

Ах, чиркин биздин күндөр кандай таттуу
Бүгүндөн, эртеңкиси рахаттуу!
Табият жана анын музыкасы,
Күн санап, кандай сулуу, кандай шаттуу!

Ах, дүйнө, биздин күндөр кандай таттуу,
Бүгүндөн эртеңибиз рахаттуу!
Ушундан сонун күндө өлгөндөргө,
Байкачы, кандай гана аянычтуу!..

27/XII-1944

ПОКРЫШКИНГЕ

Биз кимбиз? Сен мага ага, мен сага — ини,
Баарыбыз, доорубуздун жаш жигити;
Андыктан: орус уулу болуу менен —
Жанада кыргыздын да Покрышкини!

Эл көрдү, өрт үстүндө канат кактың,
Лаачындай кайкып учуп өтүп жаттың,
Фашисттин жылдыздарын түшүрө тээп,
Гүлдөтүп, көктө эркиндик салтанатын!

Сүттөн нак, ажалдан курч, сенин эркиң.
Үч эмес жүз мертебе баатыр дешсин!
Бир гана, биздин гана өлкөдө эмес!
Баатыры биздин жалпы планеттин!

Адамсың көп кары эмес, өмүр — жашың,
Бирок да, сен биздерден башкачасың.
Анткени — уйкуң жерде болгон менен,
Асманда сенин ичер тамак-ашың,

Бул дагы аз, жерден, көктөн жоону жеңмек,
Адамды акылдан да бийлөө керек!
Андыктан: Гёте, Гейне, Шиллер менен
Сага окшоп, бетме-бетке чыккым келет!

Сүттөн нак, ажалдан курч, сенин эркиң,
Үч эмес, жүз мертебе баатыр дешсин!
Бир гана, биздин гана, өлкөдө эмес,
Баатыры — биздин жалпы планеттин!

27/XII-1944

КУЗГУГӨ КАРАГАН ЖЕҢЕМЕ

Жеңекем таш күзгүдөн жүзүн карайт,
Кулпурган кундуз чачын кайра тарайт.
Суйкайып, күлүмсүрөп кашын серпип.
Түлкүдөй көлөкөсүн тамашалайт.

Көңүлү жай, эч жеринде кемтик жоктой,
Ичинде, менден сулуу ким деген ой.
Лыпылдап ары кетет, кайра келет,
Тик така, жибек көйнөк, орточо бой.

Коюлап жука жаккан кызылдарын
Таратып, көз астында упа тагын,
Ошентип, боёк айбын тегиз көрдү,
Көргөн жок, бирок бетте бырыштарын

Себеби: адам өзүн өзү алдайт,
Андыктан карылыгын мойнуна албайт.
Жер тозот, тулпар карыйт, учкул талыйт,
Бирок да аял көңлү эч картайбайт.

Сулуулар капа болор мындай дешке,
Айтайын ак сөзүмдү мен да сизге,
Чынында, биз да андайдан алыс эмес,
Ар дайым эркек кургур он сегизде.

29/XII-1944 Койсары

БҮКӨН

Бүкөнтай, бучук мурун үч жашар кыз,
Бир күндө жүз жыгылып, жүз басар кыз.

Аз ыйлайт, борсо-борс күлөт, көп да күлбөйт,
Кемпирден токсондогу таза сүйлөйт.

Кыргыз да... ачырканбай кымыз ичет,
Кучактап уктап калат бир жилик эт.

Ар убак абалары «ырдап кой» дейт,
Бүкөнтай көздү жумуп ырдап кирет:

«Сагындым, атакемай келсе экен —дейт,
Ал жеңип, тилегимди берсе экен» — дейт.

Карылар муну укканда жым болушат,
Көзүнөн жаш чуурутушуп бурчак-бурчак.

Анткени — үч жыл болду кабар келген,
«Палан күн... палан жерде өлдү»... деген

Эл үчүн каза таап жоо огунан,
Бүкөндүн атакеси кайтпай калган.

Бирок да бардык айыл жакшы көрөт,
Бүкөндүн — эркелетчү атасы көп.

31/XII—1944 Койсары

КАТЫҢА ЖООП

Жактырбадым, курбум, жазган катынды,
Курбум дедим, элге айтпадым атынды.
«Алым жамаң, ооруп калдым сага окшоп»,
Деген сөзүң капалантты акынды.

Сен неге үчүн өз өзүңөн кирдейсиң?
Оору-соо деп, мени экиге иргейсиң?
Сен неге үчүн оору экенин унутуп,
Ооруп жатып ыр жазганым билбейсиң?

Сен неге үчүн бошоң тартып кирдейсиң,
«Мен сенден» деп мени алсызга иргейсиң?
Аалам алпы Шекспирдей күч менен
Ооруп жатып сүйлөшкөнүм билбейсиң?

Сен неге үчүн өз өзүңөн кирдейсиң,
Оору-соо деп, мени экиге иргейсиң?
Сен неге үчүн оору экеним унутуп,
Ооруп жатып ыр жазганым билбейсиң?

3/1—1945 Койсары

КАЙДА БАРСАМ ЭСИМДЕ

Кайда барсам эсимде
Көлдүн кызыл кыздары.
Катташпай коюп далайга,
Көңүлүм жаман сыздады.

Кызыл кыздар көлдө экен,
Кыялын эстеп сагынам.
Барайын деп баралбайм,
Базар сайын камынам.

Кантейин жалжал кара кыз,
Жүрөккө санаа илинтти.
Кыз кызылын талдаган
Мен Чүйдүн куба жигити.

13/1—1945 Койсары

ГИТАР КҮҮСҮ

Түн суук, кыш ышкырат үйлөрдү ачып,
Ой-кырга дубана албас күмүш чачып,
Ыйлатат, урат, ойнойт, ыза кылат,
Жыргалдуу жазды алыска ала качып.

Жарыктан, караңгылык сагаты узун,
Көз талып окуй албайм, жазмак турсун.
Көңүлсүз жалгыздыктын төшөгүндө
Зеригем кармай албай уйку кушун.

Бул минут, коңур үндүн таза үндүүсү,
Көп элде кыз тоюнун сүйкүмдүүсү,
Мен ашык татар келин бөлмөсүнөн
Угулат кулагына гитар күүсү.

Колу ойноп анын назик кылдарына,
Ырлары эми жаңы кызыганда,
Токтотот, напсиң күйгөн жигит эрки
Аз күлүп, чоп-чоп этип өпкөн гана.

Мейли өпсө, айла барбы ашыктарга,
Кой дебейм, ошент дебейм мен аларга.
Келиндин алдашына табам канат,
Басылдың, бирок бекер, ах, гитара.

Түн суук, кыш ышкырат үйлөрдү ачып,
Ой кырга дубана албас күмүш чачып,
Ыйлатат, урат, ойнойт, ыза кылат,
Жыргалдуу жазды алыска ала качып.

16/1—1945 Койсары

АК КУУНУН КӨРДҮМ УЧКАНЫН

Күн батып, күн баткан жак кызгылт тартып,
Ысык-Көл кызгылт нурга жүзүн арчып,
Кылкылдап кылаа тарткан берки өйүздө
Кыш күнү жалгыз басып келе жатып.

Мен көрдүм көп ак куунун учкандарын,
Куш атар мылтыгымды колума алдым.
Карасам жан-жагымды огум бүткөн,
Кантейин бирин атып кала албадым.

Чын эле, жаштык өмүр аткан окпу,
Мын эле жаштык чиркин жангаи отпу?
Ок болсо кур калтырып азыркыдай
Жаштык кез, текке атылып кеткен жокпу?

Эгерде жаштык текке атылбаса,
Замандын туура койгон талабына,
Татырлык жана элимди кубантарлык
Ак куудай канаттуу ырым кана, кана?

20/I—1945 Койсары

Тунуу, элчи кызылдуу үйлөтү атып,
СЭ кыргыз дубана жана тумуш татып,
Милдет, уруу, ошолот, ала кызып,
Жыргаладуу, элчи кызылдуу ала кызып,
1941—1945 Койсары

РОССИЯ

Эй, Россия, Россия, бир боор энем!
Мен өндүү тоо кушуна койнуң кенен,
Чын сөздү туура айтуудан таймана албайм,
Биз элбиз, биз кишибиз — сени менен.

31/I—1945 Койсары

СҮЙБӨЙМ СЕНИ

Сүйбөйм сени: түбөлүккө муздадым,
Бирок анын себептерин билбеймин,
Жаз чыкканда терезенди каккылап,
Бай төшөктүү жакшы үйүңө кирбеймин.

Бала, жардан, бир туугандан артыкча,
Бул дүйнөдө сүйгөнүм бар жапжалгыз,
Билген билер, анын жанга ысыгын,
Биздер гана жыргап кумар татарбыз.

Аным эмне? Өлбөй турган жакшы ырлар,
Бул турмуштун ырлары бар укмуштуу,
Күчү кетип талыкшыган күндөрдө
Эр азамат иче турган мүрөк суу.

Ырас, курбум, ырастыгын ким билбейт,
Бул тумуштун ырлары бар укмуштуу,
Жанга кубат керек болгон күндөрдө
Эстүү жигит иче турган дары суу.

31/1 — 1945 Койсары

ЖАЛЖАЛЫМ ОЙ

Балыкчы көлдүн башы экен,
Бозоргон адыр, таш экен,
Таш болсо да бул жердин
Кыздары сулуу наз экен.
Наздыгына мас болуп,
Ой, жалжалым ой,
Бир жүрөр күнүм аз экен.

Пароход келет бир убак,
Болжолу чукул аз турат.
Каркылдап каздай кайрылат,
Жеңил кол жигит маш бурап,
Кайыр кош жаным дегинче,
Ой, жалжалым ой,
Сен жээкте калдың кол булгап.

Асманда жылдыз бириндейт,
Арбыган жолум билинбейт,
Капитан келип жаныма,
Каютаңа киргин дейт.
Кирген менен неге опо —
Ой, жалжалым ой,
Бир минут көзүм илинбейт.

Толкун жок, жымжырт экен жак,
Чырпыкты¹ жактан от чыгат.
Ошондой жанган от тура,
Ойноп бир күлгөн жаштык чак
Ойго да кайдан келиптир,
Ой, жалжалым ой,
Айрылып минтип олтурмак.

Сен болсоң алма сабагы,
Мен болсом күздүн шамалы.
Сен болсоң айдын жамалы,
Мен болсом көлдүн чабагы.
Кайрылып эсен көргүчө —
Ой, жалжалым ой,
Замандан бакыт табалы.

4/II—1945 Койсары

¹ Чырпыкты — жердин аты

ЫСЫК-КӨЛ

Жаш белем...

Тентек белем... Ысык-Көлүм,
Ойноккон толкунуна каз, өрдөгүн,
Жаз күнү, күн батарда карап турсаң,
Уялчаак кызды өпкөндөй сергийт көңлүң.

Шок белем,

Ойнок белем, Ысык-Көлүм,
Кубанган, кубалатып өзүнө өзүн...
Кечинде жалгыз келип карап турсаң,
Жуткандай жайлоо желин, сергийт
көңлүң.

Жараган

Күлүккө окшоп көп жол басып,
Бүркүттөй, нечен бийик зоолор ашып,
Кымыздай чөйчөгүнөн сапырылып,
Жаштыктай күр-шар этет көбүк чачып.

Ак шуру

Күмүш алкак тоо кызындай
Шарактайт, жорго минип мени карай.
Шарп этип, чала-була, тийип кетип,
Тартылат кайра артына, уялгандай...

Көл тынчайт...

Толкундары тарап-тарап...

Бизге окшоп, согушу жок күндү саман,
Эртеңки ыракаттуу келечекке,
Турмуштун дал өзүндөй тунук карай.

Ар кандай

Күн батарда көл укмуштуу,
Кандайдыр жана салкын мындагы
уу-чуу...

Кечеги өтүп кеткен балалыктай,
Аралдын ар жагына сүзгөн аккуу.

Жараган

Күлүккө окшоп көп жол басып,
Бүркүтгөй, нечен бийик зоолор ашып,
Кымыздай чөйчөгүнөн сапырылып,
Жаштыктай күр-шар этет көбүк чачып.

4/II—1945 Койсары

КАЙЫНДЫ

Калды, калды Кайынды айлым ыраактап,
Мен калтардай алыс кеттим кылактап.
Мүрү түшкөн жетим куштун канатын
Айыктырган сууларыңа ыраакмат.

Кеткен жолум, күндүк эмес айчылык,
Ошондуктан бир барбадым кайрылып.
Чолоо тийбей, боорум, калам экөөбүз
Өскөн айыл, тууган жерден айныдык.

Же эр болбой, сан жигитти башкарып,
Же мен болбой, күйгөн оттой таш каарып,
Баркын билбей, жаным, калам экөөбүз
Бир боор эже, агаларды таштадык.

Неге унуттум ууз таза күндөрдү,
Кылтак менен кыргый тутуп күлгөндү,
Эне-атадан, тууган, достон иши жок
Таштан белем Алыкулдун жүрөгү.

Жок туура эмес, кайда барсам—айлым бар,
Мага эне — казак, кыргыз, орустар.
Ким өмүрдө, кан кечишсе биз менен,
Ошол болот мага курдаш, мага жар.

Эстейм сени, Кайыңды айлым сагынам,
Барбайм сага, сагынганда не кылам.
Бул турмушта мен атылган күлүк ок,
Деңиз, дайра, тоодон өтүп жарылам.

Учам алыс, арышым бек чоюлбайт,
Такам болот, тамандарым оюлбайт.
Тирүү жаным буюрбаган сыяктуу
Мен өлгөндө сөөгүм сага коюлбайт.

5/II—1915 Койсары

ООРУЛУУ АКЫН

Оорулуу акын,
Ойго жакын,
Ооруп алсыз олтурат.
Акын, акын,
Акын баркын —
Өлүм билбей кол сунат.

Оорулуу акын,
Сөздөрү алтын,
Алсыз, жалгыз олтурат.
Кантсин акын,
Ак кагаздын
Бетин ырга толтурат.

Оорулуу акын,
Өмүр артын
Каламына калтырат,
Билген достор,
Жан жолдоштор,
Эстесин деп бир убак.

Оорулуу акын,
Соолук баркын,
Эми билип тамшанат.

Кимдер келет,
Кимдер кетет,
Келүүчүгө из калат.

Оорулуу акын,
Ойлоп баккын,
Бизден журтка не калат?
Биз өлөрбүз,
Бирок өчпөс —
Казган ырлар төрт сабак.

Заман калыс,
Эрдик, намыс,
Керек болор,
Берели.
Жан бүткөнчө —
Кадырлайлы,
Ата менен энени.
6/II—1945 Койсары

А Д А М З А Т

Мүрөктүн суусу жөн суулардай
шылдырлап,
Агып жатса мал кечпес жашыл аралда:
Көк арчадай өндөн азбас болсун деп,
Өзүм ичпей, ичирер элем адамга.

Мүрөктүн суусун ичирейин дегеним:
Адам деген картайгыч тура бечера.

Замзамдын суусу кайнар суудай шарактап,
Ташып жатса куш жете албас ыраакта:
Эти калың пилдей күчтүү болсун деп,
Бүт агышын бурар элем адамга.

Замзамдын суусун агыжайын дегеним:
Адам деген чарчагыч тура бечера,

Олуя табып, улукман аке дарысы
Жазгы гүлдөй тепселип жатса талаада:
Жүрөк оору, өпкө оорунун сообу үчүн,
Өзүм ичпей, ичирер элем адамга.

Дары чөптү ичирейин дегеним:
Адам деген оорукчан тура бечера.

Ак шайы көйнөк, күмүш кемер сыяктуу,
Адамдын жаны сатылып турса базарда;
Дагы жыргап, дагы жашап көрсүн деп,
Өзүм албай берер элем адамга.

Жандарына жан кошоюн дегеним:
Адам деген көп өлгүч тура бечера.

Кызыл топу, шуру, бермет сыяктуу
Бала өмүрү, сатылып турса калаада,
Катуу күйүт, кайгы зардын дарты үчүн,
Өзүм албай, ал дээр элем адамга.

Бала өмүрүн алсын деген себебим:
Адам деген баласаак тура бечера.

Мейличи, мени, жаман көргөн бирөөнүн —
«Жан алгыч келип, жанын сууруп аларда»
Эгер чиркин, экөө болсо жүрөгүм,
Берер элем, бирин ошол адамга.

Мен сыяктуу жакшылыкка март эмес,
Адам деген өзүм дейт тура бечера!

7/II—1945 Койсары

КАЛАМГА

Сен жолдошум, кен кубатым, сен бактым,
Ашык болуп, издеп жүрүп мен таптым.
Колуктумдан мурда сүйүп өзүндү,
Өз жанымдын жармысынан жараттым.

Чырагымсың, айсыз түндө адашпайм.
Ынагымсың, жан чыкканча тарашпайм.
Дүркүрөгөн дөөлөтүмсүң каламым...
Вашингтон долларына алмашпайм.

Командирин — эл намысы, эл анты,
Сага ишенип курч куралын карматты.
Ошондуктан, өрт аралап бараткан —
Сен доорумдун танка минген солдаты.

Заман күчтүү, күч чак келбейт алдына,
Заман дайра, аккан катуу агымга.
Бул турмушта: нечен кыйын жол бастык,
Дагы кыйын жолдор жатат алдыда.

Эгер өлкөм керек десе биз белең,
Эл эрки үчүн, туулганбыз энеден,
Жүрөгү чоң баатырларбыз бактылуу —
Жер шарынын азаттыгын ээлеген.

Мына ушундай улуу жолдо баратып,
Кезек менен күндөр батып, таң атып.
Күтүлбөгөн бир мезгилде, түбөлүк —
Эгер өлүм, мени кетсе уктатып:

Ошол замат, арта салып мойнуңа,
Тез чуркап жет, кең өрөөндүн оюна.
Көп ыйлабай, капаланбай көөмп кой,
Ысык-Көлдүн толкун чачкан боюна.

Көл шарпылдап толкундарын таратсын,
Толкундары мени карай баратсын.
Жүр көрөлү: кыргыздын бир акыны
Уктап жатат... уктап жатат, деп айтсын...

Биздин турмуш, биздин кылым эң кызык,
Октор гана огон кылган жол сызып,
Ок күчүнөн жеңип алган өмүрлөр,
Чындыгында эң бир ширин, эң ысык.

Сен жолдошум, сен кубатым, сен бактым,
Ашык болуп издеп жүрүп мен таптым.
Колуктумдан мурда сүйүп өзүңдү.
Өз жанымдын жармысынан жараттым.

8/II—1945 Койсары

СУЛУУГА

Кош, жан эркем, кош дейсиң деп таарынба,
Мени күтпө, мени эстебе, сагынба,
Жаш кездердей ынак сүйүү жок экен,
Отуз жаштын улам аркы жагында.

Кош сүйгөнүм, коштошордо жалынба,
Сен жакшы элең мен сүйө элек чагында,
Ак сүйүүдөн көңүл калуу көп экен,
Отуз жаштын улам аркы жагында.

Сен бир кептер боз шумкарын түнөткөн,
Унутулган учар замат түнөктөн.
Сүйүү деген — сүйүү эмес эринден,
Сүйүү деген — от чачышуу жүрөктөн.

Сен бир бакча миваларың келишкен,
Мен жүргүнчү ооз тийген жемиштен,
Сүйүү деген — сүйүү эмес бетинден,
Сүйүү деген — сүзүп өтүү деңизден.

Сен бир жүзүм бышып турган мына бу;
Арманда эмес, бирок сенден кур калуу;
Сүйүү деген ырдоо эмес бал ууртап,
Сүйүү деген сүйүү уусуна уулануу.

Таттуусуңар, ачуусуңар сулуулар,
Алдайсыңар бизди опоңой кургурлар,
Канча болсо сенин жибек көйнөгүң
Дал ошончо жүрөгүңдө сүйүү бар.

Бирок менин махаббатым бир гана,
Бирок ал жок, эгер болсо ал гана?
Мага ишенбе, элес кылып бардыгын,
Күлүп жүрөм өзүңө окшоп алдана.

12/II—1945 Койсары

ЗАМАНДАШЫМА

Жашыл-ала жагоо тагып желбиреп,
Жакшы өмүрдүн жарашыгы биз элек.
Жаштык күндүн ар бир соккон сагаты,
Жаш сүйүүдөй койнубузда эркелеп.

Жашоо эркине жаратылып бир ирет,
Карап көрсөң кандай эмгек кылдым деп:
Кайран күндөр бекер кеткен экен дсп,
Ойлоп-ойлоп өкүнөрүн ким билет?..

Сонун күнгө жаратылып бир ирет,
Санап көрсөң кандай эмгек кылдым деп.
Сайран өмүр текке кеткен экен дсп,
Самап-самап сагынарын ким билет?

Кеткен кемтик жакшы ыр менен жетилет,
Андай болсо, көп кечикпей кууп жет.
Доорубузга каухар чачып калалы,
Алдыбызда канча күн бар ким билет?

Жаштык айып таттуу ыр менен жетилет
Андай болсо, көп кечикпей кууп жет.
Заманага жыпар төгүп калалы,
Дагы канча жашоо калды ким билет?..

14/II—1945 Койсары

АДАМГА

Адамды адам меймандап,
Сыйлайт экенсиң,
Жакын жолдош-жорону
Жыйнайт экенсиң,
Жакшы тилек ак ишти
Кыйбайт экенсиң.

Ак дасторкон үстүндө
Чын ниет менен досунду
Жегин муну, ичкин деп,
Кыйнайт экенсиң,
Ошентсең да өмүргө
Сыйбайт экенсиң.

Кара жердин түбүнө
Биринди-бирин, жашырып,
Ыйлайт экенсиң.

16/II—1945 Койсары

САЛЮТ

Душмандын сындыра атып күнүн, айын
Эр Маскөө күнде салют берген сайын,
Тынчтык күн улам бери келе жатат.
Жоодурап күлгөнүнөн кагылайын.

Айбандын ойрон кылып жаткан жайын,
Берлинге улам жакын калган сайын
Бакыт күн, биздин үйгө келе жатат,
Бакыбат мүнөзүнөн кагылайын.

Өпкүлөп бул жылдагы сулуу жазды,
Өрчүгөн салют үнү көңүл ачты,
Кончудай биздин салкын калаабызга,
Жыргалдын учуп кеткен карлыгачы.

Кутгуктап гүлдүү жайды үстүдөгү,
Кубантат салюттун зор дүңгүрөгү.
Айланат өлкөбүздүн асманында,
Ырыстын алыс кеткен көгүчкөнү.

Кайтарып жаш өмүрдү күлүп өскөн,
Элинен алкыш алат улуу көсөм,
Тынчтык күн сени менен кучакташып,
Көзүмдөн жаш көлдөтүп көрүшпөсөм.

18/II—1945 Койсары

ҮЛПӨТ ЫРЫ

Жакын түшүп катюша огу чачырап,
Чоң Берлиндин каалгасы качырап,
Биз жетишкен жеңиштерге сүйүнүп,
Бизге кел деп, күндө бир үй чакырат.

Үлпөт берип улуу менен кичүүгө,
Банкет жасап, кадыр-көңүл билүүгө,
Бүт советтин үй-бүлөсү чогулуп,
Ха-халашып бокал кагып ичүүдө.

Жоо тобуна ок жаадырган пулемёт,
Көзү жалын, каны дайра, жүрөгү от,
Улуу майрам, улуу тайдун ичинде,
Жан курдашыы, Жоомартымдын орду
жок.

Анын ыры, таттуу тилдүү бала эле,
Бул замандын чын сүйүктүү жары эле,
Жорголугун салыштыра келгенде,
Шырдакбектин жоргосундай бар эле.

Күүлдөгөн кош канаты бороондоп,
Байкаганга кыраан бүркүт өзү окшоп.
Бул олтурган көп курдаштын ичинде,
Кайран гана Жусубумдун орду жок.

Анын ыры шекер-шербет бал эле,
Бул замандын бактылуу бир жаны эле,
Күлүктүгүн салыштыра келгенде,
Күлүктүгү Көк аладай бар эле.

Кыялы көл, талабы албуут жанган от,
Аркыраган алп кара куш өзү окшоп.
Бул олтурган теңтуштардын ичинде,
Урматтуу ага, Мукайымдын орду жок.

Анын ыры кубат эле, шаң эле,
Бул замандын жанып турган шамы эле.
Болочогун даана карай билгенге,
Толубайдын тулпарындай бар эле.

Кел ичели бокалыңды толтургун,
Жок, ал болбойт, түгөтө ичип олтургун,
Курман болгон досторду да эстейли,
Кечип өткөн бул турмуштун толкунун.

20/II—1945 Койсары

КЕЛСЕМ ЖОКСУҢ

Келсем жоксуң... келсем жоксуң сүйгөнүм,
Сен мен үчүн, жарык айы дүйнөнүн...
Далай, мындай кыйгач түшкөн иштерге,
Кабак чытып кайгырбоону үйрөндүм.

Келсем жоксуң... келсем жоксуң жалжалым,
Текке элирттиң, тентек сүйүү кандарын...
Бакыт жолу бирде түз да, бирде ийри,
Оңдоо керек, ийри түшүп калганын.

Улам... улам... каттар жазып жалбардың,
Неге мынча мени күтүп саргардың?
Сүйүү деген, кээде паста, кээде өйдө,
Аёо керек, жерге түшүп калганын.

Мейли шоолам, жолугуулар кечиксин!
Жаз болбосо, жай-түнүндө кезиксин!
Сурап билсем, миң сүйүүгө барабар,
Жазгы айдоонун камын көрүп кетипсиң.

Ошент жаным, өзүң иштеп көрсөткүн,
Болот миздер бороздорун төшөлтсүн!
Сен өндүргөн жаз көгүнө аралаш,
Менден шайыр, менден таза жаш өссүн!

4/III—1945 Койсары

Ж Е Џ Е М Е

Жол үстүндө биздин айыл Қайыңды,
Күн кечкирип малдар бери жайылды,
Тандап минип көп жылкынын ичинен,
Жакшы көргөн жетим тору тайымды...

Ал күн экен, анчейин бир эсирме,
Учкул элем мен балапан кезимде,
Күн чыгыштан күн батышка аркырап,
Поезд менен жарышканым эсимде.

Күлүк жаштык ошондо сен кайда элең,
Күкүк учкан гүл бакчалуу жайда элең,
Замананын жыргалына мас болгон,
Ал кезекте мен да тайдай тай элем.

Он-он беш жыл зуулап өтүп арадан,
Дем алышка үйгө келсем калаадан.
Жеңем менден кайсы иштесиң, деп сурап,
Ачкыл сунуп уялыңкы караган.

Катуу тийди жүрөгүмө бул суроо,
Көңүлүмдө көрүнбөгөн миң буроо,
Өз ичимде акын болдум деп жүрсөм,
Кыйын экен мына минтип учуроо.

Жооп бербей, калп эле укпай мостойдум.
Кандай жеңе, журт аманбы деп койдум,
Мен-менмин деп кergen менен боюмду,
Чындыгында жаман акын окшоймун.

Айда, чамда... шумкар канат жаркылда,
Деңиз сүзгөн крейсердей калкылда,
Кол тие элек эчен кымбат иш жатат,
Отуз жаштын тоолорунун артында.

5/III-1945 Койсары

БАЛЫКЧЫДАН ФРУНЗЕГЕ

(келиндін сөзү)

Желип кетсе жейренден тез буттары,
Ай, чиркин ай, укмуштуу экен учканы,
Ысык-Көлгө келип калды ээ ушинтип,
Жарыктык ай, жаңы заман тулпары.

Жүр, Канымкүл, чыпта¹ сатып алалы,
Фрунзеге ылдам кирип баралы,
Бал кошкон май, курут менен эт берип,
Кубанталы окуудагы баланы.

Жүр, Шайыркүл, шашпай түшүп алалы,
Шаарыбызга шаңдуу кирип баралы,
Сүзмө ичирип, сүрсүгөн жал жедирип,
Сүйүнтөлү сүттүү уйкулуу баланы.

Жүр, Жыпаркүл, Фрунзеге баралы,
Аралайлы атыр жыттуу калааны,
Эл көрбөсө алаканды шак коюп,
Жаңы үйлөргө бир таңыркап алалы.

Көчөсүндө колтукташып жүрөлү,
Жакшы көрүп нечен укмуш түрлөрдү,

¹ Чыпта – билет деген мааниде

Эл жок жерде оозду ачып делдейип,
Өзүбүзчө түрткүлөшүп күлөлү.

Андан ылдый театрға баралы,
«Айчүрөктү» абдан көрүп каналы,
Рахмат деп бул замандын ээсине
Алкыш айтып урматтуу кол чабалы.

Сылык экен, сулуу экен элдери,
Таптаза экен элдин жүргөн жерлери.
Шаарлыктар маданият дейт экен
Кээсин сурап, кээсин уурдап келели.
6/III—1945 Койсары

БОЗ БАЛА

(Кыргыз вальсына текст)

Борумундан боз бала,
Боздотпочу садага.
Боздосом да жеткирбей
Бой саласың башкага.
Ой боз бала,
Ой боз бала,
Күтөм колхоз
Багында,
Жок келбейсиң
Чолоң тийбейт
Кызыл кырман
Маалында.

Жайдарыңан жаш бала
Жалынтпачы садага.
Жалынсам да жеткирбей
Жалооруйсуң, башкага.
Ой боз бала,
Ой боз бала,
Күтөм өзөн
Жанында.
Жок келбейсиң
Колуң тийбейт
Кызыл кырман
Маалында.

Кыялыңан бир бала
Кыйналтпачы садага:
Кыйналсам да жеткирбей
Кызыгасың башкага.
Ой боз бала,
Ой боз бала,
Күтөм кампа жанында.
Жок келбейсин,
Күткүн дейсин
План бүткөн
Маалында.

Ой боз бала, боз бала
Ойнойлу кең заманга.
Мага да далай жалынган
Сен өндөнгөн көп бала.
Ой боз бала,
Ой боз бала,
Бери басчы
Жаныма.
Чер таратып
Жашайлыкчы
Ушул жарык
Заманда.
4/IX—1945 Койсары

АККАН СУУ

Ай аккан суу, аккан суу,
Шылдыр мончок таккан суу,
Сыр дайрадан чоң туруп,
Сыр аякка баткан суу.

Ай аккан суу, аккан суу,
Асман кезип шашкан суу,
Тынч деңизден кең туруп,
Бир чыныга баткан суу.

Ай аккан суу, аккан суу,
Ар пендеге жаккан суу,
Карысы да, жашы да
Кесирленип чачкан суу.

Ай аккан суу, аккан суу,
Өмүрдүн көркүн ачкан суу,
Ошентсе да адамзат
Бир тыйынга саткан суу.

Ай аккан суу, аккан суу,
Жок жерден конуш тапкан суу,
Айбанаттын бардыгы,
Белиңди кесе баскан суу.

Ай аккан суу, аккан суу,
Жалпы ааламды баккан суу,
Ошентсе да баркы жок,
Ар кай жерде жаткан суу.

Ай аккан суу, аккан суу,
Ичинде болбой таткан суу.
Өмүрү кең, күнү жок
Бул аккан суу, кандай суу?

Ай аккан суу бир күнгө
Сууң кургап түбүндө,
Акпай калсаң ошондо,
Түшөр элең көңүлгө.

Чаңкар эле адамзат
Азар эле адамзат,
Бир тамчыңа бир уулун
Сатар эле адамзат.

6/XII—1945 Койсары

СААНЧЫ ЖЕҢЕ

Сүрөттөй сүйкүм сүзүлгөн, жеңе,
Көркүнө көзүм түшүргөн, жеңе,
Ак алма мисал түсүнөн, жеңе,
Ак куудай айбат түзүлгөн, жеңе.

Алкымың алды бүчүнөн, жеңе,
Албырткан жанды күчүнөн, жеңе.
Түндө бир көргөн түшүнөн, жеңе.
Чака алып баскан жолуңан, жеңе.

Саатта саанын бүтүргөн, жеңе.
Табакка куйган сүтүнөн, жеңе.
Калкыңа берген майыңан, жеңе
Планың ашкан айыңан, жеңе.

Чачпагың учу шырп этет, жеңе,
Шырп этсе, жүрөк зырп этет, жеңе.
Зырп эткен жүрөк шааныңан, жеңе,
Эртелеп сааган сааныңан, жеңе.

7/XII—1945 Койсары

УНУТПА

Унутпа жибек боолуу куштарыңды,
Кирген суу, жааган күндөй курч чагыңды,
Өмүргө бир гана ирет жаралсаң да,
Өрөпкүп, өргө алкынып учканыңды.

Унутпа, ойноп-күлүп өскөнүңдү,
Асмандан ырыс көлүн төккөнүңдү,
Турмушка бир гана ирет жаралсаң да,
Жаркылдап жарак кармап өткөнүңдү.

Унутпа, кечээкиңди, эртеңкиңди,
Ажалды как сүбөөгө тепкениңди,
Заманга бир гана ирет жаралсаң да,
Миң жылга из калтырып кеткениңди.

Унутпа, жылдыз мончок жылдарыңды
Жылга эрчип жылтылдаган жыргалыңды,
Унутсаң өзүмдү унут, бирок дагы,
Унутпа менден алган ырларыңды.

8/XII—1945 Койсары

ЖАР КӨРҮҮ

Баркыттан кийген балдар ай,
Башайы көйнөк кыздар ай,
Эртең күйөө той берет,
Жар көрөлү
Жар, жар ай.

К ы з д а р :

Күйөө берсе той берер,
Биз бербейбиз кыздар ай.
Күйөөнүн жөнүн сурабай
Кыз бербейбиз
Жар, жар ай.

Жигиттер:

Күйөөнүн жөнүн сурасаң,
Жыйырма экиде жаш бала ай,
Сын-сыпатын көргөн жан
Сын таба албас,
Жар, жар ай.

К ы з д а р :

Жыйырма эки жаш кимде жок,
Кызык кеп го кыздар ай.

Өнөрүн айт, күчүн айт
Сыны кимге
Жар, жар ай.

Жигиттер:
Ат үстүнөн баратып
Тыйын эңет кыздар ай.
Оодарышса он эрди
Жалгыз жеңет
Жар, жар ай.

К ы з д а р :
Андай өнөр кимде жок,
Эмгегин айт, балдар ай.
Оодармактан оодарсын
Өнөрү кимге
Жар, жар ай.

Ж и г и т т е р :
Үч жүз жетимиш эмгек күн
Эсеби бар, кыздар ай.
Жазылбай жаткан дагы да
Нечени бар
Жар, жар ай.

К ы з д а р :
Үч жүз жетимиш кимде жок,
Четтен чыгат, балдар ай,
Кылгач ишин дааналап
Жашырбай айт,
Жар, жар ай.

Жигиттер:
Бир гектарын бир чабат
Саздын чөбүн, кыздар ай.

Бир гектарын бир орот
Күздүктөрдүн
Жар, жар ай.

К ы з д а р :
Бир гектарды бир чапса
Жаман эмес кыздар ай.
Бирок анча макталчу
Балбан эмес
Жар, жар ай.

Жигиттер:
Алты кырдын үймөгүн
Жалгыз үйөт, кыздар ай,
Муну сүйбөй жаш кыздар
Кимди сүйөт
Жар, жар ай.

К ы з д а р :
Алты кырды өзү үйсө.
Азамат го балдар ай.
Азаматка алты кыр,
Аз болотко
Жар, жар ай.

Жигиттер:
Ал гана эмес, айлантат,
Комбайнды, кыздар ай.
Коромжусуз майкандайт
Буудайынды
Жар, жар ай.

К ы з д а р :
Комбайнды айлантса,
Балажан го кыздар ай.

Биздин Бүбүш сынчы эле,
Жараган го
Жар, жар ай.

Ж и г и т т е р :
Баланы айтсак ушундай,
Кызыңар кандай, кыздар ай.
Суроо салып көрөлү
Айткылачы
Жар, жар ай.

К ы з д а р :
Мурду бучук, башы таз,
Кыз беребиз балдар ай.
Айлыңарга кеткиле
Кыш беребиз
Жар, жар ай.

Ж и г и т т е р :
Бучук эмес, таз эмес,
Какшыктаба кыздар ай.
Автобуста жарышып,
Биз келебиз,
Жар, жар ай.

К ы з д а р :
Кеп жүйөсүн билбейсиң,
Кейкендеген балдар ай.
Ушундай жигит жактырган
Жөн кыз бекен
Жар, жар ай.

Ж и г и т т е р :
Биз жеңилдик силерге

Сөз жүйөсү, кыздар ай,
Бир бирине жарашкан
Жар көрөлү

Жар, жар ай.

8/XII—1945 Койсары

КЫЗЫЛЧА КАЗГАН КЕЛИНЧЕК

— Кызылча казган келинчек,
Кай жигиттин жарысың?
— Касымкулдун жарымын.

— Жары болсоң жакшы экен,
Канча болду түшүмүң?
— Айтайын аттан түшкүнүң.

— Аттан түшсө мынакей
Сылык экен сөзүңүз
— Эң төмөнү сегиз жүз.

— Сегиз жүз болсо серт экен,
Жаңылган экен кайран жер.
— Меники болду миң центнер.

— Бир гектардан миң центнер,
Мыкты экен, кана көрөйүн,
— Колунуздан өбөйүн.

— Колумдун несин өбөсүң,
Туурук-туурук, капкара,
Көңүлү айныр жаш бала.

Сулуулук сыпат кимде жок,
Бакыттын өңү өзүндөй
Бакыт сенин колунда.

9/XII—1945 Койсары

КЫТМЫРГА

Кытмырдын ичи кырк кабат,
Кыркы тең бирдей кырк жамак.
Кытыраган ташы бар,
Кыйын болсо бир табак.

Барынды бардай көрө албайт,
Баркынды булгап жамандайт.
Бактыңа көзү кызарып,
Өлөйүн деп өлө албайт.

Биринди бирге ушактайт,
Билгизбей туруп тузактайт.
Бети калың беш эли
Билмексен болуп жер карайт.

Үйүңе барып чай ичет,
Сылыккеч сүйлөйт «сиз», «биз» деп,
Байкабай, сезбей каласың,
Атыңа кери мингизет.

Кытмырдын кыт, кыт күлкүсү
Кысталыш жерде күлкүчү.
Күлүмүш болуп жеп салат,
Адамдын кытмыр түлкүсү.

Ырыңды ыр деп жактырбайт,
Айтар оюн таптырбайт.
Колунан келсе кытмырлар,
Аккан сууну актырбайт.

Кытмырың коркок морт болот,
Сүйлөсө сөзү чорт болот.
Шүмүрөйүп тобунан
Шүмшүк болуп жок болот.
9X11-1945 Койсары

ТОЛКУЙТ ДА КАЙРА БАСЫЛАТ

Турмушту өжөр күч дешет,
Өжөр эмес менимче.
Андан жумшак нерсе жок
Күчтүүсүнөн жеңилсе.

Турмушту орой кол дешет,
Орой эмес менимче.
Андан сылык нерсе жок,
Алдуусунан жеңилсе.

Турмушту сараң деп жазат,
Сараң эмес деп жүрөм.
Андан өткөн жоомарт жок,
Артылып турса өзүндөн.

Турмушту соргок күч дешет,
Сук айланган көзүнөн.
Андан сыпа нерсе жок —
Чачылып жатса өзүндөн.

Кыян, бороон, сел дешет
Кыян эмес, сел эмес.
Ал бир кубат адамга —
Тең эмес да, кем эмес.

Ал бир жаздын булуту
Буркөлүп кайра ачылган.
Ал бир күздүн толкуну
Толкуп кайра басылган.

12/X11—1945 Койсары

ЭСКЕРМЕ

Мен тургузбайм эскерсин деп эскерме
Эскерсин деп эстетерге эч нерсе,
Кайтпас күнгө калкып кете беремин
Кайсы күнү тагдырыма кез келсе.

Эрксиз сыйлап, караңгы көр керенин
Сыртта калар аз болсо да керегим;
Билбес жанга өспөс менин бийигим,
Билген жанга өсөр менин тереңим.

Таштан болор, кумдан болор төшөгүм,
Аз болсо да сыртта калар сөздөрүм,
Өлсөм дагы жара тээп мүрзөмдү
Буудан болуп таскак салып өтөрмүн.

17/XII—1945 Койсары

ТИРҮҮЛҮК

Кеткен кетти, өткөн өттү бирдеймин,
Кечтим дайра агымынын миндейин;
Кемибеген кенч экен го тирүүлүк,
Кенч дебесем анан аны не дейин?
Кайдан чыгып, качан келдим бул жерге?
Жел миндимби, суу миндимби,
билбеймин.

Калган калды, бирин көзгө илбеймин,
Бастым ашуу, тайгак жолдун миндейин,
Шаан-шөкөт, той экен го тирүүлүк,
Той дебесем, анан аны не дейин?
Жашоо чиркин, бир тамшаным нерсе
экен,
Кант жедимби, бал жедимби билбеймин.
17/XII—1945 Койсары

ӨЛГӨН ЖОКСУҢАР

Кечээ жаштык түтүн эле жана элек,
Жүзүм эле тамчы суусу тама элек,
Тагдыр кошуп жолдош кылган турмушка,
Тамашалуу бир топ, бир топ бала элек.
Бир топ бала, сен гана да, мен гана?..
Көп азайдык, жалган айтып не керек.

Көп азайдык, күн батышта жоо жендик,
Жеңиш үчүн тобокел деп жан бердик.
Жылуу үйгө, жумшак сыйлуу төшөккө
Бир кайрылып, канат серпип келбедик.
Бакыт үчүн муздак жерди кучактап
Өмүрлүккө чоочун жерди жердедик.

17/XII—1945 Койсары

СЕНИН ПОЭМАҢ

Сен десем, сен дегендин баары сенсиң,
Сен калыс, сен адилет, тегиз-теңсиң,
Эр жигит мээнет менен тапкан мүлкүн
Түбөлук сакталууга сага берсин.

Сөзүң чын, жолуң туура, молсуң, кеңсиң,
Шертиң ак, ошондуктан ыйык элсиң.
Азамат, тапкан байлык, мурастарын,
Ар убак сакталууга сага берсин.

Бул ырлар менин ырым, сенин ырың,
Мөмөсү биз жашаган жакшы жылдын.
Бүгүнкү менден алган поэмаңды
Эскиртпей, эртеңкиңе сунуш кылгын.

18/XII—1945 Койсары

КЫРГЫЗ КӨЛҮ

Ысык-Көл — кыргыз көлү кылкылдаган,
Кыз-келин кылаасында шыңкылдаган.
Кылымдар колдон түшкөн маржан болуп,
Көрүнбөй тереңинде жылтылдаган.

Ысык-Көл — кыргыз көлү шарпылдаган,
Көркүнө көктөн башка тартынбаган,
Замандар кербенчидей чубап өтүп,
Чарчаса саясында салкындаган.

Ысык-Көл — күрдөлдүү көл күрпүлдөгөн,
Көркүнө көктөн башка сүртүнбөгөн;
Көк түсү таалай көркү, ырыс көркү,
Толкуса толкундары түркүмдөгөн.

Көзү курч, көкүрөгү бек уландары,
Пейли кең, берешен кол адамдары,
Ысык-Көл, касиетиңен айланайын,
Сыйла, сүй бакыт берген замананы.

19/XII—1945 Койсары

ЫСЫК-КӨЛ — НЕВА СУУНУН СҮЙГӨН ЖАРЫ

Ысык-Көл — Нева суунун сүйгөн жары,
Жактырып сүйгөн кызы алыстагы,
Кыял мас, кыз-күйөөнүн кубатындай,
Экөөнүн желден чыккан дабыштары.

Нева суу, кубаттуу суу, шары катуу,
Жүзүндө эр сүрү бар салтанаттуу;
Ысык-Көл туптунук көл, кыз мүнөздүү
Койнунда өмүрү бар, ширин-таттуу.

Түн кезип эки ашык жар сайран кылат,
Бир-бирин бийиктикке алып чыгат,
Ай батып, таңкы шоола тараларда
Бири түз, бири көккө сапырылат.

20/XII—1945 Койсары

ЖИБЕК КИЙГЕН ЭРКЕ КЫЗ

Жамгыр жаады, жамгыр жаады шатырап,
Күн күркүрөп, чарт-чурт этип чатырап,
Шуу-шуу эткен легковойдун бооруна
Балчык тийип, жамгыр суусу чачырап.

Жибек көйнөк сулууча кыз энтелейт;
Жамгыр кантсин, жаба куюп эркелейт.
«Ай булганды, ай бузулду көйнөгүм,
Жайдын жааны жаабай койсо эмне?!» дейт.

Тоо алдында колхозчу ата кубанат,
Жай булуту үстү-үстүнө куралат,
«Дан көбөйүп, эрке кызым кулпуруп,
Жибек көйнөк кийсе экен» — деп, суранат.

20/XII—1945 Койсары

КАТЫНДЫ КӨЛГӨ ТАШТАДЫМ

Катынды алдым, бирок ичин ачадым,
Окубадым, кайра жооп жазбадым.
Билем, билем, сенин жазган сөздөрүң,
Ошондуктан көлгө жыртып таштадым.

Бергин дедиң, алты сабак ыр бердим,
Алты сап ыр, ардак ыры миндердин.
Бир сөз айтпай жерди тиктеп тим болдун,
Сенин антер кыялыңды билбедим.

Ошондуктан, курбум сага таарынам,
Кайраттанам, кайра канат кагынам,
Көзүм барда «дурус» деген сөз укпай,
Көзүм жокто «сонунунду» не кылам?..

20/XII—1945 Койсары

БИРГЕ ЖҮРДҮК

Бирге жүрдүк, бирге жайлап, бир айлап,
Кайык минсек сен олтуруп, мен айдап,
Мен арчадай жаш эсебин билгизбей,
Сен кайындай жаңы гана бүр байлап.

Уялбадым, тартынчактык кылбадым,
Шек билгизип, атыңды атап ырдадым.
Тик карабай чырайыма, түсүмө,
Сен уялып жерди карап кызардың...

Кетпейт, кетпейт ал уяттын кызылы,
Мына ошондо ашыктыктын кызыгы,
Кубартпаса, бозортпосо кокустан
Фрунзенин аптабы курч ысыгы.

21/XII—1945 Койсары

СҮЙДҮМ СЕНИ

Сүйдүм сени, көзүм түштү көркүңө,
Бир күндө эмес, бирге жүргөн көп күндө.
Мындай иштен унут калган жанымды
Салдың кайра махабаттын өртүнө.
Эгер шоолам, мени аясаң азыраак:
Сүйбө мени, мага бетиң өптүрбө.

Сүйдүм сени, сүйүү эрки бар чакта,
Азга жетпей, көптөн куру калсак да.
Алда качан унут калган нерсени
Алек кылып, алсыратып чарчатпа.
Эгер күнүм, мени аясаң азыраак:
Жакындатпа, жаш колунду карматпа.

Түшүн эркем мааниси бар булардын,
Неге сенден сүйбөгүн деп сурандым?
Эгер сүйсөң: көргө башым кирседа,
Кол алдыңа кулдук уруп турармын.
Ошондуктан сүйбө дедим жалынып,
Сүйүп калсаң кимге менин убалым?

21/XII — 1945 Койсары

СҮЙҮҮ КЫЛЫ

Сүйүү деген: келбет эмес, көрк эмес,
Өлчөөсү жок, аз эмес да, көп эмес.
Арбыныраак ысыгынан суугу
Толкун эмес, бороон эмес, өрт эмес.

Мүнөзү жел, тең жүрө албайт, бөлүнөт,
Жүрөгү суу, көңүл калат, төгүлөт,
Сүйүү деген: арзан, кымбат баасы жок,
Тек гана бир кыял нерсе көрүнөт.

22/XII—1945 Койсары

МЕН ӨТПӨДҮМ

Турмушта мен өтпөдүм, өмүрүм өттү,
Бул күндүн касиетин билбегенмин:
Кубулуп күзгү түшкөн курмага окшоп,
Шагымдан өргө түшүп кала бердим.

Турмушта мен өтпөдүм, өмүрүм өттү.
Мен ага жолдош болуп эрчип келдим,
Кезинде кышкы кирген буура болуп,
Кезинде бото болуп эңгиредим.

Танбадым, тузун таттым, сүтүн эмдим,
Мен аны ата дедим, эне дедим.
Десем да жылуу күнгө жарык болуп,
Балапан күкүк болуп кала бердим.

Өтсө өтсүн, өткөн өмүр өтө берсин,
Замандын жыргалына буулап алдым.
Кубандым эки-үч сабак ыр жазганга
Ал эмес, андаганга, мен алдадым.

25/XII—1945 Койсары

ФРУНЗЕ

Фрунзе, учкан уям, сүйгөн калаам,
Көп жүрдүк, ойноп, күлүп эсен-аман,
Эч качан жакшы элесиң эстен кетпейт,
Кашка суу, жашыл бакчаң, салкын абан.

Фрунзе, сүйгөн шаарым, сүйгөн калаам,
Жаш күнүм, балалыгым сенде калган.
Турмуштун эң ысыгын сага берип,
Бөлүнүп бир өзүңдөн кайда барам!

Жок барбайм, андай сөзгө көңүл
салбайм,
Күн бүтүп, картайганча сени жандайм,
Айрылсам курдашымдан айрылармын,
Бирок да бир өзүңдөн айрыла албайм.

Боз түшкөн ысыгың бар, суугуң бар,
Жаанчыл, салкының бар, жылууң бар.
Бирок да ысыгыңа таарынтпачуу
Бах чиркин, жаз, күз деген сулууң бар.

Эсимде: биз жаш кезде чандак элең,
Түнт элең, уйкучу элең, укпас керек.

Мен калдым, жаш улгайды, сен
жашардың
Карайсың мени уялтып көркүң менен.

Тар элен, таштак элен, такыр элен,
Киргил суу шылдырлаган арык менен.
Мен өстүм, жаш көбөйдү, сен көгөрдүң,
Жашымды, көгөртсүн деп сага бергем.

Эскирттим, далай, далай көйнөк
жырттым,
Жаңырды, улам кайра сенин сыртың.
Жаракөр Москванын кыздарындай,
Порумуң, сырткы көркүң, коюн жытың.

Көчөндү мелтиреген асфальт басты,
Айдан ак «Аламүдүн» жарык чачты.
Заңгырап бийик, бийик катар үйлөр,
Келгин деп жаш муунга эшик ачты.

Түшкө окшоп Фрунзенин эски доору,
Уландар кыт-кыт күлгөн жомок болду,
Кыргыздын Фрунзе аттуу сонун шаарың,
Көтөргөн эң биринчи орус колу.

О кайда, кайда калды эски доору
Биз эми жаңы өмүрдүн коноктору.
Бактагы конур ырды, сулуу бийди,
Ойноткон эң биринчи орус колу.

Курдаштар, унутпайлы биз ошону,
Сыйлайлы бир замандаш жолдошторду,
Жазгын деп, мага мнитип ыр жаздырган,
Чынында эң биринчи орус колу.

Эң сонун биздин күндүн дагы ар жагы,
Биз эски, балдар жаңы, шаар жаңы.
Жашарткан жакшылыктын суусун куюп,
Фрунзе мекенимдин бала шаары.

Фрунзе өскөн шаарым, сүйгөн калаам,
Сагынсам атыңды атап канаттанам.
Күрдөлдүү беш жылдыктын сапарына
Сен менен кол кармашып бирге барам.

Фрунзе, учкан уям, сүйгөн калаам,
Көп жүрдүк, ойноп, күлүп эсен-аман.
Эч качан жакшы элесин эстен кетпейт:
Кашка суу, жашыл бакчаң, салкын абаң.

30/XII—1945 Койсары

1945-ЖЫЛ 31-ДЕКАБРЬ

Кош сентябрь, кош ноябрь айлары,
Өткөн жылдын кооз июнь, майлары,
Адам уулу куштан чебер келтирип,
Бакыт күнгө уя салган жайлары.

Кош сентябрь, кош апрель айлары,
Жыл жаңырып, жаңы жылга айланды.
Келген жылдын келинчеги март болуп,
Кенен болсун, кымыз, жуурат, айраны.

Кош март айы, келгин куштун сайраны,
Кош өткөндүн кенен өзөн, сайлары,
Келген жылдын колуктусу март болуп,
Арбын болсун таң-тамаша майрамы.

Көктө булут жаңыланып бөлүнөт,
Эл таалайы жылдыз болуп төгүлөт.
Быйылкы жыл адамзаттын айлына,
Табак, табак май берчүдөй көрүнөт.

Жерде тоолор, жаңыланып бөлүнөт,
Калк ырлары чолпон болуп төгүлөт.
Быйылкы жыл, токтоо мүнөз журтуна,
Шайы көйнөк кийинтчүдөй көрүнөт.

Шылдыр, шылдыр, шылдыр аккан
суулары,

Тар капчыгай өзөндөрдөн куралды.
Быйылкы жыл кирип келип эшиктен,
Эмнең жетпейт, чыгып ал деп сурады.

Шаңгыр-шунгур, шаңгыраган чуулары,
Жамы журттун жайдары ачык убагы.
Быйылкы жыл, терезени каккылап,
Жыргалдуумун, багып ал деп суранды.

Бөбөктөрдүн бешиктерин терметти,
Карылардын кабактарын желдентти.
Жаңы жылдан «атың ким?» деп сурасам,
Атым «Арзан», атам «Дөөлөт» деп кетти.

Келсе келсин, мындай жылдар көп
келсин,
Тагдыр аке мындай жылдан көп берсин.
Совет эли жыл жыргалын таткылап,
Турмуш даамын ачуу, кычкыл дебесин.

Келсе келсин, мындай жылдар көп
келсин,
Суарым аз: эки сабак ыр берсин.
Мындан башка кандай олжо акынга?
Мен турмушка, сараң ач көз эмесмин.

Мен турмушка, сараң ач көз эмесмин,
Өктө кылып ай, аз бердиң дебесмин.
Байлык, үй-жай, ден соолуктан ардактуу
Мага берсе эки сабак ыр берсин.

Кел жаңы жыл, үйүм таза келип кир,
Мени тааны, ким экеним жакшы бил.
Мен өлбөйүн миллион жолу айланып,
Кайра келсин ыр жаздырган декабрь.

31/XII—1945 Койеары

ЖҮЙӨЛҮҮ СӨЗ

Кейибе, ыза болбо, эстүү курбум,
Курбундун жүйөлүү айткан сөзүн уккун,
Эч качан кадырына жете сүйбөйт,
Эрки ошол, адаты ошол жаш сулуунун.

Сапаты сенден төмөн кем жаралса,
Өзүңдөй ар нерсеге тар караса,
Ушакчыл, сараң, катуу, орой келсе,
Ал сенден жагымдуурак алда канча.

Туура айтат, эгер сени сүйбөйм десе,
Мен дагы сүйбөс элем, колдон келсе,
Бирок да билбей калам, сүйүп калам,
Себеби: сүйүү деген эссиз нерсе.

1945

КЫРГЫЗСТАН

Кыргызстан — жашыл жери, жашыл бакча
жергеси,
Жайыт төрү, дан талаасы, сан байлыктын
энеси.

Кен казнасы, көл сулуусу, тунук суунун
атасы,
Ак пейилдин, мартчылыктын, ырыскынын
кемеси.

Кыргызстан — соолук айлы, таланттардын
эшиги,
Тунук акыл, чебер колдун түтөнбөгөн
кесиби...

Заманына, өз калкына ой-пикири санаалаш,
Кыргызстан ыркаласы, ыракаттын бешиги.
3/І—1946 Койсары

КОЛХОЗ БАКЧАСЫ

— Эй колхоздун бакчасы

Бай бакчаңда эмнең бар?

— Алма менен өрүк бар,

Анар менен жийде бар.

— Андан башка эмнең бар,

— Каламы чебер акын бар.

— Ал акындын неси бар?

— Эки өмүр, эки жазы бар:

Бирин өзүм жашайм дейт,

Бирин ырым жашайт дейт.

3/I—1946 Койсары

МОЛДОКУЛДУН ҮЙҮНДӨ

Молдокул ким?

Менин досум, жолдошум,
Жалкоосу эмес, ударниги колхоздун.
Жайкы мээнет, күзгү күчкө былк этпей
Жан киргизген жагалдантып жаз кошун.

Молдокул ким?

Менин курбум, курбалым,
Менин боорум, тилектешим, тууганым.
Ала кылбай, чаңкап турган эгинге
Тегиз бурган Жыламыштын сууларын.

Жол үстүндө жаңы салган тамы бар,
Дал өзүндөй жакшы ударник жары бар.
Көктө жылдыз тегиз мейман болсо да
Түгөнбөөчү эмгекке алган наны бар.

30/X—1946 Чолпон-Ата

Т И Л Е К

Кышты сезбей, кыштак болсо турганың,
Нелер келип, нелер түшпөйт санаага?
Ойлоп турсам бир замандаш калкымдын
Баары секет, барлыгы алтын, садага.

Күнү кыска, түбү терең түндөрдө,
Нелер келип, нелер кетпейт санаага?
Ойлоп турсам бир доордош калкымдын
Барлыгы эне, барлыгы ини, баары ага.

Жүрөк оору, өпкө оорунун дарты үчүн,
Мүрөк суусу сатылса эгер базарда:
Канча алсыз, канча оорулуу болсом да,
Өзүм албай, ал дээр элем аларга.

Күздө бышкан алма, жүзүм сыяктуу,
Баланын күнү сатылып турса базарда,
Оорубасын, узак өмүр сүрсүн деп,
Өзүм албай ал дээр элем аларга.

Неге десең бир башкача кымбат эл,
Жаратылган биздин ушул заманга,
Ошондуктан баарын сүйөм кадырлайм,
Баары секет, барлыгы алтын садага.

31/X—1946 Чолпон-Ата

ТОЛКУН ЭМЕС, АЛ АК КУУ

Күздүн күнү көк көңүлсүз, көл сулуу.
Калаа суук, бирок бул жер жыпжылуу.
Коркпо менин кайык минген жолдошум,
Тээ агарган толкун эмес, ал ак куу.

Кыштын күнү талаа көрксүз, көк сулуу,
Ток пейилдүү кыштактар бар жыпжылуу.
Жымжырт жаткан биздин өмүр ушул

көл,

Толкун эмес, толкун эмес, ал ак куу.

30/X—1946 Чолпон-Ата

ЖЕТИГЕН

Жерде жаш кыз, көктө жылдыз жетиген,
Кел жерге түш чексиз көктүн четинен,
Биздин колхоз бүгүн улуу той берет,
Жүр, алпарам эгер мени ээрчисең.

Куйрук берем, чучук берем, май берем,
Күлүк берем, буудан берем, тай берем.
Таттуу шарап, күчтүү арак ичебиз,
Сенин кайның, колхоз деген эл менен.

1/XI—1946 Чолпон-Ата

КӨЛҮМӨ

Көргөн сайын көркөмдүгүң жаңырган.
Көңлүм тойбойт көрүп өтпөй жаныңдан.
Көз жетпеген көктүгүңдүн үстүндө
Көбүктөнгөн толкунунду сагынам.

Сүйөм көлүм, ысык сүйөм жарымдан,
Сүйөм сени жаш балалык чагымдан.
Жанга жыргал тынчтыгыңа кошумча,
Күнөөсү жок толкунунду сагынам.

1/XI—1946 Чолпон-Ата

ТАҢ КАЛУУ

Кызылча эмне? Аккан каны турмуштун,
Эң өжөрү, эң кыйыны жумуштун,
Андай болсо Кайназардын келини —
Миң центнерден түшүм алды деп уктум.

Миң деген сөз айтылбасын кур бекер,
Буга теңсиз эч бир баатыр, эч бир эр,
Эрдин эри барып тартып алмайын
Карыз бербейт, кара мүртөз кара.жер.

Бул жакшы аял, эң этибар жолдо экен,
Кылдат, чебер таалими бар колдо экен.
Биздин күндүн ушул укмуш адамы
Кандай күлүп, кандай уктайт болду

экен?

1/XI—1946 Чолпон-Ата

ГРУНЬЯ САВЕЛЬЕВНАГА¹

Далай таттуу даам жедим колундан,
Кем көрбөдүң өз бир тууган боорундан.
«Начар экен бат оңолсун бала» деп,
Шашып турдуң чала уйкулуу ордундан.

Ырлар жаздым, кээде сызып, кээде
оңдоп,
Бала өстүргөн жаш атадай көңүлүм ток.
«Азгын экен, кантер экен бала» деп,
Сен үшкүрдүң күн кыскасын болжолдоп.

Март да кетти, апрель, май жакындап,
Көктө турна, көлдө каздар каркылдап.
Күнүң бүттү, кайтар мезгил болду деп,
Кош ат келди үй жанына жакындап.

Мени акырын, «аман бол» — деп
узаттың,
Көзүн карап өзүм минген боз аттын.
Колумду алып ылдый карай бергенде,
Мөлт, мөлт акты тоголонуп көз жашың.

¹ Грунья Савельевна — Алыкул Осмоновдун Токмоктогу детдомдо турган кезиндеги тарбиячысы — өз энесиндей болуп калган адам.

Алыс кеттим, бармын, өлүү эмесмин,
Мен барбасмын, сен да мага келбессиң...
Жан боорумдай көңүлүмдө көз жашың,
Ата-энемден көз жаш көргөн эмесмин.

2/XI—1946 Чолпон-Ата

КУРБУМА КАТ

Келдим курбум, келгениме жарым ай,
Жарым айдын чайын ичмек бир далай,
Мени менен кошо ээрчишип кыш келди
Кала берди Фрунзеде жылуу жай.

Мен бул жакта тирүү бармын аманмын,
Боюндамын сулуу Чолпон-Атанын,
Атыңды айтып, атын сурап таанышып,
Сыйын көрүп мындагы ини, аганын.

Мен келбедим байлык издеп бул жакка,
Байлык—колхоз, кайсы жерде турсак да,
Келдим, мында, баатыр жигит, ыр үчүн,
Кыш мезгилде жаздай кызмат кылмакка.

Поэзия — бул адамдын жаны экен,
Күн өтсө да, өчпөй турган шамы экен,
Өмүр, турмуш картайса да аргасыз
Поэзия — улам кайра жаңы экен.

Ал жаңылык кубатынан акындын,
Жаза билсек биздин күндүн баатырын,
Колхоз нанын, жумушчунун өнөрүн.
Улуу акылман кемеңгердии акылын.

Келдим курбум келгениме жарым ай,
Жарым айдын чайын ичмек бир далай,
Мени менен кошо ээрчишип кыш келди
Кала берди Фрунзеде жылуу жай.

2/XII—1946 Чолпон-Ата

А Я Л Г А

Сүйгүм келет жаш жандырып, жаш
болуп,
Жашымды алдап, жаш кайындай мас
болуп,
Жанар тоодой жалын чачкан отуңан
Чыккым келет, жанып чыккан таш
болуп,

Сүйгүм келет, миң мертебе жаңылып,
Сүйгүм келет, сүйгөнүмө жалынып,
Өз күчүңдү өз күчүмө багынтып,
Сүйгүм келет кээде өзүңө багынып.

Көпкөк асман, жерге түшсө жарылып,
Кыян жүрсө жердин үстү тарылып,
Ал кыяндан өтөр элем кыйналбай
Бир көз караш кубатыңды жамынып.

2/XI-1946 Чолпон-Ата

ЫСЫК-КОЛДӨ ТӨРТ МЕЗГИЛ

Жазын көрдүм, Ысык-Көлдө жаз
жыргал,

Тирүүлүктө көлдүн жазын көрүп кал.
Куулар кетип, жаңы кетип аңырлар,
Бүрүн жарып, гүлдөр кезде кайың, тал.

Катар, катар сабын түзүп турна өтөт,
Карлар эрип, кырлар жашыл, талаа көк,
Кара торгой таңдайынан үн безеп.
Үпүп учуп көңүлүңдү көтөрөт.

Танды кечке тракторлор татырлап,
Кошко кирип, соко жиреп семиз ат.
Колхозчулар жаз келди деп кубанып,
Колго тиет багынычтуу көп кызмат.

Жайын көрдүм, күңгөй, тескей жайкалып,
Мал тоюнган жайлоо кезин айталык.
Сугат, отоо, апийимди суюлтуу,
Кандай сонун, кандай кызык чөп чабык.

Түш мезгилде кымыз келет тоо жактан,
Бир кишиге бир бир керме аяктан.
Күлкү... шылдың... тамашалоо өз ара,
Кандай жумуш, кантип түтөт каяктан!

Күзүн көрдүм,— көл элинде береке,
Капа болот, барбай кетсең жеңеке.
Ар бир адам кумар болот өзүнчө,
Мейман тосуп аш тамагын бермекке.

План толуп, эмгек тийип жүз пуддан,
Дагы тиет кошумча эмгек кырк пуддан.
«Көмөч болбойт, күйүп кетет экен» деп,
Кызыл кыздар нан бышырып дандырдан.

Колхоздорго алкыш келип обкомдон,
Тууну берип жакшы ишине райком,
Колхозчу ата тойго барам бүгүн деп,
Атка минет жутуп алып бозодон.

Кышын көрдүм Ысык-Көлдө кыш жакшы,
Ак кар басып аппак кылып кыштакты,
Жаш бөбөктү апасы уруп чыгарбай
Терезеден карап турат тыш жакты.

Кыш өкүмү баскан менен кырларды,
Колхозчуда токчулуктун жыргалы.
Түн мезгилде көлдүн аркы четинен,
Көп угулат кыз, жигиттин ырлары.

Мына ушундай Ысык-Көлдө төрт мезгил,
Кайгы, капа, жаманчылык жок эч бир.
Көлдүн көркүн, чабал акын... Алыкул
Ойдогудай жаза албаптыр ээ... деп бил.

3/XI—1946 Чолпон-Ата

АКЫН

Акын жолу, ардактуу жол урматтуу
Жаман акын эл алдында уяттуу
Акын жазган, биз окуган төрт сап ыр,
Дүнүйөгө калуу керек жаңылбай
Жаз, жай,
Кыш, күз,
Деген төрт сөз сыяктуу.

3/XI—1946 Чолпон-Ата

ЖАКШЫ ЫР ДЕГЕН ЭМНЕ

Эң жөнөкөй, оңой нерсе комбайн
Айдоо кыйын жакшы үйрөнүп алмайын,
Карап турсаң: оруп, жыйып, тазалап,
Капты тосуп куюп турат буудайын.
Жакшы ыр деген эл көзүнө ушундай
Болуу керек түшүнүктүү дапдайын.

3/XI — 1946 Чолпон-Ата

ЖЕР ДЕГЕН ЭМНЕ?

Жер деген не?
Жер деген боз топурак,
Эгер өнсө: арпа, буудай, алма бак,
Суулар агып, куштар сайрап, мал ойноп,
Адам жыргап, салкынына салкындап,
Ар жыл сайын түшүмүнөн жаңылбай,
Берип турса жердин аты акталмак.
Эгер мындай касиети болбостон
Жалаң гана көмүлүүгө жараса,
Жер дегендин жердигинде кайсы атак?

4/XI—1946 Чолпон-Атл

СҮЙҮҮНҮН ТҮРЛӨРҮ

Сүйүү кызык, сүйүү таттуу бир башка,
Кимдер сүйбөйт дени таза жаш чакта?
Биз сүйөбүз, намыс кылбай сүйөбүз,
Жаш улгайып карып бара жатсак да.

Анда айып жок. Айтам деген оюм бул:
Сүйгөнүм бар, эки кызды бир учур.
Кандай болду ал сүйүүнүн аягы,
Мен сүйлөйүн сен жакшылап угуп тур.

«А» аттуусу мени көрүп кызарат,
«З» аттуусу мени көрүп кумсарат.
Ал кызаруу, ал кумсаруу — чын сүйүү,
Сүйүү күчү жүрөгүнө от жагат.

Мен ойлодум, терең ойго малындым,
Ортосунда ушул эки жалындын.
Байкоо кылбай кумсарганын алам деп,
Өктө калып өмүрлүккө жаңылдым.

4/XI—1946 Чолпон-Ата

БИЗДИН КОРОО

Биздин короо башка болгон, оңолгон,
Эл айткандай «кыдыр даарып» бак
конгон,

Энчи тийген ата-энеме, өзүмө
Бир эмгекке сегиз жарым килодон.

Арча жагып, отун жакпай куурайдан,
Жеңем ашка ак кебездей ун жайган,
Ак корозум жүгөрүдөн көңүлү айнып,
Кесир кылып жем терип жейт буудайдан.

Шайы төшөк, төшөгүнөн бат туруп,
Муздак сууга жүзүн жууп, кол жууп.
«Эй, кемпирим, бозо жылыт ылдам»
дейт,

Атам келет от жанына олтуруп.

4/XI—1946 Чолпон-Ата

АТ-БАШЫНЫН ЧЫМЧЫГЫ

— Ай, чымчык!
— Чырлыйт, чырлыйт.
— Ай, чымчык!
— Чыйт, чыйт,
Чыйт, чыйт...
дейт,
Менин айтар кебимдин
Баарын билип тургансыйт.
— Кайдан?
— Түздөн.
— Эмичи?
— Түзгө.
— Неге?
— Буудай жок, таруу жок,
Коон жок, жүзүм жок,
Бул жерде.
Жалаң эт, жалаң эт,
Кымыз, кымыз
Тиет экен көңүлгө. -
5/XI—1946 Чолпон-Ата

БЕШБАРМАК

Бешбармак, жечүү тамак, жакшы тамак,
Жаш эмес, кылым баскан кары тамак,
Кыргызда бир адат бар өз колунан —
Кой союп ударникти кадырламак.

Бешбармак, күчтүү тамак, майлуу тамак,
Өзүнүн эмгегинен келген тамак,
Бирок да бул тамакты жалгыз койбой,
Жанына жолдош кошсок тандап, тандап.

О анда, жаңы кубат канга тарап,
Эң сонун өсөр эле жаш азамат.
Андыктан ар бир үйгө парыс болсун.
Орустун:

Помидорун, капустасын,
Бадыраң, картошкасын кабыл алмак.

5/XI—1946 Чолпон Ата

АВТОБУС

Токто айдоочу, токто курдаш, токтоңуз,
Тачанкага бир пар жакшы ат кошконбуз.
Тең баралы жай айдагын десек да,
Чаңга бөлөп чычалатты автобус.
Бир күүлөнсөк, жүз чакырым жолдобуз,
Бүгүн кечке Балыкчыга конобуз.
Кур... Кур... эткен моторундан садага
Сени айдаган шопуруңаң, автобус.

6/XI—1946 Чолпон-Атп

АЙЛЫМА

Көптөн бери кат албадым айлымдан,
Биле албадым кимдер өлдү, ким аман,
Өлүм эмес үстөм кылсын тирүүлүк,
Неге десең өлбөс заттан бул заман.

Убактым жок бир кайрылып барууга,
Унутулган жер аттарын табууга.
Колу туурук ударникке жолугуп,
Азамат деп далысынан кагууга.

Убактым жок бир кайрылып барууга,
Унутулган кары аттарын табууга.
Ударниктин колу туурук болсо да,
Катуу кысып өөп-өөп алууга.

Көргүм келет өзөндөрүн, сайларын,
Энем менен атам баскан жайларын,
Көргүм келет, көргүм келет айлымды,
Көргүм келет эмгек бөлгөн айларын.

9/XI-1946 Чолпон-Ата

РАКМАНДЫН ИЛИМИ

Ракман аке он бир жылы кой баккан,
Он бир жылы уйку даамын аз таткан...
Чоочун колго бир таягын алдырбай,
Короосунан чыгашаны азайткан.

Эгиз тууса эгиздигин жашырбай,
Куулук кылып, бир дедирип жаздырбай,
Тармал экен, жакалыкка жакшы деп,
Жаман ойго, арамдыкка азгырбай.

Кара коюн алмаштырып ак кылбай,
Кымтып катып, чаташтырып таптырбай...
Жана башка шумдуктарга түк баспай,
Малды сүйдү дал өзүнүн малындай.

Жүздөн, миңден тукумдатты бирөөнү,
Арамы жок, ак ниеттүү жүрөгү.
Ак ниеттик— бул дагы илим, бул да
өнөр,

Үйрөнгүлө баарың ушул өнөрдү.

6/XI—1946 Чолпон-Ата

КОМУЗ

Үч буроо, жалгыз тээк, үч кыл комуз,
Чертилбейт, күүгө келбейт, чебер колсуз.
Оп-оңой, көргөн көзгө жөп-жөнөкөй,
Бирок да өнөрү бар айтып болгус.

Кылымдан кылым санап көксөй-көксөй,
Жыргалдуу биздин ушул күндү көздөй,
Бул комуз, көп сууларды кечип келген,
Эли да комузундай жөп-жөнөкөй.

7/XI—1946 Чолпон - Ата

* * *

Көпкө умтулдум, бирок азга жетпедим,
Аз учурдум жакшы ырлардын кептерин,
Жаш күнүмдөн жар болушкан каламым,
Бүгүн билдим алсыз калам экенин.

Картаярмын, кайткыс жолго кетермин,
Кош, курдаштар, түбөлүккө дешермин,
Бирок, билем, бизден соңку муунду —
Калган жерим: сыйлап, мейман этерин.

8/XI—1940 Чолпон-Ата

* * *

Мен да олтурам, күйөөң сенин жаныңда,
Көз жүгүртүп түрлүү, түрлүү даамыңа.
«Ушул бала, жаман неме экен» —деп,
Жамандадың мени күйөөң алдында.

Күйөөң кетти папкелерин колго ала,
Амал кылып айтканыңа алдана.
Кетер замат көөдөнүмө жыгылдың,
«Таарынба — деп, жанагыма садага».

Сенин күнүң, сенин бактың эринде,
Сенин жаның жүрөгүнүн теңинде.
Кадырын бил, күйөө деген чоң ырыс,
Эссиз аял эссиздикке берилбе.

8/XI—1946 Чолпон-Ата

КЫЗДЫН СҮРҮ

Мен сүрдөнбөйм сүрдүү жолборс сүрүнөн,
Мен күймөлбөйм анын күчтүү күүнөн.
Мен сүрдөнөм, жаш балача жалтанам,
Сүйгөн кыздын сүзүлүңкү сүрүнөн.
Бирок сулуу, билер бекен бул күчүн?
Билерине күмөн болуп мен жүрөм.

9/XI—1946 Чолпон-Ата

* * *

Мен тансам: жаштан танам, ырдан танбайм,
Ыры жок өмүрүмө канааттанбайм,
Кудайга миң мертебе калп айтсам да,
Ырыма бир мертебе калп айта албайм.

9/XI—1946 Чолпон-Ата

КЫРГЫЗ ТООЛОРУ

Тоого тоолор курамалап, курашып,
Узун тартып, уламалап, улашып,
Алда кайда кебез тартып келаткан,
Кербенчинин төөлөрүндөй чубашып.

Кара зоолор ар кай жерде каркайып,
Катмарлашып калың тартып заңкайып.
Алмаз сындуу көккө тийген миздери,
Арстандын азуусундай арсайып.

Мөңгү кетпей чокулары жалтырап,
Тоңгон муздар шөкүлөдөй жаркырап,
Ар жагынан бер жагына куш эмес,
Араң гана бороон өтөт калтырап.

Жаз келерде эң биринчи жаз конуп,
Кыш болордо эң биринчи кыш тонуп.
Ай ааламга ай тие элек кезинде
Эң биринчи ай жамынып ак болуп.

Түн болордо эң кийинки түндү алып,
Түз жерлерден кийин кетип мунарык
Дүйнө жүзү көзүн ача электе
Эң биринчи күндү тосуп кызарып.

Кыргыз тоосу Советстан тоолору,
Мындай кыйын кымбат тоолор болорбу,
Бүркүп салат бороонуна аралаш
Улуу өлкөгө уурданган жоолорду.

Кыргыз тоосу, элдин сүйгөн тоолору,
Мындай сонун асыл тоолор болорбу,
Асман тиреп, жеңе билет ар качан,
Өлкөбүзгө кас санаган жоолорду.

10/XI—1946 Чолпон-Ата

ИЛБИРС УЯ

Ак сенгелдин астында,
Ат жүрө алгыс жар дешет,
Ошол жардын жанында
Илбирс уя бар дешет.

Илбирс тууган жерлерден
Элик ооп кетет дейт,
Кулжа, теке, маралдар
Жер которуп кетет дейт.

Катуу уктап кетипмин,
Селт дей түштүм түн жармы.
Кулагыма угулат
Бау, баулаган баулары.

Малчылар мындан коркушпайт,
Илбирстен сүрдүү сүрлөрү,
Мал алдырбай өткөрөт,
Мындай нечен түндөрдү.

Айкырып түнгө үн берген,
Балалыгы эмеспи.
Кыл мурутун чыйратып
Чалгында жүрөт энеси.

Короочу жигит козголсо,
Кайдадыр алыс качышат.
Илбирстин кургак үнүнөн
Негедир жүрөк ачышат.

10/XI—1946 Чолпон-Ата

ЭНЕНИН КҮЧҮ

Эне сүйлөйт: «Төрт жыл дайны чыкпаган,
Төрт жыл бою каттаң кабар укпагам,
Үмүт үзүп, кулунуман айрылып,
Жайдын күнү курут жайып олтургам...
Бир мезгилде жер титиреп солкулдап,
Жарылгансып бараткансыйт айланам,
Бул күч эмне? Кандай кабар бул кабар?!—

Деп байкасам келатыптыр жан балам.
Жер майышкан бала күчү турбайбы...
Баламды өөп, кубанычтан ыйлагам...»
Жок энеке, сенин күчүң, ошол күч,
Жер солкулдап, душман туусу кыйраган.

10/XI—1946 Чолпон-Ата

БААТЫР ЭНЕ

Күн болбосо, Жер да болбос, Ай болбос,
Ай болбосо турмуш көркү шай болбос.
Июль түнү бешик жасап өрүктөн,
Баатыр эне жылдыз тууган айга окшош.

Кел болбосо, жел да болбос, жер оңбос,
Жер болбосо жемиш болбос, эл болбос,
Күз болгондо: арча бешик жасатып,
Баатыр эне өмүр берген жерге окшош.

Биздин заман — баатырлардын заманы,
Баатыр эмет эне берген маманы,
Оңой эмес ойдогудай өстүрмөк,
Он бир бала — он бир баатыр кабланды.

Чакыр эне, балдарыңды, көрөйүн,
Мен да балаң, мен эмесмин өгөйүң.
Чын энелик эрдигиңе багынып
Келчи энеке, маңданыңан өбөйүн.

13/XI—1946 Чолпон-Ата

КҮНДӨР

Күндөр өтөт, күндөр өтөт билинбей
Өткөн күндүн миндеринин бириндей.
Кир жукпаган атлас, жибек кийимдей
Тизмектешкен тизмегине илинбей.

Күндөр өтөт, күндөр өтөт зуулдап
Көптөн чыккан күлүк аттай дуулдап,
Тоодон түшкөн дарыядай шаркырап,
Шамал соккон токойлордой шуулдап.

Күндөр өтөт, күндөр өтөт зыпылдап,
Карлыгачтын канатындай лыпылдап,
Күлүк күндөр өткөн сайын заманам
Күлүп карап, жашка айланып

жылтылдап.

Күндөр өтөт, күндөр өтөт байкалбай,
Өткөн күнүн үйүрүнө кайтарбай,
Ого бетер күчкө толот заманам
Өткөн күндүн өткөнүнө карабай.

13/XI — 1946 Чолпон-Ата

ӨМҮРГӨ

Шамал айдап көлдүн киргил көбүгүн,
Кашка суудай мөлт дей түшкөн өмүрүм.
Жыл айланып, өткөн сайын жаштык күн
Улам сулуу, улам ысык көрүндүң.

Мива бактай, жемишимен күбүлбөй
Өстүм дуулап, эртеңкимен түнүлбөй,
Ай балалык, асыл нерсе экен го
Учкан куунун канатынын күүсүндөй.

Кеттим алыс, кеңдигимен кемибей,
Кери тарткан кербестикке жеңилбей,
Ай балалык, жыргал нерсе экен го
Карлыгачтын канатынын желиндей.

Жарым саат, кабак чытып кайгырбай,
Арамдыкка абийиримди алдырбай,
Өмүр деген — сергек нерсе экен го
Жаздын күнү тып-тып тамган жамгырдай.

Күлдүм ачык, бир да жерди карабай,
Досторума кылдай кастык санабай,
Өмүр деген—дайым жапжаш нерсе экен
Улам жаңы жаратылган баладан.

Билсин бизди, жаш муундар мактасын,
Эскиртпесин эстеринде сактасын,
Алдыбызда өмүр турат түгөнгүс
Артыбызда өлбөй турган эл калсын.

20/XI—1946 Чолпон-Ата

МЕН КӨЛҮМӨ КЕЛГЕНДЕ

Мен келгенде, токтоно элек баладай,
Бирок өзүн балалыкка санабай.
Жаткан экен Ысык-Көлүм күрпүлдөп,
Толкуп алган толкунунан жаналбай.

Мен келгенде, албуут акын баладай,
Бирок өзүн акынмын деп санабай,
Жаткан экен, Ысык-Көлүм шарпылдап,
Ташып алган ташкынынан жаналбай.

Бүттү бороон. Улан жели токтоду.
Түптү түрө Сан-Таш шамал сокподу.
Бул мезгилде мемиреген Ысык-Көл
Өз элиндей күчтүү, сулуу окшоду.

1946 Чолпон-Ата

АТА ЖУРТУМ

Ата журтум, тууган элим, Мекеним,
Жан кубатым, сүйгөн жерим секетим.
Тоо-ташыңдын, турпагыңдын, суундун
Мен көрбөдүм пайдасы жок бекерин.

Тууган жерим ата журтум — бир боорум,
Мен өзүңдүн гүл багында төрөлдүм.
Заманыңдын мен ырыстуу акыны,
Дарбыз, коон, жүзүмү бар короондун.

Сүйөм сени, сүйгөндүгүм сүттөн ак,
Сени сүйгөн тагдырыма рахмат.
Өлгөндө да сенин таттуу жытыңды,
Жаткым келет көкүрөккө кучактап.

Мендеги өмүр, меники эмес сеники,
Менин ырым, меники эмес, элдики,
Ар бир демим, ар бир соккон секунтум—
Өзүңдүкү, алар эмес желдики.

21/XI—1946 Чолпон-Ата

КӨЛДҮН КЕЧКИ КӨРҮНҮШҮ

Көлдө жүрдүм, көл боюнда бойлодум,
Токсон ирет, көргөнүмө тойбодум,
Кызгылт көйнөк кийгендиги эсимде,
Уурдап алып күндүн батар боёгун.

Билбейм неге... эң жароокер ысыгым,
Кайрат, кубат, оюн-күлкү кызыгым,
Кыз баладай уялганы эсимде,
Уурдап алып күндүн батар кызылын.

Көргүм келет, көргүм келет миң ирет,
Айткым келет, сүйөм көлүм, сүйөм деп,
Элесимде, көл жатпаса шарпылдап,
Ырларымда анда кайсы касиет!

28/XI—1946 Чолпон-Ата

ЖОГОТТУМ

Ксң Фрунзе шаарынан
Балыкчыга келатсам,
Он беш тоонун орду жок,

Кең Фрунзе шаарынан
Тянь-Шанга баратсам,
Отуз тоонун орду жок.

Айткылачы жолдоштор,
Ачык айткан сөз калппы?
Тоо жоготтум ким тапты?

Түшүрбөдүм колумдан,
Алдырбадым жолумдан.
Уурдатпадым жанымдан.
Жулдурбадым жонумдан.

Ошол тоонун ордунда,
Орто-Токой көлү бар,
Кардуу Боом ичинен,
Жол жыргалын көрүп ал.

Күм-жам кылып майдалап,
Түзгө айлантты биздин эл,
Мен жоготкон тоолорду
Билгиң келсе мага кел.

28/XI—1946 Чолпон-Ата

БИР ЧАКА СУУ

Бир чака суу мөлдүр кашка тунук суу,
Кайнар суусу, эмес бул суу кудук суу,
Канатка окшоп, бир жак колу делбиреп
Суудай таза кыз көтөргөн шумдук суу.

Бир чака суу, суу экенин байкагам,
Жаным сергип, кангандыгын айта алам,
Биздин күндөй анын таза күчүнө
Толкун урган кораблдей чайпалам.

28/XI—1946 Чолпон-Ата

КОШТОШУУ

Кайда жүрбөйт эр жигиттин жаш башы,
Кайда калбайт сүйгөн жардын көз жашы,
Алыс сапар, кең Маскөөгө жол алып,
Коштошорго толкуну жок көл жакшы.

Аман болсун эр жигиттин жаш башы,
Неге керек сүйгөн жардын көз жашы!
Жолтоо кылып, кош дегенди угузбай
Коштошордо күздүн күнкү жел жакшы.

Кайда жүрбөйт эр жигиттин жаш башы,
Кимге керек ата-эненин көз жашы.
Эгер «кел!» деп ата мекен чакырса,
«Аманбы» дан «кош» деп айткан сөз жакшы.

29/XI—1946 Чолпон-Ата

ЖЕТИМ КОЗУ

Жетим козу, жетим козу,

сөз сурайын токточу:

Кайда барасың?

— Отунга.

— Отунду не кыласың?

— Камыр жууруп нан кылам.

— Нанды не кыласың?

— Мейман болуп кетсин деп,

Үйүмө сотту чакырам.

— Сотту чакырып не кыласың?

— Атам менен энемди

Союп жеген беренди

Соттобогон немени

Уят кылып кызартам.

1946

КЫШКЫ БОРООН

Кышкы бороон жаныма дос, жаш бороон,
Өмүрүмө ынтымактуу бурганак...
Чырак жанган, бала ыйлаган короодон
Бүркүт шаңшып учарына суранат.

Алдуу бороон, алгыр бүркүт эркинен,
Жаз жаралат, ошол бала түшүндөй...
Күндөр келет, күндөр келет кепкенен,
Күзгү бышкан ак буудайдын күчүндөй.

3/I-1947 Чолпон – Ата

КОШ АЙДОО

Жан сергитип, жаңы өмүрдү оплотот,
Күн күркүрөп жарк-журк эткен чагылган.
Жазга салам, жазга урмат, суук жок,
Жарык дүйнө сапарынан табылган.

Келди мезгил, өлбөгөн жан көгөрөр,
Жашоо баркы, кош айдоого уруксат.
Быйыл көрбөс жүз жыл мурун көргөндөр
Тируулук күн, жаңы ырлардай жыттанат.

3/1—1947 Чолпон-Ата

ЖАЗЫМА

Кош бол жазым,
Көк көпөлөк, ак казым,
Ыр жаза албай, мендей жүдөп — азбасым,
Антсем мейли, бирок өзүң айта жүр:
Азгын көкүл, тилегимдин тазасын.

Кош бол жазым, сени алыска узатам,
Сенден кымбат калк ичинде мен калам.
Кыйын жолдо — канча жабыр көрсөм да,
Өз доорума актыгыма мактанам!

Кош бол жазым, сен кетсең да биз аман,
Биздин балдар, биздей болсун биларман.
Жер үстүндө — ыразылык күнүмдү,
Жердин жети
түпкүрүнөн дей алам!

Кош бол жазым,
Көк көгүчкөн, ак казым,
Кенен сайда дайым толо акпасым,
Көз ачкандан ынак болгон жаныма
Картайбаган кулун жаштуу жашташым.
12/X—1948 Чолпон-Ата

БИЗГЕ ТҮНӨЙ КЕТ

Көңүлүм кана, башым туман кеңгиреп
Үч күн болду бизге мейман келе элек.
Жолоочунун бул кандайча шылдыңы,
Даамы жоктой,
Жеген тооч, жеген эт,
Сыйлап берер, белен кыргыз даамы бар,
Эй, жолдош,
Биздикине коно кет.

Мейман келбейт, келбегени жаман кеп,
Үйүм капа, эмне болуп кетти деп.
Ууру болсоң, тор атымды уурдап ал,
Касым болсоң каргап өткүн, тамак жеп.
Чаалыкканга соопчулук даамым бар,
Эй, жолдош,
Биздикине түнөй кет!

Биздин үйдө көптөн жүргөн жалгыз шерт:
Кымбат ашты мейман бекер жесе деп,
Ач көз болсоң өз башымды сурап ал
Кегин болсо: сабап өткүн, тамак жеп.
Жолоочуга нечен түркүн даамым бар,
Эй, жолдош,
Биздикине түнөй кет!

13/X—1948 Чолпон-Ата

МЕНИН КҮНҮМ

Менин күнүм кирген суудан күрүлдөйт,
Күзүн күтүп мөмөсүнөн күбүлбөйт.
Ыза кылып жарыкчылык дүйнөнү
Карыганда жаш уландай бир гүлдөйт.

Менин күнүм, өлбөсүнө түңүлбөйт,
Толкун урса, тайызына сүрүлбөйт:
Тирүүлүктө жоктугуна жол бербей
Жер түбүндө чирисе да бир гүлдөйт.

Бар бололу, түгөнбөйлү, курдаштар,
Узак, узак, узак болсун бул сапар,
Кылым бүтүп, дүйнөдөн жок болсок да
Кайра кайтып жолугушчуу жолдор бар.

13/X—1918 Чолпон-Ата

БАЙКА, ЖИГИТТЕР

Калк мүлкүнө карышкырдай кол салган,
Жүз тармактуу каргашалуу жол салган,
Мөөрүн басып акты менен толтурган
Он чөнтөгү ону бирдей бүт жалган;

Эмки кууну
Жакшы тааны,
Байка, жигиттер!
Жорго минген Шермат келет
Кара, жигиттер!

Мойну калың кашкулактай буржуйган,
Тердеп тапкан бир күнү жок бир урган.
Ошентсе да арак көрсө арсандап,
Алтын сомдун жүз сомдугун суурган.

Жат адамды
Жакшы тааны,
Байка, жигиттер?
Күлүк минген Шермат келет
Кара, жигиттер!

Арамдыкка мас болгондой энтелеп,
Мен келатсам акырайып жалт карап,

Ыркты бузган мына мобул «жазгыч» деп,
Үтүрөндөп «бир чапсам ээ» деп алат.

Бузукуну
Жакшы тааны,
Байка, жигиттер!
Анын бири ушул Шермат
Ана, жигиттер!

14/X—1948 Чолпон-Ата

КӨҢҮЛ АЙТАЛЫК

Кетменчинин ак эмгегин азайткан
Кесепеттүү Наамат деген бир шайтан,
Момунду алдап, элди жазгап, эбин таап,
«Ичиш керек, жеш керек!»—деп көп айткан
Бүгүн өлдү.

Барып көңүл айталык.

Жылан салып мүрзөсүнө,
Ыйлап кайталык!

Журттан тапкан күн көрбөгөн мүлкү бар,
Бирөө барса кашык сууга ичи тар,
Алгыч, жегич, азган-тозгон уурулар,
Буга курдаш, буга жолдош, буга жар.
Наамат өлдү,

Жүргүлө көңүл айталык,

Мүрзөсүнө бака ыргытып,
Ыйлап кайталык!

Ажал күчтүү, кимдер андан талашат,
Жолу туура, кантип анан адашат?
Ушакчынын, кытмыр арам неменин
Бул дүйнөдөн жок болгону жарашат!

Наамат өлдү,
Жүргүлө көңүл айталык,
Таш ыргытып мүрзөсүнө,
Бйлап кайталык!

14/X—1948 Чолпон-Ата

БУЛ КАНДАЙЧА

Баары өзгөрөт, баары өчөт дейт турмушта,
Мен өзгөрбөй, өчпөй койсом не болот!
Өчөр күнүм үйгө бара жатканда,
Токмок жактан келбей койсом не болот?

Токмок жөнөйм,
Таттуу коонун тапдап жейм.
Миң жыл бою,
Кайра үйүмө бир келбейм.
Айт, кимдин карзы бар?

Баары агат дейт, баары өтөт дейт өмүрдөн,
Мен тил албай өлбөй койсом не болот?
Баратканда тааный коюп өңүнөн,
Аксуу жактан келбей койсом не болот?

Аксуу жөнөйм,
Жүзүмүнөн үзүп жейм.
Миң жыл бою
Кайра үйүмө бир келбейм.
Айт, кимдин карзы бар?

Баары сыпат, баары өлөт дейт турмушта,
Мен тил албай өлбөй койсом не болот?

Башка коюп, тумшукка тээп, урушса,
Нарын жакка качып кетсем ис болот?

Нарын жөнөйм!
Айран ичип, майын жейм.
Миң жыл бою,
Кайра үйүмө бир келбейм.
Айт, кимдин карзы бар?

15/X—1948 Чолпон-Ата

МЕН КЫРГЫЗДЫН АКЫНЫ

Ким берсе да жакшы берген бактымды,
Ким койсо да жаман койгон атымды,
Ушакчыдан: не кылам деп сурам,
—Беш тыйынга мага сат дейт даңкыңды!
Сатам!

Алсын!

Кайдан билсин баркымы?
Чанга салып жутар кезде:
Заар тилин куйкалачуу
Мен кыргыздын акыны!

Карлуу күнү берсе керек бактымды,
Аяз күнү койсо керек атымды.
Ичи арамдан: не кылам деп сурам,
Бир тыйынга мага сат дейт даңкыңды!
Сатам!

Алсын!

Кайдан билсин баркымы?
Кантка салып жутар кезде:
Кара көңлүн куйкалачуу,
Мен кыргыздын акыны!

Таш идишке куйса керек бактымды,
Татты идишке куйса керек атымды,
Кароолчудан: не кылам деп сурасам,
Балам алсын, бекер бер дейт даңкынды,
Берем,

Алсын!

Сатпайм, кадыр-баркымды,
Уйчу, койчу,

Кетменчинин

Менмин кымбат акыны.

15/X—1948 Чолпон-Ата

КӨЗҮМ ӨТКҮР

Көзүм өткүр, өрттү өчүрө караган,
Өз жанымдын жамандыгын көрө алам.
Колум ачык журтка маалым марттыгым,
Бир чыны уудан,
Бир чака бал бөлө алам.

Көңүлүм жарык; музда көктөп өнө алам,
Өз жанымдын арамдыгын көрө алам.
Пейлим таза, чаккын десем чага албайт,
Жылан кызын колдон кармап өбө алам.

Сырдаш болсоң ачык сөзгө келе алам,
Мен өзүмдүн тардыгымды жеңе алам,
Керек болсо; чебердигим жетишет,
Дөңгөчкө жан, балыкка тил бере алам.

15/X—1948 Чолпон-Ата

МЕН КЕМЕ

Мен кеме, келчүү жерге эрте жеткен,
Кебелбей эки жагым кычыр эткен,
Көз жеткис бул деңиздин аркы учуна,
Жыңайлак жаштыгымды таштап кеткем.

Мен бир куш, учар жерге учуп жеткен,
Жем алган жалама зоо жайдак беттен,
Кайдадыр бийик тоолор арасына,
Таарынчаак жаштыгымды таштап кеткем.

Ал кездин алтындыгын эсиме албай,
Жаштыктын ар жагында жаштык бардай,
Ыйлатып уруп-сабап кете бергем,
Бир өппөй маңдайынан бир сылабай.

Картайып азайтууга кезек келет,
Бир жүргөн жакшы күндө жакшы эл элек.
Бирок да, ошол тоолор арасында,
Жаштыгым ойноп-күлүп жүрө берет.

17/X—1948 Чолпон-Ата

ДАГЫ АЯЛ ЖӨНҮНДӨ

Аял сүйдүм, бирок ичтен кектедим,
Арам ойлоп, арамдыктан кетпедим,
Жаманынан көңүлдү эзген оору алып,
Жакшысынын кадырына жетпедим.

Апткен менен:

Колум ачык, мен кенен,
Жүз кайталап дагы аялга баа берем:
Аял деген:

Чаалыккан көсөм —
Сайдырган берен —
Бактыдан тайган жигитке,
Кемибеген, кебелбеген бир мекен!

21/X—1948 Чолпон-Ата

КУБАНАМ

Силерге окшоп, мен да күлөм, кубанам,
Орой сүйлөйм, арак ичем, бууланам...
Калк башына кайгы түшсө, кайгырып,
Калкым үчүн таштай катуу тура алам.

Силерге окшоп мен да гүлдөйм, уланам,
Күнөөм болсо кечиргин деп суранам.
Сокур байкуш көздүү бала төрөсө:
Чын пейлимден ушунда бир кубанам.

Силерге окшоп менин да бир убадам,
Мен да аяйм, мен да корком убалдан.
Дудук уулу сүйлөп турса жанымда,
Чын пейлимден ушунда бир кубанам.

Силерге окшоп, мен да жүдөйм, кубарам,
Мен да жыргайм, мен да түтөйм, куралам.
Ырымды укпай, жазганымды көрбөсө:
Ыйлабасам, эмнесине кубанам?

17/X—1948 Чолпон-Ата

ЖАКТЫРДЫМ

Кайдан таптым, билбейм мындай мүнөздү?
Дос, туугандар күнөөкөр деп күлбөспү?
Тирүүлүккө ирегелеш салынган —
Жаман көрөм, калың мүрзө — күмбөздү.

Бирок сүйдүм, бир күмбөздү жактырдым,
Кубангандан күлүп ийдим, каткырдым.
Көргөн кезде койчу Жапар күмбөзүн
Жарык күндөн, кайткан ал бир асылдын.

Кымбат эле кой кайтарган убагы.
Жакшы адамдын жакшысы эле бул дагы.
Күмбөзүнүн күн жагында керилип,
Уктап жатат төрт кара ала улагы.

Муну көрүп эске түшөт ак тилек,
Колдон кармап, айтпаса да асыл кеп,
Күлө карап мен бармын деп тургандай
Баягы эле тирүүсүндөй сезилет.

Мейли түндө, мейли бешим, күүгүмдө,
Жапар күнү башка түшкөн күнүмдө,
Мен өзүнчө — өлбөс күн деп эсептейм
Бир тирүү жан тепсеп турса үстүмдө.

17/X—1948 Чолпон-Ата

КЫЗЫЛ ЖҮК

Дан беребиз, берген данды эл алат,
Алган элдин өмүрүнө саламат:
Берген белек жокко сиңип кетпестен
Кайра айылга ырыс болуп таралат.

Бат жөнөсүн кызыл жүк,
Бол, жигиттер, ылдамдат,
Атадан калган насаат бар:
Берген март эмес,
Алган март!
Бол, жигиттер, ылдамдат.

Эгин төкмөк өзүнчө бир салтанат,
Эмгек менен көтөрүлмөк биздин даңк,
Берген белек дөөлөтүнөн кемибей
Кайра айылга байлык болуп таралат.

Бат жөнөсүн кызыл жүк,
Машинаны бери тарт!
Ашык бүтсүн пландан,
Берген март эмес
Алган март!
Бол, туугандар, ылдамдат!

Эгин бермек биздин урмат, биздин бак,
Сыйлоо керек ата журтту кадырлап.
Ушул буудай калк санаасын тындырып,
Кайра айылга тынчтык болуп таралат.

Бат жөнөсүн кызыл жүк,
Бол, туугандар, ылдамдат!
Бергениңе кубангын,
Берген март эмес,
Алган март!
Бол, туугандар, ылдамдат!

24/X—1948 Чолпон-Ата

АТА-ЖУРТ

Жылуу кийин, жолуң кыйын үшүрсүң,
Кыш да катуу... бороон улуп, кар уруп...
Суугунду өз мойнума алайын,
Жол карайын, тсктой турчу, Ата-Журт!

Түндөр жаман... кырсык салып кетпесин,
Наалат келип ат тизгинин шарт буруп...
Азабыңды өз мойнума алайын,
Из карайын, токтой турчу, Ата-Журт!

Жазда башка... Жел тийбесин абайла,
Көпкө турбас, мобул турган сур булут.
Бүт дартыңды өз мойнума алайын,
Сен ооруба, мен ооруюн, Ата-Журт!

24/X—1948 Чолпон-Ата

ЭМГЕГИН

Сентябрь ай, коон жыттуу сонун ай,
Бышыкчылык... Барлык элдин көңүлү жай.
Эмгек күнгө жаңы буудай бөлүнүп
Жакшы иштеген ударниктин баары бай.

Дал ушул ай, үстүдөгү сонун ай,
Мобул буудай сенин энчиң
— Бери кел ой, Курманбай!

Октябрь ай, жнйде жыттуу сонун ай,
Жакшы иштеген колхозчунун баары бай.
Эне эмизген сүтүнөн ак мээнетин,
Байлыгыңа туура кара уялбай.

Дал ушул ай ошол айткан сонун ай,
Отуз центнер сенни энчиң
— Көтөр, көтөр, Курманбай!

Кыйын күндүн кыйынына каржалбай,
Ак иштедиң, ала жүргөн балбандай.
Адалдыгың, адал эне сүтүндөй,
Өз бактыңа туура кара жалтанбай.

Бүгүнкү ай, эмгек бөлгөн сонун ай,
Кырк беш центнер сенин энчиң
— Көтөр, көтөр, Курманбай!

25/X—1948 Чолпон-Ата

ТАШЧЫЛАР

Колдоруна майышпаган лом алып,
Таш омкоруп, арабага таш салып,
Араң тарткан кош өгүзгө дем берип:

—Соп, соп,

Соп! деп, айдап баратып;

Таш казгандар кеп кылышат өз ара:

—Мобул акын өз өзүнчө убара,

Ойлойт, басат, бирдеме айтып күңгүрөйт,

Кыйын экен... кыйын экен буларга.

Андай эмес, кыйын эмес, авалар,

Силер антип аёо көрбөй караңар,

Кээ бир күнүм:

—Соп, соп десең, баса албаган

Кош өгүздүн жаманына барабар.

Кээ бир күнүм: көктө сызган тулпар ат!

26/X—1948 Чолпон-Ата

МЕНИН ҮЙҮМ

Үйүм сонун, ойдогумдай кең турам,
Ырыскымдан ыраазылык сөз угам...
Түн жармында из жашырган уурудай
— Ким ой бул?

Тереземди: тырс, тырс урган,
Тырс урган?

— Жакырчылык, сен белемсиң?

Мен бир убак коломтондо жылыңгам:
Болду эми жетет, ары кет,
Киргизбейт сени,
Эшигимде дөбөтүм бар жулунган.
Кет ары, кет ары,
Кет ары менден ант урган!

Үйүм таза, мыкты жашайм, бай турам,
Досторуман жылуу, сылык сөз угам.
Түн жармында мени уйкумдан чочутуп
— К-и-м ой бул?

Тереземди тырс, тырс урган,
Тырс урган?

— Учук оору, сен белемсиң?

Мен бир убак очогунда жылыңгам.
Болду эми жетет, ары кет!

Киргизбейм сени
Эшигимде дебөтүм бар жулунган.
Кет ары, кет ары,
Кет ары, менден ант урган!

Оокатым мол, мейман күтөм, март турам,
Тилегим ак, уу сунганга: бал сунам.
Түн жармында, сүттүү уйкуман чочутуп,
— Ким ой бул?
Тереземди тырс, тырс урган,
Тырс урган?
— Тынчтык өмүр, сен белемсиң?
Мен ар убак суунду ичип кулпургам!
Кел бери,
Мен жалгыз: аял, баласыз,
Аял менен ыркым келбес, мен урган!
Мейли сокур, дөдөй бала туусаң да,
Антым ушул: өлгөнүмчө сени менен бир
турам...

26/X—1948 Чолпон-Ата.

ЖҮЗҮМ АЙЫ

Ондогу оюм чыккан менен онунан,
Аз кечиктим убакыттын жогунан,
Жылдагыдай эми айылга жөнөөрдө,
Жүзүм айы кармап калды колуман.

Ичте санаам чыккан менен оюнан,
Аз кечиктим даярдыктын жогунан,
Машинага эми олтуруп жөнөөрдө
Жүзүм айы тосуп калды жолуман.

Мына ошентип мен айылга барарда,
Кымыз ичип чын суусунум канарда,
Жүзүм айы бир өпкөн соң кучактап,
Жаным жыргап калып калдым калаада.

Мен жүзүмдү капа кылып ар дайым,
Жалгыз таштап, кетип жүргөм жыл сайын.
Сагыныпмын келчи жакын жаныма,
Жаным айым, ширин айым, бал айым.

28/X—1948 Чолпон-Ата

КАЗАКБАЙ

Жакшы айдабай, картөшкөнү жаратпай,
Майдан салып бирөөнө бир кадактай,
Картошканы алдап жейсиң ошентип,
Ай куусуң да...

Ай куусуң да, Казакбай.

Күз болгондо жүз пуд эгин табасың,
Отуз сомдон пудун сатып саласың.
Жаз болгондо ошол эле эгинди,
Үч жүз сомдон араң сатып аласың.

Алда сенин соодагерлик каадаң ай,
Куп саткычсың... куп алгычсың, Казакбай.

Кечээ келген тууган элдер бир далай
Мейманчылап келгенине карабай,
Бакча айдады, заңгыраган үй салды,
Чарбасы да сенден мыкты, сенден бай...

Алда сенин эпчил өскөн каадаң ай,
Жыртык тамың жыртык бойдон, Казакбай

Тапкан акчаң үч миң сомдон ар бир ай,
Өз сырымды айткым келет уялбай,

Үй-жайым жок, чай ичерге чыным жок,
Төшөгүм жок, мейман келсе салардай;

Мына ушундай сенин иниц кайран ай,
Жашаганды менден үйрөн, Казакбай,
Айтар сөздү айтуу керек калп айтпай,
Элдер жаман,
Же биз жаманбыз,
Казакбай!

26/X—1948 Чолпон-Ата

КАР ЖААДЫ

Жааган бул кар, баягы кар... кар эле...
Сергек, чыйрак сезим берген денеге,
Кур олтурбай куп камыныш алганбыз,
Бул ак келин биздин үйгө келерде.

Сүт элем деп кыш эмчегин сааганга,
Бул жааган кар, баягы эле жааган кар...
Бутка муштаар, беттен чымчыр келинди,
Көзүнө илбей ойноп жүрөт жаш балдар...

Ойноп жүрөт, от болгонсоң денеде,
Балдар эмне, бир-биринен кем беле...
Мылтык атмай, бомбу ыргытмай, сайышмай.
Оюндары коркунучтуу эң эле...

Быйылкы кыш шашып түштү эң эрте,
Ала карга эрте конду терекке.
Карап туруп ушул балдар оюнун,
Ыйлайм... Ыйлайм... Эч кимге айтпа, энеке

Мен бар болсом, жарарым чын керекке,
Тилегим бар, себеп болор себепке.
Бул оюнду жакшылыкка жоруйлу,
Ичикий суук...

Эшикти жап, энеке.

27/X—1948 Чолпон-Ата

КҮЗ

Калкка берген карыздарын кыя албай
Мүлкүн чачкан шок балдарын тыя албай,
Кабын алып айлыбызга күз келди
Жазгы айдаган картошкасын жыя албай.

Элге берген өз энчисин кыя албай,
Ээ-жа бербес шок балдарын тыя албай
Кабын алып айлыбызга күз келди,
Жакшы чыккан капустасын жыя албай.

Бул күз өзү, көптөн бери көпкөлөң,
Мерес болсом деген оюн көп көрөм.
Жүзүм кызы катуу ооруп жатканда
Кадыр улап, боору жумшап өшпөгөн.

Бул күз өзү көптөн бери көпкөлөң
Таш боор болсом деген оюн көп көрөм.
Өрүк уулу быйыл каза тапканда
Боору жумшап бир тамчы жаш төкпөгөн.

Ай, ай балдар, атка минип чапкыла,
Күз кайда экен барып издеп тапкыла!
Көзүн ачсын, колхоз деген кыйын журт
Жакасынан катуу силкип тарткыла.

Урсаңар да, ал ак көңүл таарынбайт
Катуу сынып капалыкка багынбайт,
Эрки жетпейт бизди таштап кетүүгө,
Качам десе: качар жагы табылбайт.
Алды жакта жайдак атчан жай мырза,
Арткы жакта ач кыйкырык кыш мырза

27/X—1948 Чолпон-Ата

МУЗЫКА

Мен суу ичпейм, таңдай катып турганда,
Мен нан жебейм алдан тайып курганда,
Музыкадай мага таттуу суусун жок,

Берчи мага,

Берчи мага

Жарым кашык музыка!

Мен ыйлабайм, капа тартып турганда,

Мен кубанбайм, бак-дөөлөткө тунганда,

Дарым ушул, кайгы жана шаттыкка,

Берчи мага,

Берчи мага,

Жарым ууртам музыка!

Эмнелер жок, бул дүйнөдө — жарыкта,

Не бир сонун... не бир кымбат асыл баа...

Мен кетерде, ошончонун ичинен

Сагынарым,

Эң аярым

Эң кымбатым — музыка!

28/X—1948 Чолпон-Ата

ӨЗҮМДҮ ӨЗҮМ

Мен өзүмдү үй сыртынан тыңшасам,
Күрс, күрс эткен оор жөтөл үн чыгат...
Бүткөн экен кайран өмүр, кайран жан...
Деп жалооруп, көңүлүм шондо бир сынат.

Мен өзүмдү бир көчөдөн карасам,
Баскан өңдүү алсыз, арык сөлөкөт...
Албуут бала, эми болуп араң жан
Айыкпас дарт болгон өңдүү өнөкөт.

Мен өзүмдү уктаганда карасам,
Каткаи өңдүү бир өлүк жан, каны жок.
Жүрөк күчүн тамырынан санасам,
Чарчагандай араң согот алы жок.

Мен өзүмдү өлгөн кезде карасам,
Күлүмсүрөп керилген бир шер жатат.
Бул акыйкат жазмышына жарашкан
Тагдырына рахмат айткан азамат.

Билген билер, билбегенге не чара,
Менсинген жаш, муну кимден кем көрөт?
Кең пейилдүү, ачык колдуу бечера
Кыйын жашап жакшы жазган өңдөнөт.

Мен өзүмдү бир кылымдан карасам,
Тээ алыста чаң ызгыткан шаң чыгат.
Өлбөстүктүн өжөр эркин талашкан
Эрдигинен нечен тирүү жан чыгат.

28/X—1948 Чолпон-Ата

ЖАЗ

Жаздын таттуу...

Эртеңкиси, күүгүмү,
Жаздай сүйсөм бардык жашаар күнүмү!
Ташка тийип сынган болот үнүндөй,
Кулагымда шыңгыр эткен бир үнү.

Жаздын алтын...

Эртеңкиси, күүгүмү,
Жаздай сүйсөм, барлык көрөр күнүмү!
Чөнтөгүмдөн сууга түшкөн дүйнөмдөй
Кулагымда шылдырт эткен бир үнү...

Тил албассың, жакшылыкка жолдосо,
Оңолбоссун, кемтигинди оңдосо...
Ай, жаным жаз, кымбаттыгың эмнеде?
Жоголгонун, сынгандыгың болбосо?..

28/X-1948 Чолпон-Ата

* * *

Билбейм кандай,

Эмне ойдо экен катарым?..

Мен өзүмдүн тагдырыма капамын.

Заманымдын керегине жарабай,

Эрте кургап, муздап бара жатамын.

Билбейм кандай,

Кайсы ойдо экен катарым?..

Мен өзүмдүн жазмышыма капамын.

Кыйын күндүн пайдасына жарабай,

Кыйган талдай сынып бара жатамын.

Мен жашадым өз күнүмө таарынбай,

Кара тилек, жаман ойго багынбай,

Түк билинбей өтүп кетет окшоймун,

Бир кеченин жаап кеткен карындай.

Таза жүрдүм кастык ишке камынбай,

Адал жүрдүм арамдыкка малынбай,

Досторума аппак болду максатым:

Бир кеченин аппак жааган карындай.

29/X—1948 Чолпон-Ата

СУУ КЕЛАТАТ

Суу келатат,
Суу келатат бир кулак,
Момун сууну мактап алчу жакшы убак,
Ураа, достор! Арык толо аккан суу
Колхозчуга табылбаган кадыр-барк.
Жер атасы, эл атасы мына ушул,
Өз колунан бере турган бекер даңк.
Ак, ак, суум, ак,
Эгиниме балдай жак!

Суу келатат,
Суу келатат бир кулак,
Арзан сууну кымбат алчуу бул убак,
Көрүшө элек тууганымдай сүйүнттү
Турган кезде, кызылча өнбөй, жер кургап,
Ураа, достор! Сууга кулдук кылалы,
Мына дөөлөт, мына шекер, мына кант!
Ак, ак,
Шашпай ак,
Түшкөн эмдей жакшы жак.

Ак, ак,
Айланайын, суум, ак!
Эжем менен көрүшкөндөй көңүлүм шат.

Арпа, буудай, жүзүм, коон, дарбызга
Бир туугандай кенен уктап, коно жат.
Тиричиликке сенден кыйын табып жок
Тамырын бил, кетсин оору, кетсин дарт!
Ак, ак,

суум, ак,

Калкты сыйла, калкты бак.
Шашпа, жаным, жайыла түш кең тарап,
Калк эккендин керегине тең жарап,
Жара түшөр биздин жарык өмүргө,
Бек турбасаң, так текшерип, так карап,
Ураа, достор! Кечеги ичип мас болгон
Мына — бозо,

Мына — вино ,мына — арак!

Жок вино эмес, биздин дүйнө—биздин мүлк,
Биздин абийир,

Биздин сыймык, биздин даңк!

Ак, ак, ак,

Кенен ак,

Элди сыйла, элди бак!

Бат, бат,

Шашпай ак,

Жерди сыйла, бизди бак,

Ак, ак,

Эркин ак,

Элди сыйла, элди бак.

29/X—1948 Чолпон-Ата

* * *

Катуу жатып, жумшак ойгонуп,
Көңүлүм сергип кенен дем алдым
Өмүрдө дарт тагын жоготуп,
Өз энчиме жаңы жаш алдым.

Жумшак жатып, таттуу ойгонуп
Көктө турган күндү карадым.
Кайра чыйрак, кайра бек болуп,
Койнум толо ырыс санадым.

Тыңшап, тыңшап боюм балкыды,
Мен укпаган өмүр күүлөрүн.
Жан жыргатар жыргал салкыны,
Эх, заман... сенин күндөрүң!

29/X—1948 Чолпон-Ата

ВИНО

Ичем вино, ичем — ичким келгенде,
Адалдыкты арамдыгым жеңгенде,
Мен жогорто башка ырымда айткандай:
Экөөнүн тең тамырлары тереңде.

Бирок:

Арамдыкы бир,

Адалдыкы миң!

Ичем вино, бирок ичким келгенде,
Ууландырып ушак мени жеңгенде!
Калк айткандай чагым менен мактоонун
Тамырлары эң бир терең, тереңде.

Бирок:

Чагымдыкы бир,

Мактоонуку миң!

Вино куюп курбуларыма, теңиме,
Курсант болуп курбулуктун демине,
Өз жаныма бардыгымды дем кылып,
Урматыма ичпегенде эмне?

Тулар күнүм бир,

Калар күнүм миң!

1/XI—1948 Чолпон-Ата

ЖУМУШЧУНУН МҮНӨЗҮ

Көрүү керек, аманчылык бар чакта
Ким кызыкса: сулуулукка, гүл бакка.
Таң калтырып чыгышка аккан суулары
Жумушчу аттуу бир дүйнө бар биз жакта.

Колдору алдуу, аяктары басарман,
Жүргөн жери жамандыктан тазарган.
Сакалдуусу: Ваня, Сергей аталып,
Кары өмүрлөр ушул жакта жашарган.

Барга ташып, жокко моюн бербеген,
Адөөлөттүк таразасын тездеген.
Бирин бири: кыздар, балдар аташып,
Карылыктын айлына бир келбеген.

Арам байлык, сөөлөт жыйбай тамына,
Кайрат кылып өзүнүн күч-алына.
Куштар болуп шол дүйнөгө¹ барганды
«Сен» деп сүйлөп ысык кылган жанына.

¹ Жумушчунун дүйнөсү

КҮНГӨ

Сен адамга жашоо күнүн тараттын,
Кызыктырдың, таңгалдырдың, караттың.
Төрөөтүндө өлүп кайра тирилген
Энеге окшоп бул дүйнөнү жараттың.

Алыс сапар кеткенине сүйүнө,
Далай жылдар келбей коюп үйүнө...
Ата кургур ооруп калар бекен деп,
Корккон өндүү... коркконуң бул дүнүйө.

Бирок дүйнө андайыңа карабай,
Бул дартынды бир угууга жарабай,
Шоктук кылып чаң салууда эркинче,
Ата-энеге таш боор өскөн баладай.

1 /XI 1918 Чолнон –Ата

ПОМИДОР

Мен келгенде бул жерге
Коңшу турган короолор,
Айда деди Алыкул:
Помидор,
Помидор!

Чын пейилден ошентип,
Көрсөткөн соң жакшы жол,
Кырка, кырка сап кылып
Айдап алдым:
Помидор,
Помидор!

Кезек күтпөй суу жыгып,
Кыялым бар ороңдор,
Анан мага коңшулар:
—Бизде дагы:
Помидор,
Помидор!

Жакшы айтканга, терс айтып,
Кыялым бар короңдор,
Анда берки коңшулар:
— Бизде дагы:

Помидор,
Помидор!

Урушчудай теригип:
— Бул эмнең дейм, жолдоштор!
Анда берки коңшулар:
— Кээде таяк жегизет,
Помидор,
Помидор!

Мен жаш кезден турмушка,
Катуу бышкам, жолдоштор!
Суу тарттырган теңиме:
Чабал белем
Помидор,
Помидор!

1/XI—1948 Чолпон-Ата

КЕЧКИ УБАК

Күндөгүдөй үйлөрүнө кеч чубап,
Колхозчулар кайткан кезде кечки убак.
Көркөм сулуу, тиричиликтин өлчөмү,
Кыз кийминдей жарашыктуу, эң бир чак.

Мына мобул кеч маал үйгө кайткандар,
Ага, жеңе, төгөрөк бет жаш балдар.
Ыракаттай ысык сүйүп чарчоосун
Тагдырына, кагылайын айткандар.

Мына мобул кеч маал үйгө келгендер,
Чымыр ава, буудай жүздүү жеңемдер.
Кээде аз ичип, кээде басып жыңайлак—
Өскөн жерим, алтын жерим дегендер.

Кайткан калктын эс алганы туюлат,
Кемегеде жанган оттор суюлат.
Кең казандан, берекелүү сузгудан,
Табак толо таттуу тамак куюлат.

2/XI—1948 Чолпон-Ата

ФЗОдогу ИНИМЕ

Билем, иним, мени жакшы көрөсүң
Агаң аны жакшы ыр менен төлөсүн.
Эс тартканда көңүлүң калар менден да,
Себеби сен: менден ары өнөсүң.

Жакшы көрсөң, агаң аны тыябы?
Жакшылыкты: жамандыкка кыябы?
Экөөбүздү теңдеп өлчөп карасан,
Жумушчунун кененирээк кыялы.

Сага жакшы, бул турмуштун алысы,
Өз колунда: урмат, даңкы, намысы
Экөөбүздү бирдей өлчөп карасаң:
Жумушчунуи бекемирээк далысы.

Мендей эмес, акын жарык көңүлү,
Менден жоомарт, менден сыйлуу көрүндү.
Таразага теңдеп өлчөп карасаң,
Жумушчунун узагыраак өмүрү.

Мени чанба, таамай карап байкап ал,
Жакшымды алып, жаманымды бөлүп сал,
Атак сүйбөс, көтөрүлбөс жагымды:
Жумушчулук сыпатымды сактап кал.

3/XI—1948 Чолпон-Ата

МАЛЯР

Маляр келди, бир чоң үйдү майлады,
Кабак түйгөн капалыкты айдады.
Ушул адам, ушул сырдуу кийимчен.
Бул дүйнөнүн үстүндөгү каймагы.

Кетти, кетти, кетти чоң үй капасы,
Кеткенине кубанды уул атасы.
Ушул адам, ушул эски кийимчен,
Бул дүйнөнүн үстүндөгү тазасы.

Үй тазарды, жарк деп кабак ачылды,
Өмүргө кас, учкан чандар басылды.
Сөздөрү орой, чала кызуу бул адам,
Бул дүйнөнүн асылынын асылы.

Эң кеч жатып, элден эрте тура алган,
Ойлогонун ойдогудай кура алган.
Касиеттүү мындай кымбат кесиптен,
Менин атам, билбейм неге кур калган?

3/XI—1948 Чолпон-Ата

ЖУМУШЧУ

Жумушчу калк: дал өзүмдөй жөнөкөй,
Анда каруу, менде таттуу көмөкөй.
Биз-сиз, ырсыз жана эмгексиз
Бул турмуштун бир минути жөн өтпөй.

Нечен дайра, нечен суулар байланып
Өлкөбүзгө нечен шаар жайланып
Жумушчу калк кана соруп чылымын,
Мен үстүндө ак куш болуп айланып.

Жумуш күчөп, жыл артынан жыл кууп,
Ондоп, бүтөп улам бийик, кең куруп,
Жумушчу калк чайын ичип үйүндө
Мен үстүндө алтын канат ыр тууп.

Бакыт жасап кур темирден чапкылап
Тынчтык жасап, отту арыга тарткылап
Бул жашоонун жаны бизде экенин
Мен жар салам, канатымды каккылап.

3/XI—1948 Чолпон-Ата

ПЛОТНИК

Бул усталар кайда бар да, кайда жок,
Булар менен коңшу турсам көңлүм ток.
Чебердиктен теңирге тең неме экен.
Колундагы жөп жөнөкөй фуганок¹.

Булар жөн эл: ойнойт, күлөт, шоктонот,
Ырдайт, иштейт, токтоор жерге токтолот.
Күчөйт, өсөт. Колдон көөрү төгүлгөн,
Олжосу мол куюшкандуу журт болот.

Мен ырдарда мындан алам үнүмдү,
Мен жазарда мындан алам күүмдү,
Түз жолунда эп келишкен жакшы ырдан,
Мага кымбат, ар бир сүргөн сүрүндү.

Мага кымбат, ар бир каккан болот мык,
Ар жагынан жаңы кубат, күч чыгып,
Турмуш көзүн, бүт мүчөсүн жасаган,
Мага кымбат ушул өнөр, ушул шык.

4/XI- 1948 Чолпон-Ата

¹ Фуганок — жыгач сүрүүчү аспап

УСТАНЫН СӨЗҮ

Эмгектүү жаз алыс эмес, балдарым,
Бекер жатып эрикпейли бол камын
Күчү менен, күрс-күрс урган балканын,
Шыгын төксүн шыркыраган көк жалын,
Тракторго бурама,
Кемтигине курама,
Сыныгына улама,
Он тиш соко шай болсун,
Катар-катар чубама.
Иш зарылын күтмөк жок,
Сок! Сок! Сок!

Намысы бар азаматтар, болгула!
Касиеттүү калк тагдыры колунда.
Кызуусунда алдагыны бери тарт,
Кыя чапчуу кыйын уста оңунда.

Соколорго бурама,
Сыныгына курама,
Кемтигине улама,
Кырк тиш мала шай болсун
Кырка, кырка чубама.
Иш зарылын күтмөк жок,
Сок! Сок! Сок!

Күчүм сендик, каруу кетип талганча,
Карылык дарт катуу бийлик алганча,
Жерде калар жерге кирген ушул кол,
Элде калсын жерде чирип калганча.

Кемтигиңе курама,
Тетигиңе бурама.
Сыныгыңа улама.
Жасап берет ушул кол
Үйрөнүп кал, жаш бала;
Тукум сепкич шай болсун
Катар-катар чубама.
Иш зарылын күтмөк жок,
Сок! Сок! Сок!

5/XI—1948 Чолпон-Ата

КАРАБЕК

Бул Карабек кыргызымдын эң туну,
Мыкты иштейт деп кадырлуу угам мен муну,
Заводумдун ууз сүтүн кана ичкен,
Заводумдун дулдул канат кулуну.

Баатыр болот, балбан чоюн агасы,
Жигит темир, баатыр балка бабасы.
Биздин үйдө туулганы болбосо,
Ал акылдуу станоктун баласы.

Бул: заводдун жаңы күйгөн жарыгы,
Бул: заводдун жаңы түшкөн жалыны.
Зор денеге кубаттуу жаш кан берип
Жүрөгүнүн жүрүп турган тамыры.

Көптөн берки менде жүргөн бир тилек,
Уулум болуп ушундай бир Карабек,
Чийки болуп менде өскөнчө эркелеп,
Чоңойсо экен Карабектен каккы жеп.

5/XI—1948 Чолпон-Ата

МАРЖАНКҮЛ

Таңкы урулган гудок менен тең турган,
Завод менен багы ачылып кулпурган.
Биздин эмки өспүрүмдүн көркөмү
Ай Маржанкүл,
Ай Нуржанкүл
Бир тууган.

Ак эмгектин ызатына кол жууган
Жумушчудан багы ачылып кулпурган.
Биздин эмки сулуулардын тунугу.
Ай Маржанкүл,
Ай Нуржанкүл
Бир тууган.

Ударниктин даңкы менен кол жууган,
Кайнаган от, курч ичинде кулпурган.
Биздин эмки тукумдардын асылы,
Ай Маржанкүл,
Ай Нуржанкүл
Бир тууган.

5/XI—1948 Чолпон-Ата

ТУРСУН САКЧЫ

Турсун апа, бай колхоздун сакчысы.
Сан байлыктын ушунда алтын ачкычы;
Кампа ичинде чычкан изи шырп этсе,
Бул уурунун колу,
Бул чычкандын жолу,
Ой бул шырп эткизген ким болду?
Деп, кыраакы айла тапчысы.

Турсун сакчы, колхозчу элдин сакчысы,
Калктын данын өз данындай бакчусу.
Түн жармында күбүр, шыбыр үн чыкса
Я, койдогу бала,
Я, уйдагы бала,
Я, жылкыдагы уул
Деп, мында да амал тапчусу!

Турсун сакчы, бай колхоздун сакчысы,
Он сегиз жыл колунда алтын ачкычы.
Миң центнерден бир кадагы кемисе:
Ууруну көзүнөн таанып,
Алганды жүзүнөн таанып,
(Өзү соттоп, өзү каарып)
Жаздым кылбай тапчусу.

Ошондуктан Турсун апа дайым шат,
Адал ишин колхозчулар жакташат.
Урмат кылып төргө өткөзүп ар бир үй,
Өзүн эмес уулун кошо макташат.
Турсун апа коюу чайдан кана ичип:
Жыргал табат ак эмгекте миң жашап.

6/XI—1948 Чолпон-Ата

КЕЛИП КЕТКЕН МЕЙМАНГА

Л. П. га

Үйүбүздө ширин уктап, тынч жатып
Өзүң сүйгөн күндө эртеңки таң атып,
Жашыл калаа, алма жыттуу көчөмдө
Мейман болуп баскан изиң бир бакыт.

Жарык көңүл, адамдыгың бал татып,
Үйүбүздө бир күлгөнүң — бир бакыт.
Узак турбай кайра кеткен элесиң:
Санаркатып, көөнүмдү сыздатып.

Бул жерлерден ким өтпөгөн бир конбой,
Курбулук кез мезгил тура ошондой.
Ырыскыны канча алсак да билинбей,
Жарык дүйнө бир жеринен коробой.

Бүгүн келдим, эртең кетем делинбей,
Жашайт тура достук кездей эринбей.
Бул дүйнөдөн канча бакыт алсак да,
Сынган бир тал бутагынан кемибей.

Биз алыстап баскан сайын бир кадам,
Нечен жарык жылдар учкан арадан.
Биз билинбей, азайганды билгизбей
Артыбызда көктөп турган жаңыдан.

Элдер асыл, жерлер жакшы сен кеткен
Эстүү, сонун жаңы өспүрүм келсе экен!
Коммунизм түнүндө учкан жылдыздар
Кечекинин жылдызыбыз десе экен.

4/VII—1949 Чолпон-Ата

САГЫНУУ

Кадыр сыйлап калк тапшырган иш улуу
Эл ишинде жаштык өссүн жалындуу...
Кай жактадыр кен казкандын тоосунда.
Кандай жакшы сүйгөн шаарын сагынуу.

Анда калып ойноп-күлгөн достору,
Балалыктын эң бир ысык, бир доору,
Жарыгы жок айы эскирген түндөрдө.
Тоодо жанган көмүрчүнүн оттору...

Сагынычтуу шаарын көрсө алтын баш
Жашарганга тең болору ыпырас!
Кандай кымбат, кандай таттуу курдаштар
Ошондогу бир тамчы жаш... тамчы жаш.
4/VII—1949 Чолпон-Ата

ЖАРАЛДЫМ

Жаралдым сыйлаш үчүн тууган жерди,
Бир баштан өткөрмөккө нечендерди.
Жаштыгым бул сапарда тең келе албай,
Кайдадыр тоо артында кала берди.

Өмүрдө күндөр өттү не бир сонун,
Жакшы өстүм таап алып жолдун оңун.
Бир гана жарык үмүт күнүмө эмес,
Ыракмат, ымдуу кара борошонум.

Кече эле эл ичинде биз жаңы элек,
Бизге да ракмат айтып кетмек керек.
Шонтсем да, ошол тоолор арасында,
Жаштыгым аман-эсен жүрө берет.

6/ VII —1949 Чолпон-Ата

СУГАТ МААЛЫ

Жамгыр жаабай көктө булут айланып,
Күндүз бүркөө, түндө кайра ай жарык,
Ушул маалда мурап Кармыш каардуу,
Канжыгага кашкар кетмен байланып.

Түн уйкусуз өйдө чабат сороктоп
Жети кулак суум бар деп көңүлү ток.
Байламтанын баш жагынан караса:
Жаңы уурдалган эки кулак суусу жок.

Кайдан тапсын, кантип билсин ууру изин,
Ударниктин ууру десин кимисин...
Сүтгөй таза, көңлү жарык, боорукер
Он беш жашар кыз уурусун ким билсин?

Аксын аба, сууну жөн кой бир сагат,
Жаратылыш жаш өмүрдөн күч алат,
Ууз колдуу кыз жытына мас болуп
Ак буудайлар термелиңки тынч жатат.

7/ VII — 1949 Чолпон-Ата

* * *

Кээде жымжырт сүзүлүңкү тартканың,
Кээде сүрдүү, күчтүү толкуп жатканың.
Баары сонун, сенсиң менин канатым,
Сенсиң бакыт, күч-кайратым, кубатым.
Сүйөм сени өмүр күнүн сүйүнтүп,
Санаркабай нечен сансыз жыл күтүп,
Бала сүйүү, эне сүйүү, жар сүйүү
Сени чындап сүйгөнүмө бир күндүк.
10/ VII — 1949 Чолпон-Ата

* * *

Айлык сапар кетсек дагы агылып,
Жүз көрүшөр ырыстуу күн табылып,
Жыл айланбай кайра келем кайрылып,
Ысык-Көлдү жан боорумдай сагынып.

Бир аз жүрүп, көңүл тынчып дегдеген,
Пейли кенен кенч эмеспи эл деген...
Чаң ызгытып кайра жөнөө эң кызык,
Акылдуулар жаралуучу жер менен.

10/ VII — 1949 Чолпон-Ата

КОЛХОЗДОГУ ТҮН

Колхоздо күз жылда келчү бир майрам,
Буудай оргон, кырман баскан кең сайран.
Бул бир алтын эстен кеткис мезгилдер,
Күлай сулуу түндө комбай¹ айдаган.

Мында достук, ызаттуулук курбулук,
Пейли тоюп, токчулуктун жыты уруп.
Бир гектардан бир жүз сексен пуд деген,
Март колдордон жаңы сөздөр туулуп.

Дан түшүмүн былтыркыдан мол алып,
Кеңип, көктөп, улам эски жол калып,
Жүз сексен пуд деген жаңы сөз менен:
Мен колхоздо дагы бир жыл жашарып.

Түндөр жакшы... түндөр жакшы колхоздо,
Дагы эртеңки кемчиликти оңдоого.
Ай жарыгы тийбес эле мынчалык,
Комбайнчы Күлай сулуу болбосо.

11/VII—1949 Чолпон-Ата

¹ Комбай—колхозчулардын комбайнды эркелетип атаган аты.

* * *

Кыйратам деп мейли кыян сел акса,
Өчүрөм деп караңгы түн басса да,
Бир кыядан — ар жагынан алардын
Чыга келет ыракат күн бир паста.

Өмүр жолу кээде бийик, кээде тар,
Тардыгы эмне күч болгон соң кармашар,
Көңүлдү эзип, жан кейиткен кайгынын —
Ар жагында түгөнбөгөн шаттык бар.

Кең сапарда учкан мезгил зуулдап,
Кандуу агын тосмолорго урунат,
Жетишпестик, кемчиликтин ичинен —
Намысы күч ырыс деген туулат.

Мен турмуштан көптү үйрөндүм көп көрүп,
Бек чыдамкай жигит болдум өзгөрүп...
Адам күнү — өлүм менен бүтүүнүн
Адатымда чындыгы жок өңдөнүп.

12/ VII — 1949 Чолпон-Ата

ЖАМГЫР ЖААДЫ

Жамгыр жаап

жакшыртканы дүйнөнү,
Жаш жашарды биздин жапыс үйдөгү,
Биринчи ирет Бекен козу кайтарып,
Тармал козу биринчи отту¹ үйрөндү.

Көзү да окшош, кашы да эне каштанып,
Тилге көнбөс тентектикке баштанып.
Так секирип ойноп турган улактын
Жашоо күнү эми гана башталып.

Жамгыр жаады, жааганына ыракмат.
Чөп өнгөндөй дүр дей түштү ыракат.
Бекен жайган козу-улактын үйүнүн —
Эшигинде күткөн кызык күн жатат.

¹ Чөп оттогонду

БАЛАЛЫК

Жарык көрүп көз ачканы ойгонуп,
Биз турмуштун таш жолдорун бойлодук.
Чарчоо тартып, аз эс ала калганда:
Сагынычтуу жылуу сезим ойгонуп.

Эрке желдей беттен сылап желп эткен
Ал кез калып, токтоо, толук жаш жеткен,
Эстүү болуп бүгүнкүдөн эртеңи,
Кечекиге уялышкан кез кеткен.

Тарчылыкка — мартчылыкка көнүгүп,
Жокчулукта — ашып, ташып өнүгүп,
Жапыс болуп кечээ көргөн бийиктер,
Ыраактыктын баары жакын көрүнүп.

16/ VII — 1949 Чолпон-Ата

ТҮНКҮ КЕҢЕШ

Бүгүн ээн, бакчачы жок коруучу,
Кары үйүндө меймандар бар конуучу!
Музоо кирген четки арыктын боюнда
Сары коон бышып калган болучу:

Асман таза, бүгүнкү түн ай жарык,
Жүргүлө, балдар, Карынын коонун
уурдайлык!

Кары үйүндө жолоочу бар конуучу,
Чолоосу жок, анан кантип коруучу,
Бөдөнө учкан беде аңыздын четинде,
Кара дарбыз бышкан өңдүү болучу.

Көк да тунук, бүгүнкү түн ай жарык,
Жүргүлө, балдар, дарбызынан уурдайлык!

Жетер кезде торгой болуп чулдурлап,
Чымчык болуп көккө чыга качалык!

Асман тунук, бүгүнкү түн ай жарык,
Жүргүлө, балдар, жүзүмүнөн уурдайлык!

Ушул кезде берки туштан ит үрөт,
Чалгын салып Айша апа сак жүрөт.

Сезе коюп, чөп алачык ичинен
Ай-ай, ким! — деп,
Кары калптан жөткүрөт.
Элең этет, турган балдар кол курап,
Миң кайрылып келер беле бул убак?.

Дарбыздардын караласы кашкайып,
Коондордун жыты чыгып буркурап.
Кантет анан, жүрөк дегдеп ич күйөт
— Ай, ай ким! Деп
Кара калптан жөткүрөт.

19/ VII — 1949 Чолпон-Ата

ЖЕҢИШКАНДЫН АТАСЫ

Ырыс берип ырааттуу иштин аркасы,
Таш майдалап астында аттын такасы,
Айсыз түндө үзөнгүсү жаркылдап,
Тизгин каккан Жеңишкандын атасы.

Атак берип кылган иштин тазасы.
От чыгарып, минген аттын такасы.
Караңгыда ооздугу шалдырлап,
Аттан түшкөн Жеңишкандын атасы.

Үй ичинде алсыз күйүп май чырак.
Сөз сүйлөнбөй үнсүз болуп бир убак...
Баатыр деген наамды алды дегенде,
Мандайынан жылдыз учуп жылтылдап.

Нур төгүлүп, жарык басып үй ичин,
Мындагылар кана карап бир-бирин.
Чокою да алтын болуп көрүнүп,
Жакшы көрүп өкмөт сүйгөн кишинин.

Текке келбей ушул урмат, атактар
Өз ишинде эрдик кылган бир катар.
Момун койлор адал жолун кең кылып,
Багып ачып тил билбеген улактар.

Баатыр ойлуу, сыймык көлбөп, сый толкуп
Даражасы боо жетпес зоо окшотуп.
Жүрөк жарар көкүрөктө ташкыныи
Балдан ширин бала жыты токтотуп.

Колхоз күчтүү, данга толук, малга бай
Үйлөрү аппак сүт булактын шаарындай,
Жеңишкандын атасындай бир баатыр —
Керек болчу көзгө сүртөр дарыдай.

25/ VII —1949 Чолпон-Ата

ПУШКИНГЕ

Куюн өндүү боз айланткан алыстан
Мен жыңайлак бактым менен жарышкам
Он үчүмдө ыр көлүнөн суу ичип,
Он бешимде сени менен таанышкам.

Кыялы терс бир кез эле ал күнүм,
Анда күчтүү өзүмчүл курч бүтүмүм.
Ар бир кыйын, ар бир улуу акындан
Көңүлүм калып муздаганды сүйчүмүн.

Ошол өндүү кез келишип өзүңө,
Күч жетпеске үстөм кылган күнүмдө.
Мен өзүңдү чөктүрүүнү ойлогом
Жарым кашык дарыямдын түбүнө.

Бирок, чөкпөй, сен күчүмдү кенебей,
Кантсең дагы калкып чыгам дегендей,
Ошондо эле ызат кылып баш ийгем
Бүт өмүрүмө зор жаралган немедей.

Ошондуктан акындыктын жолу улуу
Илимдүүлөр баары өзүңдөн окуду,
Неге десең акын түзөт эмеспи:
Университет,

Академия, доктурду.

30/ VII — 1949 Чолпон-Ата

ЖЕР АЛБАГЫР

Ар адамга нээти жат,
Кесиби ууру, сөзү ушак
Сөзү ушак,
Бузуку, арам кишини,
Көптү билген карылар:
«Жер албайт» деп сөз кылат.

Андай адам өлгөндө,
Ажалына келип дарт:
Көмөлү деп көр казса,
Кагыраган таш чыгат.

Илгери бир заманда,
Алакөз деген бар экен.
Кылган иши кыянат,
Ойлогону кара экен.

Байкушка кылып зордугун,
Акысын жеп момундун,
Ушак айтып, калп сүйлөп,
Малын уурдап шордуунун.

Ак санабай бир жанга,
Көрканачтай күркүрөп,

Жамандык жагын кынадай,
Бай жашаган дүркүрөп.

Ажал жетип, күн бүтүп,
Кийин ошол өлгөндө,
Ак тилегин парс кылып
Калк жыйылган көмгөнгө,

Казган жерден таш тосуп,
Кетмен, күрөк сынат дейт,
Же болбосо суу оргуп,
Бака, жылан чыгат дейт.

Нечен түрлүү айла издеп,
Амалдан амал талаша,
Эптеп коюп эртеси,
Көрүн келип караса:

Жиркенип көмгөнгө,
Көрүн түртүп салыптыр,
Алакөздү жер албай,
Алыс бүркүп салыптыр.

Кайра көрүн жаңыртса,
Кара сөөгүн ыргыткан,
Эки жолдун кошконго,
Ырым кылып мал союп,
Ыйлагаң соң калың журт,
Жер ачуусун тынчыткан.

13/XI—1949 Чолпон-Ата

* * *

Өңгө жалган, өлүм ак,
Өлүмдүн адил бийлиги,
Аябайт асыл жаныңды,
Карабайт алтын киймиңди.

Бактылуу барат баш ийип,
Мансапкор барат үшкүрүп,
Аракеч барат темтендеп,
Асманчы барат чүчкүрүп.

Ошондо:

Жаакка чуу дедире бир коюп
Үңкүр-накир жаракун¹
Сурагына алганда,
— Эй, күнөкөр, ойгон деп
Күрсү менен салганда.

Асмайчы:

Тура калат селт этип,
Сезилбей,
Келген өлүм, жаткан көр,
— Мен чатагыңды билбеймин
Келе,
Бир атым асмай бере көр.

17/XI—1948 Чолпоп-Ата

¹ Жаракун — периште

ПОЭМАЛАР

ТОЛУБАЙ СЫНЧЫ

Экинчи варианты

«Толубайдай сынчы, Токтогулдай ырчы бол»
(э л д е н)

Замана кандай кары кандай керең,
Закымдап учкан сайын түбү терең...
Ошондой унутулган бир күндөрдө,—
Кыргыздан Толубай сынчы өткөн экен.

Толубай деп, Толубай атын салт
кылган бар,
Не билсин ал жөнүндө жаш уландар.
Суусаган таттуу жомок ширесине —
Сөз кылат тамшанышып, карыялар.

Жай бүтүп, күз аяктап, кыш жакындап,
Келгин куш, отор кетип, ордун таптап...
Кете албай мында калган карт куштардай,
Карылар көктү карайт, талган канат...

Заманды жакшы көрөт баркын билет,
Жаштарды алдына алып эркелетет.
Төмөнкү Толубай аттуу кыска дастан
Эски аван, эски ырлардай эске келет...

Бул чындык, бир болгон иш алда качан,
Эл түгөл, азая элек Чынгыш Хандан,
Алтайдан Алай четин тегиз кымтып.
Ал кезде Азиз падыша хандык кылган.

Азиз хан жер көтөргүс күчкө толгон,
Кол жыйнап нечен миң сап, оңдон-солдон,
Кытайдан доо алам деп кыргыз үчүн,
Чабуулга аттанууга ой ойлонгон.

Ой ойлоп чексиз ойго көңлү тынбай,
Ааламдын кучагына батпай, сыйбай.
Сайратып салтанаттуу ырчыларды,
Калкына жар чакырткан мына мындай:

«Көл кечип ашуу ашып, жол жүрүүгө,
Кабландай кайра тартпай, жоо сүрүүгө.
Сынчылар сындан тайбай тулпар тапсын,
Намыска кан сапарга мен минүүгө

Урмат чоң тунук туяк тулпар тапса,
Сынчылык сынга толгом ушундайда.
Шерт ушул: эки көзүн оюп алам.
Эгерде бир жеринен жазып калса»...

Уккан соң бул жардыкты албан дубан,
Калдайган көз алдына кара туман.
Аптыгып Азизхандын амиринен
Сынчылар башын чайкап, көзүн жумган.

Ушундан бир аз киши көп күн ообой,
Жашыл кыр, төрдөн түшүп, талаа бойлой,
Чарчаган бектер менен келе жатса
Азизхан уучулуктан жолу болбой.

Чөк түшүп, тизе бүгүп, кыбла карап,
Качанкы куурап калган башты кармап,
Күбүрөп, күнгүрөнүп бирдеме айтып,
Алыста бир укмуштуу чал олтурат.

«Баргын — дейт—жанындагы жан
жөкөрүн,
Ким экен, жакын барып байкап көргүн».
Ал келип салам айтса алик албай
Чал сүйлөйт эки жакка бурбай көңлүн:

«Аттиңай Толубайлыгым сен билсеңчи,
Тушуңда тулпардыгың мен билсемчи,
Туйгундай колду жарып кайкып учуп,
Туйлатып, туу кармаган эр минсечи»...

Келген жаш Толубай чалга минтип
сүйлөйт:
«Сен кимсиң? Билбей кайтсам көңлүм
кирдейт,
Бул эмнең?» деп сураса, чал энтигип,
«Бул куу баш. Алпамыштын чаар аты»
дейт...

Ушинтип Толубай сынчы сүйлөр менен...
Жаш мырза шандуу топко белги берген.
Күтүрөп көпкөн жаштар ортого алып,
Азиздин ордосуна алып келген.

Эртеси Азиз падыша, Толубай чалды —
Вазирден тез чакыртып жанына алды.
Астынан эсеп жеткис жылкы айдатып,
Ичинен тулпар тап деп кыйноо салды.

Куп дебей, жарайт дебей, же жок дебей,
Түнөрүп күзгү узун түн түнөргөндөй.
Көрөөгөч алп каракуш сыяктанып
Толубай бир туякты кур жибербей.

Алдыртан ичтен сынап карап турат,
Нечен бир жибек жал ат, камыш кулак,
Көрктөнүп көккө атылып көйрөндөнөт,
Сынчынын көңүлү тойбойт, кандай кылдат.

Жортуулга тандап минчү шок боз балдар,
Буулуккан азоо күлүк, буудандар бар.
Сынчы аке кумурскадай кунсуз беле,
Ушунча жер жайнаган жаныбарлар?

Ошентип күн чак түштөн бешимге ооду,
Макталуу сан учкулдар өтүп болду,
Азиз хан бул көрккө мас, бул көрккө таң,
Бирок чал жерден башын албай койду.

Аңгыча, ай-жылдыздан асмандагы,
Асемдүү алтын тубар жабуулары.
Бир-бирден шаани менен өткөрүлдү,
Азиздин тулпар деген тулпарлары...

Эрке өскөн байдын жалгыз баласы окшойт,
Тулпарлар жибек килем үстүндө ойнойт.
Хан тиктейт эми сынчым эмне дейт, деп,
Бирок ал, каадасынча карап койбойт.

Азиз хан, ызаланат, жини кайнап,
Баркылдап, кулдарына минтип айтат:
«Шаардан ат бүткөндүн бирин койбой,
Кесирлүү сынчы алдынан өткөр айдап!»

Буйрук бир... кулдар маакул, ошентишет,
Мейли антсин, баары бекер, пайдасыз тек.
Сынчы ата, бейит окшоп, үнсүз, сөзсүз,
Былк этпейт, дабыш бербейт, көз ирмебейт.

Улуу хан бул жорукка айран калды,
«Канакей, өткөргүлө дагы барбы!»
Дегенде жооп беришти чур этишип,
«Бир гана Кармыш кулдун бозу калды!»

Кырчаңгы, арык, ачка эшек кейпи,
Кыбырап сылтый басып боз да келди.
Кубанып. Толубай ыргып тура калып,
«Падышам, анык тулпар ушул» деди.

Азиз хан муну укканда калтырады,
Кабагын карыш түрүп, каарланды.
Арсыз чал шылдыңыңа жазаң бул деп,
Сынчынын эки көзүн оюп алды.

Бирок ал, бул бүтүмгө таарынган жок,
Оюлган эки көзүн эки колдоп —
Аярлап аккан канын басып туруп.
Муну айтты, хан алдына келип токтоп:

«Датымды ук, акыркы жол улуу ханым,
Жаман боз, көз куну үчүн мага калсын,
Тагдыр бир, жараткан бир калыс болсо,—
Ким-кимден жаңылганын талдап алсын».

Азиз хан ары кетти топтон чыгып,
Сынчыга «ал» дегендей белги кылып,
Жетелеп жаман бозду жолго түштү,
«Болду» деп Толубай ата ичтен тынып.

Ошентип көп күн батты, көп таң атты...
Шылдырлап бир калыпта суулар акты.
Көрсөтпөй эч адамга, жер түбүндө —
Толубай жаман бозду багып жатты.

Чаалыкпас, арбас кылып ашуу, зоодо,
Кайыкпас, талбас кылып борошого,
Кулпунтуп тулпар кылып минип чыкты.
Сынчы ата туура кырк бир күн болгондо.

Кемпирин (жолду көрбөйт) алдына алып,
Артына кең олтуруп, өзү учкашып.
Сейилден көңүл сергип келе жаткан
Хан жолун туура тосуп тура калып:

Сынчы айтты: Амансыңбы, Азиз «ханым»,
Биз минген өзүң көргөн боз жаманың.
Кош эми жигитчилик арың болсо,—
Бул тулпар сага ылайык, жетиш алтын!

Кемпири аттын оозун коё берди,
Кара жер камгак болуп тегеренди.
Азиз хан өзү баштап: «Жет, кармалап»
Ана көр көтөрүлүп кууган элди.

Аз-аздап барган сайын ызы-чуулар,
Алыстап калып жатты куугунчулар.
Аркырап учкан боздун арышына
Жер да тар, асман да тар, аалам да тар...

Шумдук ай, көзгө илешпейт эч бир нерсе,
Учат бейм, бун боз айбан чуркайт десе.
Арт жактан жалгыз дүбүрт дабыш чыкты
Толубайлар күндүк жерге жеткен кезде.

Деп сурайт, Толубай анда: «Бул
кандай ат?»

Кемпири: «Чоң күрөң боз» деп унчугат.
Сынчы анда: «билем аны, жука туяк,
Күрөндү кудай алсын таштакка тарт».

Боз тулпар шарт бурулду, аркырады,
Тоодой таш кумдай болуп быркыранды.
Чоң күрөң жолдон тажап, бутун силкип,
Жете албай ошол бойдон калып калды.

Эртеси, экинчи күн түш мезгилде,
Угулат жер силкинткен да бир нерсе.
Кемпири «Жээрде кашка» деп жооп берет,
Сынчы ата: «Бул кандай ат» дегенинче:

О билем, жээрде кашка жеңил кашка,
Карт эмес, эки жарым асый жашта,
Кемпирим күнгө салгын, эсимде бар,
Бир гана мээси жука, малдан башка.

Кемпири күнгө тартты боз тулпарды,
Ан сайын кызыгандай кош канаты,
Күн өтүп, Жээрде кашка чуркай албай,
Ыраактап, карга болуп, караандады.

Ал эми: үчүнчү күн таң алдында,
Эң сүрдүү дабыш чыгат бир башкача,
Кемпири жооп берет: «Жибек көкүл —
Жээрде ат деп, өзү окшойт деп, —
Азиз падыша».

Сынчы анда «Жибек көкүл чын тулпар ат,
Бирок да бир айбы бар мактоо жакпайт,
Азиздии өзү экени жакшы болду,
Кемпирим ханды беттеп алдына тарт!»

Кемпири ханга тартты сынчы айткандай,
Сынчы ата ачык ырай, жазы мандай,
Кашканын күнгө карап көкүрөк тосуп,
Жээрде атка мактоо салды мына мындай:

Чиркин ай, Жибек көкүл не укмуш ат,
Чолпон көз, чүрөк моюн, алтын туяк,
Ракмат сымбатына деген кезде —
Жүрө албай туруп калды жер чапчылап.

Сынчы ата сөзүн буруп Азиз ханга,
«Жаман боз мен минген ат, таанып кара!
Падышам, сын баркына жете албадың,
Акыры ээн талаада сен маскара.

Менде жок арманды угар тууган досум,
Жана да өнөр билген жан жолдошум...
Кантейин, жаратканга айтарым бар,
Артымда, атымды айтар заман болсун».

Деди да камчы салды боз тулпарга,
Боз тулпар жакшы кызып эми гана,
Дайынсыз сапар алып зымырады,
Эли жок, жери жоктой бул ааламда.

Жер жүзү, жер бүткөндү бүт тебелеп,
Ай менен күн ортосун жалгыз ээлеп,
Акыры бир деңизге түшүп кетип,
Ошентип Толубай сынчы өлсө керек.

Аз кеп бар хан жөнүндө эки-үч сабак,
Кытайга аттанган дейт колун санап,
Кан этсин тулпары жок, канга батып,
Жеңилип кайтыптыр деп кеп кылышат.

26/XI 1944 Койсары

МЕНИН ЭНЕМ

Термелген Кобзарлардын кайгысына,
Таарынган өткөн өмүр ай-жылына,
Ар-бири кара кулак шер сыяктуу,
Жаралган Шевченконун таалайына!
Ыр менен, күлкү менен доорон сүргөн,
Багынбай жокчулуктун кылычына:
Руксат бер, сен тууралуу күү чертейин,
Алтын жер, Украина, Украина!

Күн күңүрт уйку, тынсыз, түштөр жаман,
Ар дайым булут кызыл, күн батыш кан,
Даанышман, терең сезгич карыялар,
Жер чукуп жамандыкка ой жоруган.
Чынында ал калп эмес! Эл ажалы,
Маскөөнү, абайсыздан жүрөккө урган.
Кайгырбай, бирок абдан өчтүү болуп.
Биздин кол артка карай кетип жаткан.

Курдашжан, мына ошондой кыйын кезде,
Өткөндөй көз ирмебей, бая... кечээ...
Ал күндү бардыгы тең жакшы билет,
Жүргөн жан аман-эсен ичибизде.
Алыскы Украинанын чет жагында
Үй турат жапырайган төрт терезе.

Дал ошол терезеге улам келип,
Өңү өчүп коркуп карайт, биздин эне.

Карайт да төмөнкүдөй бир иш көрөт,
Замана бир минутта миң өзгөрөт:
Эч качан такыр мындай болбоочудан,
Энеге уйгу-туйгу түш өңдөнөт...
Дапдаана орок, балка жылдызы бар,
Алоолоп танка күйөт, танка өрттөнөт.
Кыштакка мас немелер пайда болот,
Башка түс, башка кийим, чоочуп — бөлөк.

Бир бала орус окшойт, мингени ат,
Он колдо кызыл тууну бекем кармап,
Шумкардай коноруна жай издеген
Аркырап учкан бойдон келе жатат.
Кызыл туу өчкөн оттой жалп дей түштү,
Атына ок тийди окшойт, ошол замат...
Жаш бала кызыл тууну орой салып,
Чуркады Эне турган үйдү карап.

Чаалыккан, алдан кеткен, бүткөн деми
Жаш бала эшик какпай кирип келди.
Булк этип алсыз жука ээрди менен: —
«Аманбы энекебай жаным» — деди...
Караса, энекеси — өз баласы!
Аскерге былтыр кеткен эң кенжеси!
Слава! Славажан! Жарык күнүм,
Өз уулу Славасы! Өз энеси...

Баласы беш минуттай эс алды да,
Ордунан шашып, ыргып тура кала:
Жанагы кызыл тууну кармап туруп,
Муну айтты, Энесинин мандайында:

— «Ал эне! Ата журттун аманатын,
Мен десең, мен кайтканча аман сакта!»
«Кош» деди Эне энгиреп туруп калды...
Кучактап кызыл тууну жыттады да...

Шол замат бир мезгилди болжогондой,
Баланын тагдыр жолун колдогондой,
Жарк этип эки «мырза» кирип келди.
Тартипсиз сөздөрү бар орой, орой.
Энежан, жаздык капты ала коюп,
Ичине тууну салды, чама болбой...
Алик ал! Никитовна Анна деди:
Ийилип узун немең басып торой.

«Бул шумдук аты жөнүм кайдан билет»,
Деди да Эне сыйлап «олтургун» деп,
Экөөнө эки орундук коюп берип,
Жаздыкты кантип катар жолун билбейт...
Жанагы (Миллер) немец шек алгандай,
Алдыртан Эне колун теше тиктейт.
«Фон-Викент! Баарын аңтар бол!

деп буйруп,
Мына бул жаздыкты да унутпа» дейт.

Чоң төрө басып кетти экинчи үйгө,
Фон-Викент, энеге айтат: «Ачык сүйлө»...
Балким сен тааныбассың, картайгансың,
Сени мен жакшы тааныйм, кудай күбө!
Кадырлуу төрө алдында уят кылба,
Өзүң да текке кетип, текке күйбө...
Мындагы коммунисттин баарын билем,
Оюмдан унутулбайт бир да — бирөө...

Кана, бер колундагы жаздык капты,
Дегенде эне ордуна тура калды.

— «Бул жаздык кичүү уулумдун
жаздыгы эле.

Мынакей бетинде бар саймалары!

Негедир коркуп кетип ала койдум,
Дегенче — Викент айтат Славаңбы?»
Көрөйүн, сүрөттү бер дегенде эне —
Кайрадан жарк эткендей өчкөн шамы:

«Куп мырзам, Славамдын бар сүрөтү,
Бөлмөдө, рамка ичинде, тигил четки.
Санаалаш досторунун каттары көп,
Өзүңө сый кылууга руксат этчи!»
Фон-Викент, башын ийкеп «тез» дегендей,
Кыңылдап кесирленип, стол чертти...
Энежан бир минуттан пайдаланып,
Жаздыкты бооруна алып чыгып кетти...

Фон-Викент ойго түшүп, ыраак-ыраак...
Ичинен күү ышкырып, назик ырдап,
Эп-эркин үйдү айланып басып жүрдү,
Жанагы терө айткандай, тинтип карап.
Шол замат бир нерседен чоочугандай,
Селт этип, түшүнө албай тура калат,
Эшик жак, дал эле ошол үй бурчунда
Кан болгон кызыл туунун сабы турат.

Сыр бербей, өң өзгөртпөй, ичтен дымып,
Бул үчүн сый алам деп көңлү жылып,
Энени урмат менен тосуп алды
Ичинен кайра ырдап, кайра ышкырып:
Энежан: «сүрөттөрү мынакей деп»
Алдына таштай салды тытып-тытып...
Фон-Викент ай кемпир деп столду урат,
Алаңдап көздөрүнүн чаары чыгып.

Фон айтат: «Мына бул сап туунун сабы,
Үйүңө катылган туу бүгүн жаңы!
Таап бер сыйың менен энекежан,
Кана дейт,— жаздык кабы, колундагы?»
Эне айтат: — «Мен немецтин энеси эмес!
Жаш төрөм шылдың эмес орус наамы,
Сурасаң колумдагы жаздык кабы —
Табылбас, кайра чыкпас жайда калды».

Фон-Викепт азыркы иштин бирин койбой,
Чыңырып, кан сагынган ажыдаардай,
«Тап наадан! табасың» деп жер тепкилейт,
Аңгыча бул дабышты байкагандай:
Баягы Миллер төрө басып келди,
Калп күлүп, калп жылмайып, кытмыр
карай:
«Мынакей Гестапонун шер жолборсу,
Сүрүн ай, айбатын ай,— дейт ал,—
пай-пай!»

Фон-Викент азыркы иштин бирин койбой,
Дабышы бир ылдыйлай, жогорулай,
Жагынып төрөсүнө сайрап кирди,
Куу түлкү бөрү алдында ойногондой.
Бирок да кыраакы куу картаң Миллер —
Терс бурулат жактырбайт,— көңлү тойбой,
«Ай Фон-Викент не дейин жашсың
да» —...дейт

«Кой иш бүттү, сураба, муну жөн кой»...

«Үмүт күтпө табам деп, бул немеден,
Бети акылдуу, көзү курч антка бекем.
Болжол саат-минуту жакын калды,
Штаб келет унутпа, чыгарба эстен!

Бул үй ичи күзгүдөй таза болсун,
Орус аттуу, бул өңдүү балакеттен,
Гестапонун сынына сыналып көр,
Кана, Викент, орундат, ылдам, тезден!»

Анда Викент: «Улугум атам муну!»
Каршы алдына энени түз тургузду.
Сууруп чыгып кан жолдуу пистолетин,
Тез кыймылдап, шыпылдап алга умтулду,
«Улуу немец мынакей күбө бол!» деп,
Кыт-кыт күлүп, Фон-Миллер карап турду...
Бирок Викент калчылдап колу даабай,
Ок ата албай бурулуп көзүн жумду.

Жанагы улук: «Викентим кантесиң — деп,
Кызыл тууну табарсың өзүң издеп,
Ушунча жыл немецтин даамын татып,
Бир кемпирден сүрдөшүң эмне керек?..
Алтын тарых алып кал немец күчүн!
Бул бала ким, кемпир ким? Кимдер билет?
Бол аткын!» дейт, Фон-Викент

калч-калч этип,
Экинчи жол ата албайт көзүн ирмеп.

Миллер төрө кумсарып баягыдан:
«Эсте Викент, бул сага соңку ымтыкан!
Гестапо аттуу өзүңдүн «чоң бабан» бар,
Жакшы урматтап, чекеңден сүйө турган...

Викент мырза бул какшык, бул жемеден—
Чындап коркуп, атууга кайрат жыйган:
«Мына эмесе! Улугум!»... деп басарда —
Көп партизан баштаган Славажан,
Зор шаң менен, шарт этип кирип келди,

«Тарт колунду айбан!» деп бек сүйлөдү.
Викент «мырза» жарагы колдон ыргып,
Айла таппайт, биле албайт эмне дээрди,
Слава анда Миллерге: «Канкор төрө —
Штабыңыз эшикте беленделди...
Кете албайсың эч кайда, курчоодосуң!»
Миллер айран-таң калып жер тиктеди.

«Жолуң ачык мынакей, баскын ылдам,
Мезгил эмес, бир минут күтө турган!»
Миллер басат кыңк этпей, ындыны өчүп,
Ажал учуп арбайып, көз алдынан.
Викент «мырза: жалынат төмөнсүнөт,
Кечирегөр күнөөмдү ай апажан!
Мени тааны, ушундан он жыл мурда,
Сенден кеткен Викормун, улуу балаң!

Учкан куштай... бир күндөй... өттү жылдар,
Эң бир капа, тар болду чоң Берлин шаар,
Жери, суусу, абасы тез өзгөрттү,
Жаш болсом да, башымда ак чачтар бар.
Ошондуктан, сага эне тааныткан жок,
Бул көз айнек, бул кийим, бул порумдар,
Кайра ушинтип акыры айдап келди
Колхоз үчүн таарынган таарынычтар...

«Кызмат кылдым, кыйын жер гестаподо,
Азуу кайрап, курчутуп аскар-зоого,
Сыналууга, жериме кайра келдим.
Мезгил жетип, жүрөккө кек толгондо,
Өз үйүмдө, өз энем, өз-колумда
Далай укмуш өнөрдү орундоого,
Өзүңдү атып, мактанып төрө алдында
Жагынып, төрө алдында күч сыноого!

«Бирок эне антүүгө кол барган жок,
Ата албадым шондуктан эки-үч токтоп.
Энеликтин сүрүндөй сүр жок экен,
Кара толкун чалкыган деңизге окшоп...
Мына энеке Викторун өз алдыңа!
Айланам ор, кыпкызыл айланам от...
Күнүм сенде, энеке, куткарып кал,
Өзүң аяп, кечирип, жумшак соттоп»...

«Виктор белең, кудай ай?» деди энеке,
«Э жараткан уулумдун өзү экен э?»..
Бул бактыма өлгөнчө ыразымын,—
Ушунчалык тууган жер адил беле?..
Виктор «балам», энеңди зар какшатып
Мынча көп жыл табылбай кеттиң неге?!
Азыр минтип, намысым тазаланды,
Деди дагы тарс атты как чекегс.

Кучактады андан соң Славасын,
Чын намысы, чын көркү, чын баласын.
Слава уулу: «Энеке туура иштедиң!
Дал ушитип ит-итче өлүм алсын!
Кайда энеке, кайда бер аманатты,
Билем, мекен мунуңду унутпасын!
Эл намысы — антынын — кызыл туусу,
Кайра алоолоп жалбырттап, кайра
жансын».

Ушинткен соң энеге Слава уулу,
Эне апкелди кечикпей кызыл тууну,
Шандуу кармап жигиттер чыгар замат,
Жер дүйнөнү терметкен үн угулду.
Эмне үн десең бул үндү, биздин жердин —

Эң биринчи ачуулу, чоң чабуулу!..
Бул ааламда тең келер эч бир күч жок,
Мындай күчтүү, мындай зор, мындай улуу!..

Славалар эми эле кетер менен
Кош айтты да, эшикти жапты бекем,
Кубанычтуу, албууттап жүрөгү ойноп,
Көз жиберди алыска терезеден...
Көз жиберсе самолет, танка келет,
Эсеп жеткис, көк менен, жер бербеген...
Көзүн жумуп, энтигип, жаш ирмеди
Жерге сыйбай ташкындап бир боор энем.

29/XI—1944 Койсары

КҮЛҮЙПА

Жарышкан туш-тушунан туура суулар,
Жарашкан көлбүн ойноп өрдөк, куулар.
Сары өзөн, жумшак желдүү салкын саада,
Гүл жыттуу «Күмүш булак» колхозу бар.

Дал ошол «Күмүш булак» колхозунда,
Көп эмес, эки ай жүрдүм быйыл жайда,
Чын сүйүп, Мажнун өндүү ашык болдум—
Кара көз Күлүйпа аттуу сулуусуна.

Билгенге чын ашыктык сүрү кандай,
Мас болгон илебине даап бара албай.
Балача сөз айтууга күчүм жетпей,
Бир күнү кат тапшырдым мына мындай:

«Таң нурум—таалай-бактым, Күлүйпажан!
Сен үчүн, кайгы, капа тарткан санаам,
Учалы, жүр алыска колунду бер,
Сызалы, жибек булут арасынан»...

Кыз маган кыйналбады жооп берүүдөн,
Чакырып алып чыкты үйдө жүрсөм,
«Мен бүгүн зор кубаныч, урмат менен
Алыстан жандан артык жанды күтөм.

Эгерде чын сүйгөнүң ырас болсо,
Үйгө жүр, тосушууга бирге кошо.
Шерттешкен үч жыл мурда, теңим келет,
Эмне дейм, капа болбо, жообум ошо»...

Жер тиктеп көпкө турдум, айран калып,
Түбү жок ойго батып, кыялданып,
Так билдим, жаш жубайы келатканын
Согуштан бир жеринен жараланып.

От болуп, бирдс ысып, бирде тонуп,
Алсырап мас болгонсуп, кайра оңолуп,
Турдум да кыз үйүнө сапар алдым,
Калп эле этегимди каккан болуп.

Не бир көрк... кыздын үйү жасалгалуу,
Кызыл, көк жибек килем, кымбат баалуу...
Ким билет? Ата-энеге айтыла элек,
Аларда түшүнө албай таңырканыу:

Алыста... боз чаң чыгып зырылдаган,
Бир үндүү жылаажындар шыңгырлаган.
Айылга кош ат чеккен кире келет,
Ичинде мас жигиттер ыр ырдаган.

Сыр билги, Күлүйпанын жеңелери,
Тандалып, арасынан чеберлери,
Энени бери бөлүп ортого алып,
«Келаткан кызыңыздын жары» деди.

Бул курч сөз мындан мурда утулбаган,
Кыз сырын, эне момун сурабаган.
Андыктаи чагылгандай жарк-журк этип,
Кубаныч өтүп кетти көз алдынан.

Сезгендей элдин тобун келаткандар,
Бир даары башка айылдык чоочун балдар.
Кайсы деп Күлүйпанын үйүн сурайт,
«Бери тарт, мында!» деген ызы-чуулар...

Кош атты үй жанына чукул бурду,
Күтүнгөн улуу-кичүү курдаш курбу,
Кадырлуу жаш күйөөнү көрүү үчүн,
Чуркашып, жол талашып, текши умтулду.

Аңгыча эки жигит эки жактан
Аярлап жумшак кармап колтугунан,
Жигитти кыз үйүнө алып кирди
Бир кезде келгендердин бардыгы таң.

Боз туман, уйгу-туйгу кар бороондоп,
Далайлар кайра кайтпас кандуу жолдон,
Азыркы келип турган жаш жигиттин
Катыгүн эки көзү бирдей солгон.

Кыз көрөт, бирок кызды жигит көрбөйт,
Өчкөн көң, гүл сыяктуу кайра өнбөйт.
Кандайдыр өз-өз ара күбүр-шыбыр
Барлыгы жер карашат, баш көтөрбөйт.

Ошондо жигит кургур кайрат жыйнап,
Кыз жакты көрбөсө да болжоп карап,
Сөз сүйлөйт, эл көнүлүн өзүнө алып,
Жөн гана, шашпай гана мындайчалап:

Күн элем, күлүп чыккан заманыма,
Мөмө элем, бышкан рахат сабагында,
Кезинде башка түшкөн ажал үчүн,
Жан кыйып, мен айландым караңгыга...

Жаңылбай көзгө тийди душман огу,
Башкача кайгылуу экен көздүн жогу.
Күлүйпа! Мына ошондо кыйын кезде,
Баягы айтылган шерт ошондогу.

«Күтүүсүз, таттуу түштөй, түштү эсима,
Өмүргө таамай карап берген шертке.
Соңку ирет сыналууга сага келдим,
Жүрөк даап бара албадым ата-энеме.

«Кимдер бар, мен көрө албайм, айланамды,
Таба албайм, сен кайдасың, жер караңгы.
Жооп бер уят, намыс мындай турсун
Ошентип, акыркы сөз сенде калды!».

Жаш жигит айтып болуп мына ушуну,
Жарынан эң кымбат сөз күтүп турду,
Эл жым-жырт бир далайга үнсүз, сөзсүз,
Бат күчөп, бат тараган толкун курдуу.

Күлүйпа жашын аарчып мөл-мөлт аккан,
Сезими кайра жанып таң калуудан.
Себеби: кызга келген кат ичинде—
Жигиттин көрбөстүгү айтылбаган.

Жарына күлө карап жакын туруп,
Муну айтты: мөл булактай үнү тунук.
«Экөөбүз жаңы гана кошуларда
Тилекти тагдыр бөлдү кылыч уруп.

Акыры жүз керүүгө мезгил келди,
Ата журт сүйгөнүмдү кайра берди.
Андыктан: уят эмес, айып эмес,
Сен өндүү азаматтын кемтик жери!

Жашынып далдоо жерден чагып алган,
Күлө албас батыштагы чаар жылан:
Жообум бул: баштагыдан ысык сүйүп,
Душманды ыза кылып, өчүмдү алам.

«Рахмат! Майтарылбас тилегиңе,
Ушинтип мени унутпай келгениңе,
Руксат бер, өмүрлүккө бир болууга,
Руксат бер, жаным ата, жаным эне!»

Атасы эмне айтууга сөз таба албай,
Укмуштуу бул жорукка таң калгандай.
Көңүлүндө канткен менен кызын аяп,
Жигитке макул дешке ою барбай.

Түшүнбөйм мен силерге, эмки балдар,
Кандайдыр бир башкача ачыксыңар,
Күлүйпа сен аркылуу теңиңе айтам,
Чырагым деги кандай өнөрүң бар?

Бала анда: «Ырас башка биздин күндөр,
Адилдик жана чындык доорон сүрөр,
Чындыкты тааный билем, сүйө билем,
Менде жок андан башка эч бир өнөр...»

Бул кепке эне такыр түшүнө албай,
Балага көзү тойбой, кызын кыйбай,
Чалына: «Күлүйпанды кой десеңчи,
Уятко эл алдында катыгүн ай»...

Атасы, кыз энесин сүрдүү карап,
«Сынай бил адам уулун, туура баалап,
Бул өңдүү чындык сүйгөн эр жигиттен,
Заманга кара кулак эр туулат!

Разымын азыркы айткан ак сөзүңө,
Адилдик — тең эмеспи миң өнөргө!
Көп жаша, уулум, кызым батам ушул,
Мен макул, жыргап, ойноп гүлдөгүлө!»

Келин-кыз муну укканда жөн турабы?
Урматтап эки ашыкты ортого алды.
Ыр-ырдоо, бийлөө менен сайран түшүп,
Созулду эки күнгө той аягы...

Өзүмчө ойлой калып кээ бир маалда,
Таң калам, мен кат берген Күлүйпага:
Багынып эрк күчүнө кул болгонсуйм,
Колхоздун жөп-жөнөкөй бир кызына.

Бир күнү издеп таап кызды атайы,
«Катымды кайра бер дейм — жаштык
айбы»...
«Катыңыз көп эссиздин бир каты деп,
Бск жерге катып койдум» деп жылмайды.

Жарышкан туш-тушунан туура суулар,
Жарашкан күлбүп ойноп, өрдөк-куулар,
Сары өзөн, жумшак желдүү салкын сайда
Гүл жыгттуу «Күмүш булак» колхозу бар.

Дал ошол «Күмүш булак» колхозунда,
Көп эмес, эки ай жүрдүм быйыл жайда,
Чын сүйүп Мажнун өңдүү ашык болдум,
Кара көз Күлүйпа аттуу сулуусуна...

16/XII—1944 Койсары

МАЙДЫН ТҮНҮ

Ар башка, ар адамда, ар кыл кыял,
Бирөө куу, бирөө момун, бирөө кыяр,
Бирөө март, бирөө шайыр, дагы бирөө—
Кызганчаак, аялына жүрөгү тар.
Мына ушул көп мүнөздүн эң соңкусун
Май түнү, К. айлынан көргөнүм бар.

Жакшы кез... эл-журт түгөл, согуш
жок кез...
О, ал күн, кайра айланып кайтса экен тез!
Жактырып Баян жигит, Бүбүш кызды,
Бир болгон, гүл бакчада эртели-кеч.
Ошентип, таттуу турмуш курган менен
Негедир Бүбүшкө эри ишенчү эмес.

Эмне үчүн? Түшүнө албайм, оюм туман,
Жайдарым, шаракташып көп боз улан.
Майрамдап үйлөрүнө келип калса,
Күйөөсү, терс тиктөөчү жер алдынан.
Тек ишке, неге мынча күңүлөйт деп,
Бүбүшжан бүлк-бүлк этип күлө турган.

Жыл учту, айлар акты, жазгы суудан,
Калкылдап канат каккан ак куулардай.

Кан күйгөн ата журттун чоң күнүнө
Багжандап Баян кетти мылтык кармай...
Журт сактоо, эл коргоону сүйүү менен
Ишенбей Бүбүшүнө зарлай... зарлай...

Бүркүттөй мыкчий кармай ажалдарды,
Өлтүрүп, өпкөгө тээп, тажаалдарды,
Ал жакта, кыргыз деген атын актап,
Эр Манас бабасынча кармаша алды.
Айсыз түн, көктө жылдыз толгон маалда,
Чабуулда оң бутунан жараланды...

Козголбой үч ай жатты госпиталда,
Укмуштуу эң бир сонун чоң шаарда.
Өзүнүн бир боорундай алпештеген
Ак кыздар оң жагында, сол жагында.
Бир күнү күтүлбөгөн кабар келди,
Айлыңа жөнөйсүң деп эртең таңда.

Баяндын санаасы ырбап, тынчы кетти,
Алыста тууган элин элестетти.
Андан соң... Бүбүш жары келе түшүп,
Зырып этип жүрөк учу тыз-тыз этти.
Жан эркем кантип жүрөт болду экен деп,
Оюнун токтоор жерин минтип чечти.

«Кат алдым, мен да жаздым улам-улам,
Ыр тиздим уйкаштырып курам-курам,
Барам деп, же барбайм деп белги
айтпаймын,

Себеби: майып буттан үмүт кылгам,
Күтүп ал, тосуп ал деп кабар бербей,
Түн менен андып барып, карап турам...

Бул кызык... кайталанбас бир гана учур,
Асылжар же кирдүүдүр, же тунуктур.
Эмесе ачыктыгын билүү үчүн
Чалмасын арам ойдун таамайлап ур!
Ичин тар, арамзасың алтыным деп,
Жаш төгүп жалынчу эле Бүбүш кургур»...

Жел тынып, түн термелип ак тан, атты,
Таң менен күн ойгонуп, нур таратты...
Баяндар машинадан түшөр замат,
Вокзалдын коңгуроосун эки какты.
Алдейлеп, жараланган баатырларды,
Күркүрөп күлүк поезд бара жатты.

Жол узак... вагон ичи бака-шака,
Чолпондой жаш өспүрүм теңтуш бала.
Көргөнүн бир бирине маск кылып,
Далайы оор жара, жеңил жара...
Туп-туура тогузунчу күн дегенде
Кеч кире келип түштү Фрунзеге.

Эртеси даңгыраган чоң кара жол,
Автобус зуу-зуу учат, тынбай оң-сол.
Бууданды тосуп туруп минген курдуу,
Бул жерде, тигил жерде, сунулган кол.
Жаңы эле Боом куйрук үзгөн кезде,
Көйкөлүп кең Ысык-Көл көрүндү ошол.

Эх, жер ай... жерин эри сагынганбы?..
Бошондоп анын муун тамырлары?
Кайран көл, эне жыттуу жер эмеспи,
Көзүнүн эки-үч тамчы жашы тамды.
Бах, десең... антпегенде анан кантет?
Көл чиркин анын жаны, анын багы.

Көңлү шат Баян бүгүн кеме ичинде,
Толкун жок... жумшак жылжып,
илке, илке.

Ой-ойлойт, көзүн жумат, өмүр учат,
Кээде чоң, кээде болуп кип-кичине.
Мына эми туулуп өскөн айлын көрдү
Май түнү айдын туура он бешинде.

Пароход кайра жылды кош! деп эми,
Жаш келгин ылдам түшүп кала берди.
Жаңылбайм, үч чакырымдан алыс эмес,
Жер карап, дүкүйгөн бак тээ-тетиги.
Кантсе да киндик кесип кирин жууган
Баяндын маркабаттуу бир боор жери.

Урматтап жарга урунуп, көл шырпылдайт,
Ак чабак, айга атылып, түн жаркылдайт.
Кайдадыр, көз жетпеген тереңдикте,
Канатын көлгө ургулап, каз каркылдайт.
Табият көк менен көл ортосунда
Өзүнчө селкинчек тээп, күлөт... ырдайт.

Ах, кандай, рахатка бай майдын түнү,
Ак, кызыл, жашыл, сары түркүн гүлү.
Акынды өз көркүнө ашык кылып,
Сайраган сан кубулткан булбул үнү.
Баян дос үйү алдына келип турду
Ушундай эң бактылуу жакшы күнү.

Айыл тынч, эч былк этпейт, кыймылдабайт,
Эй ач! деп, дабыштоого оозу барбайт.
Өз үйү, өз короосу, өз чарбагы,
Бирок ал, буларды анча көзүнө албайт.
Энтигип, терезеге кол калкалап,
Үй ичин, Бүбүш жарын шектүү карайт.

...Караса, созулуңку жары жатат,
Ай тийип, ак жүзүнө болуп аппак,
О, шумдук, Баян азыр муну көрөт:
Оң колун Бүбүшжанга арта таштап,
Мемирейт, ашыккыктын илебине
Кер мурут, кең далылуу бир азамат...

Өңү өчүп, көтөрө албай бул укмушту,
Калтырап, каны кайнап, жүрөгү учту.
Кийикке тырмак салган жолборс курдуу,
Тез жетип, жез тутканы катуу булкту!
Ачылып, тааныш начар каалгасы
Көзүнөн от чачырап тиктеп турду.

Не кылат мындай кезде кандай айла?
Кол барбайт Отеллочо муунтууга,
Эрки бош Тегерандын бозою эмес,
Сүйүүнүн намысы үчүн уу жутууга.
Бул жигит күнөөнү түк кечпей турган
Сабырлуу, бирок кекчил кыргыз бала.

«Заман март, же десең бар, бер деп
кол сун,
Азаттык мансабынан, күндөн чоңсуң...
Андыктан бир-биринин көңлүн сыйлап,
Жаш-кары жыргалчылык балын сорсун...
Ак күнүн эрте булгап, кара кылган
Эси жок, Бүбүштөрдүн жолу болсун».

Деп ойлоп, Баян жигит демин алды,
Калп сүйүү, калп күлкүгө кол булгады.
Бирок ал, кан ичинде чарчоо билбей,
Үйүндө чарчаганга ызаланды.
Май түнүн жары ордуна эркелетип,
Акырын, коңур жумшак ыр ырдады:

«Сен элең, жандан кымбат ай жамалым,
Жаңылбай, жакшы тандап сүйгөн жарым.
Сен элең бай колхоздун бакчасынан
Өлбөстүн суусун берген махабатым.
Алыстан азып келген жолоочуга
Бир ууртам суу берүүгө жарабадың»...

Ырды угуп, ыргып турду сулуу Бүбүш,
Чүрөктөй сымбаты артык бою күмүш,
Бер жакта Баян урат күлүмсүрөп,
Ишенбейт.. уйкулуу көз, көргөндөй түш.
Тааныды, күйөөсү экен... өбөт, ыйлайт...
Бирок ал боюн тартат, анткор күлүш.

Түшүнбейт, Бүбүш буга, таң калгандай,
Жалынат, жароокерсип жаны калбай.
Кучактайт, сүйөт, кысат, жыттайт,
ыйлайт,

Эң таттуу сөздөрдү айтып жаш баладай.
Унчукпайт Баян көзү канга толот,
Кер мурут азаматгы карай, карай.

Кой Бүбүш, жалган ыйлап, жалган күлбө,
Бар болсо, кылдай чындык жүрөгүңдө.
Дүйнөгө бир келүү бар, ак жашоо бар,
Экөө эмес, таза сүйүү жалгыз бирөө!
Уят жок, сенде бет жок, жарың экөө,
Бирөө мен, бирөө менин төшөгүмдө!

Жаш Бүбүш байкоо бербей, күлөт
ха... ха...

«Таарынба, койчу алтыным, жок
кепти айтпа!»

Ачуулу Баян анда ого бетер,

«Таарынба!» Бу кандайча таарынбаска?!
Бүбүшжан: «Баян келди амандаш»

дейт,

Баягы уктап жаткан азаматка.

Ал жигит, калдаң-кулдаң тура калып,
«Я— я» ... лап, бүтүк көзүн жумуп, ачып
Аманбы, кагылайын абаке деп,
Умтулат, алп көкүрөк койнун жазып,
«Тарт ары, менин сендей иним жок!» деп,
Чегинет Баян боюн ала качып.

Кер мурут чоң каккы жеп, абдан сынып,
Баяндын кыялынан эси чыгып,
«Абаке, ининин деп айткан ким бар?
Деги айтор жакыныңмын иши кылып,
Кандайча тааныбайсың»... деген кезде,
Бүбүшжан кыт-кыт күлөт бетин чымчып:

«А... кокуй, катаны эми билбедимби,
Карачы күзгүдөн ез иреңинди,
Сен Баян, жаң урматым, менин бактым,
Байкабай эркекпи деп ишендинби?
Көңүлүңдү ач... Бул бир жаш кыз,
сага тааныш,
Сеники үстүндөгү кийген кийми».

«Менде айып, байкабаган, абакежан,
Колхоздо чоң той болуп, эң кеч кайткам.
Чарчоодон жана катуу иш кылуудан
Жуунбай ошол бойдон жатып калгам...
Кел аба, кайра баштап көрүшөм» дейт,
Караса тракторист чоң Батмажан.

Бул кезде жаш Баянды шаттык басат,
Ааламга сыйбоочудай, толкуйт, ташат.
Жоготкон жогун тапкан бактылуудай,
Жалжалын кубанычтуу өбөт, шашат.
Сүйүүдөй таза, таттуу, май түнүндө
Бул үчөө алмак-салмак кучакташат.

Сагыныч бир азыраак тараган соң,
Батмадан Баян сурайт, мунусу оң,
— «Эмне үчүн сен эркекче кийиндиң?»

дейт.

Батма айтат: «сага арнашып оюн койгон,
Оюнда жигит ролу кемчил болуп,
Анан мен арга жоктон эркек болгом»...

Кандайча мага арналган? дейт

жаш Баян,

Батма анда: «Кабар келди Москвадан,
«Ата журт орденинин биринчиси,
Бозоев Баянга деп так жазылган»
Кубаныч кайра басып бул үчөөнү
Өбүшөт, кучакташат, улам-улам.

Май түнү көзүн жумат, уяң карап,
Атар таң коңгуроосун шыңгыр кагат.
«Коём деп ишенбестик адатымды»...
Жаш Баян каталыгын мойнуна алат,
Ушинтип, нечен түрлүү сыноо алдында
Кымбаттуу кызык күндөр өтүп жатат.

Ошентсин, өтсүн күндөр чебер, кылдат,
Заманга адамдык парс, эмгек кылмак.
Жөн гана биздин күндүн бир адамы
Каарман Баянга даңк, Баянга урмат!

Себеби: Ата журтун сүйө билди,
Ата журт бардыгынан таттуу-кымбат!

Урматтап, жарга урунуп көл шарпылдайт,
Ак чабак айга атылып түн жаркылдайт,
Кайдадыр көз жетпеген тереңдикте
Канатын көлгө ургулап, каз каркылдайт...
Табият көк менен көл ортосунда
Өзүнчө селкинчек тээп, күлөт, ырдайт...
2/1—1945 Койсары

КИМ БОЛДУ ЭКЕН?

Жери асыл, ар жыл сайын түшүмдүү

жыл,

Түз-ою текши буудай, баары бир кыл,

Тагдырдын кырсыгынан сактап калчуу

Суусу бар, тынбай аккан

шылдыр-шылдыр...

Кечке жуук май жыттанган тамдар менен

Орногон тоо алдына биздин айыл.

Айылда бир жаш кыз бар гүлдөй болгон.

Сыналып бойго жетип, сынга толгон.

Жакшы өндүү, күлүк аттуу далайларга

Кашкайып өйдө карап күлбөй койгон.

Аялдар, Сонун атын, кери тергеп —

Аталган Күлбөс делип ошол бойдон.

Жана да Бактыбек деп ардакталган,

Момун бар, кой оозунан чөп албаган,

Көп жерден көңлү калган жеңелери:

«И байкуш барк албас»... деп шылдыңдаган

Балдар да, карылар да ушуну айтат,

Бирок ал анын баарын барк албаган.

Жаман көп, асыл да көп эл билбеген...
Барк албас, Күлбөс кызды сүйгөн белем?
Сөз айтпай, кызды алдыртан тиктей берип,
Үшкүрүп улам кайра кире берген.
«Сен эмес, сельсоветке¹ жок деп койдум»...
Деген соң катуу басып чыгып кеткен.

Ошондон бир жумача мезгил өтпөй,
Дүр эткен, зор ата журт күйгөн өрттөй,
Толкуган жер көтөргүч ыза менен
Кеч күздө долуланган Ысык-Көлдөй.
Бириндей — көп уулунун, кең замандын
Аттанган Барк албас да жоону көздөй

Ага-ини, дос-тууганы, жолдоштору —
Мындагы «Көк-Бел» аттуу колхоздогу,
«Э оён, кыйратарсың»... деп күлүшүп,
«Аман бол, кайран Бакем» дешкен болду.
Турмуштун арзан баалуу бир затындай
Эч кимге билинген жок анын жогу...

Билбесин... бирок мундуу, дарттуу асман,
Заман да сабыры суз, өңдөн азган.
Ажалдын айбаалы окшоп танкелери
Калдандап улам бери, жакын баскан,
Маскөөнү дүрбү менен даана көрүп,
Немецтер санын сабап ха... халашкан.

Тынч уйку, таттуу тамак келбей эске,
Тирешип, күч салышып, таңдан кечке.
Атанын намыска бек шер балдары

¹ Айылдык советтин председателин айтып жатат.

Эл үчүн курман болуп эрегиште:
Өлүмдүн кылдан ничке таразасы
Кылтылдап орто ченде турган кезде:

Адашпай кара туман, жаман түндөн,
Жигиттер улуу жолдо, шандуу жүргөн.
Фашисттин ажыдаарын белден кесип,
Жоо колун кыргынга алып кайра сүргөн.
Айнегин оңдоп кийип басып кеткен
Төрөлөр, «не болот».... деп кулак түргөн.

Таанылып мына ошондо ата журтка,
Жазылып эң ардактуу сыймыгына.
Такшалып, катуу багыт, кандуу жолдо,
Урматтуу жаңы аталган «Гвардия»...
Атагы дүйнө жарып, ааламды экчеп —
Дүңк эткен сегизинчи дивизия!

Өлкөнүн бир кенже уулу Кыргызстан
Мактанып, күлүмсүрөп күн чыгыштан,
Андагы баатырларга рахмат айтып,
Кары-жаш кат жазышып, ар бир туштан.
Жүктөлүп катары узун вагондорго
Эң кымбат, тартуу, белек кетип жаткан.

Ал элден Күлбөс кыз да четте калбай,
Жаш кездин көкүрөктөгү оту кандай,
Белгисиз көп эрлердин бирине арнап.
Жиберди: сүрсүгөн эт, бал, сары май,
Жана да, сонун жибек жоолук салды
Эт жүрөк мас болорлук, карай-карай...

Жоолуктун жазуусу бар, саймасы алтын,
Кармаса колго кубат, бетке салкын:

«Суранам: менин ушул сыйлыгымды
Баатырдын чын азамат баатыры алсын,
Эгерде жүрөгүнө лайык келсе,
Болочок өмүр оту бирге жансын»...

...Штабда бир зарыл иш талкууланып,
Ал бүтүп, эр генерал ээн калып,
Көзүнөн жаш чыкканча жыргап күлгөн,
Панфилов жоолукту улам эстеп алып...
Чакырткан Осмонбеков тез келсин деп,
Ошого кыз жоолугу лайыкталып.

Ал келип, ызат кылып тура калган,
Панфилов алкыш төгүп кабагынан.
«Кечээки эрдигиңе урмат ушул,
Болууга мындан өткүр, чындап кыраан»
Жаш кабан күмүш көлдөн суу ичкендей
Жанына жан кошкондой жагалданган.

Кубанып, сүрдөгөнсүп, ашыккансып,
Караса бери келип, жоолукту ачып,
«Баатырдын — баатырына» деп сайылган.
Жана да адреси бар айдан ачык...
Жаштыктын көйрөң каны сапырылат
Күчүнө жерди ийилтип көктү чапчып.

Окуйт да: «Кайыңды айлы,... «Көк-Бел»
колхоз...

Шумдук ай, бул кандайча колхозу окшош?..
Айлы да... менин айлым... району да...
Бакыттын болгонубу, мага жолдош?..
Бул кайсы Асанова?... аты Сонун?..
Атыр жыт жоолугундай, аты да кооз?»...

Кыруулап тегерегин ак жибектеи,
Майдалап чын сүйүүнүн шертин чеккен,
Көрүнбөс эн бир чебер касиети бар,
Алыста жигит көңлүн элжиреткен.
Бул суроо азаматка түшүнүксүз:
«Бул өзү ким болду экен?.. Ким болду экен?..

Ал эми сүйлөп турган ушул сөздү,
Эң жаккан командирге күч-мүнөзү,
Майдандын кыйын-татаал жүгүн тарткан,
Чымыр бой, жазы маңдай, сүрдүү көзү,
Күлбөс кыз, бир убактарда сүйбөй койгон
Баягы Барк албастын таамай өзү.

Ары ойлоп... мындай ойлоп, жанып, тердеп...
Бир менен жооп жазды эптеп-септеп,
«Эң назик, сиздин жылуу сыйыңызга,
Милдетим, чоң өч алып жооп бермек.
Барамын аман болсом, күткүн секет»...
Кол койду «Осмонбеков Бактыбек» деп.

Күлбөс кыз эч нерседен кабары жок,
Бир күнү, эң кеч кайткан, кызылча отоп,
Почтобай: «бул сизге» деп бир кат сунат,
Шашылып чаап баратып, чукул токтоп,
Тык этип эсине эми түшө калды
Ай-айлап күтүп жүргөн ардактуу жооп.

Олтуруп катты окуса, дал ошондой,
Чын эле өзү самап ойлогондой.
«Мен барам, күткүн секет, деген сөздү
Кайталап он сыйра окуйт, көзү тойбой,
«Бактыбек?.. Кулагыма жакшы угулат,
Чиркин-ай, ким болду экен?»—деген

бир ой...

Ошентип бир жарым жыл өттү арадан
Кылымдын кийген кийми дагы эле кан,
Согуштун өлүк жегич элестери
Түшө элек, таш дөңгөлөк арабадан...
Бир тарап, далай чоочун дарбаза ачып,
Варшава... Будапештке барып калган.

Согуштун согуш деген аты катуу,
Кайгылуу, коркунучтуу, жаман аттуу.
Белгилүү, эки түрлүү тагдыры бар:
Окко учуп, жер кучактап өлүп жатуу.
Же сөзсүз, алты сандын бирин берип,
Түк жанбас ачуу менен кайра кайтуу.

Бирок ал, эң адилет, ардактуу өлүм,
Эл сыйлайт, жер урматтайт жаткан көрүн,
Биз — бүтүп, жаңы эл өскөн, жаш доорлор,
Таң калат таап алып алтын сөөгүн,
Кор болбой түбөлүккө аман турат,
Чүй, Алай, зор Тянь-Шань, Ысык-Көлүм,

Баркалбас жараланып төртүнчү ирет,
Төрт жолу жыгылганын жакшы билет.
Бул жолу он бир айча жатып калды,
Шонтсе да тажаал немец канын тилеп,
Бул жакка, өз айлына узатышты,
«Жок, укпайм, арзыңды кой, жөнөгүн?» деп,

Кышкы убак, аккуу түстүү жердин үстү,
Үйүнө эл жатарда келип түштү.
Жыйналып чала уйкулуу кемпир-чалдар
Чай коюп, нан бышырып, бүлүнүштү.
«Буту аксак, сол колу жок, арык дешип,
Кемпирлер жашын арчып, үшкүрүштү.

Бах, чиркин, кыштын күнү айыл кандай,
Бозосу дөөнү алкымдап жыга ургандай,
Сүр, чучук, муздай кашка жал-жаясы,
Түпкүрдө дарт атасын сууругандай.
Баркалбас эки аптада тура келди
Энеден экинчи ирет туулгандай?

Тоё жеп түндөгү эттин калгандарын,
Токунуп жеңил аяк тор кунанын,
Күлбөстүн үйүн карай келе жатты,
Белендеп айтар сөздүн агымдарын.
Тоотпой, чып эттире бетке чаап,
Чыкыроон, темир аяз кар бувагын.

Баркалбас дабыш берип үстүн кагат,
Күлбөс кыз жылуу-жумшак кабыл алат.
Төр жакта чылым күлүн чертип коюп,
Атайы көрбөгөнсүп кытмыр карап.
Кызыл бет сельсоветтин секретары
Чыйтайып кош жаздыкты чыканактап:

«Ээ, баатыр, жол болсун»... дейт, өйдө
турбай,

Беркинин сыпайы айткан жообун укпай:
Өзүнчө: «Ким болду экен?» деп күңк этет,
Тамшанып, кыздан сурап эки-үч курдай.
Кыз аган: «Мендеги сыр, мына ушундай,
Коюңуз, текке элирип, текке умтулбай...

Антым ак, убадам бир, күтөм... күтөм...
Айныбайм, үмүт үзбөйм, чыдайм, күтөм,
Жаштыктыш салкын, чалкар мухитинде
Жеткирбей чабак урам, ойнойм, сүзөм.
Эгерде: кайтпай калса... тоо гүлүндөй
Өзүмдүн сабагымда соолуп бүтөм»...

Баркалбас күтүп туруп өз кезегин:
«Күкүшжан, сенин калбайт кесирлерин,
Эми да, тынч кезде да: «жок сүйбөйм» деп,
Томсорттуң жигиттердин нечендерин.
Какканың унутулбайт, баягыда
Ошонун кегин кууп, сага келдим.

Айтайын, андай болсо муну угуп ал,
Жазмыштын мага дагы жазганы бар.
Болжолдойм, көрө элекмин, бир бото көз,
Элестейт, карагансып мени жал-жал:
Эң назик.... сага окшогон орой эмес,
Жүзү ачык, сөздөрү алтын, тили кант-бал.

Жана да сага окшогон Күлбөс да эмес,
Ал күлөт... күлбөс ишке, күлө бербес...
«Кайыңды»... «Арчалынын» жайлоосундай,
Өмүргө кызык сүрөт, кымбат элес.
Ал кызга өзүң менен баруу үчүн,
Ушинтип келип турмун, салып кеңеш»...

Кандайдыр, көңлү жылып, кыз жылмайт,
«Ах, кандай Баке, сенин жүрөгүң ак,
Атайы мага ишенип келгениңе —
Милдетим, жолдоштукка кызмат кылмак,
Баралы... үйү кайда? Кыз аты ким?
Жарыңды билүү кызык: сүйлө бол бат».

Сага окшоп билсем деген, тилек менде
Деп Бакең чай чынысын коёт жерге:
«Я, Күкүш... мен укпаган, мен көрбөгөн,
Айылда Сонун аттуу кыз бар беле?
Дал ошол акылдуу кыз тарабынан —
Командир жакшы белек берген эле».

Күлбөс кыз жүрөгүнө бал куйгандай,
Толкундап өзүн өзү токтото албай,
«Жок, жалган, жалган! Жалган! андай
эмес,
Сөзүңдүн ырасын айт, кур мактанбай!
Сен эмне
Сен эмне... журтка атыккан баатыр белең?
Колунан командирдин байге алгандай?

Кой, Баке, мени ишентпейт, андай дешиң,
Эрдиктин урматына тең эмессиң!
Кимдендир, сурап билген амалыңа —
Ишенчүү, жеңил кыял мен эмесмин.
Үмүт үз! Азыр да айтар жообум ушул,
Мен күнү, мен бактысы Бактыбектин!»...

Барк албас: «Бактыбектин?» деп таңыркап,
«Эмне үчүн, бул мынчалык туталанат?»
Ишенбейм... жалган... бекер мактанбагың...
Аябай иамыстанат, ызаланат.
Андыктан жомоктой көп окуянын —
Бир-экөөн айтпай кантип чыдай алат?

«Күн суук. Н... суусунун боюндабыз,
Жарылып дүңк-дүңк зткен сүрлүү дабыш...
Мен солдат артиллерия бөлүгүндө
Карасам көз жиберип алыс, алыс.
Душмандын көп танкасы келе жатат,
Зымырап бизди көздөй күүлөп арыш.

Командир буйрук берет, бизге мындай:
«Аткыла, орто жерин болжоп таамай,
Чачкыла, танке тобун тараткыла!».
Биз куп деп атуудабыз ал ант кайда:

Аңгыча, буйтап чыгып алтоо, жетөө,
Ажылдап сала берди бизди карай.

Чынында бул болот деп күтүлбөгөн
Куу немец, биздин кылдат жайды көргөн!
Ушинтип, жандан артык зор замбирек,
Өлмөкпү? жерди ыргытып, дүңгүрөгөн.
Билебиз, аны тосчуу тоскоол да жок,
Кумсарып, ачуу кайнап, кеттик өңдөн.

Бул кезде жүз кадамдай чуркап келип,
Чуңкурга жата калдым беленденип,
Бир танке кулач жетер жакындыкка,
Эпкиндеп тырмак салат ойду эңшерип,
Үч-төрттөн боо-боо болгон гранатымды
Ыргыттым, как мандайга берип... берип...

Жумшалып, аз калганда бел кылганым,
Мен көрөм, үч танканын жалындарын,
Көркоонун төртүнчүсүн тооруй жылып,
Ошондо эң соңкусун колума алдым...
Жаш жаным сени менен кошо өчсүн деп,
Бек кысып танка жолуна жата калдым.

Бирок ал, төртүнчүсү басат десем,
Көргөн жок, шарт бурулду ошол жерден,
Корккондой тиги үчөөнүн тагдырынан
Чегинип караан үзүп эрбең-эрбең
Ага ээрчип башкасы да качып берди
Бүт бойдон үйрү менен, тобу менен.

Генерал: «Сенин мунуң эрдик деди,
Колумду катуу кысып, муну берди»...
Деп Бакен боз шинелин ачкан кезде,

Төшүндө жарк-журк этти ордендери.
Күлбөс кыз, мас болгондой туруп калып,
«Сельсовет»... оозу ачылып элендеди.

Баркалбас анан минтти сөзүн улап,
«Түгөнбөйт айта берсем, эңкөп узак...
Эрдиктин да бирине жоолукту алдым,
Мынакей бүгүнкүдөй жыт буркурап.
Күкүшжан, ишендиңби? Жүр баралы,
Бол кийин... отурбайлы, күн бир убак»...

Күлбөс кыз: жарайт Баке... маакул...

жакшы...

Окугам, Сонун кызга келген катты.
Ал катта, жигит аты сага окшобойт,
Андыктан бузулбасын, кыздын анты»...
«Бактыбек өз атым деп күлүмсүрөйт,
Баркалбас келиндердин койгон аты».

Анда кыз: «Ак бозорот, кызыл оңот,
Бир гана жаштык үмүт бекем болот,
Мен Сонун! Күлбөс дешип эл аташат,
Ойнотсун! Адил заман бактыга ороп»...
Ошентип Бактыбектин кучагында
Сонун кыз, миң буралып, миң толгонот.

Ичигин чала кийип карбаластап,
Делдейген боз калпагын унут таштап,
Уялып... уятына чыдай албай
Акырын артка жылып чыга баштап...
Сельсовет көчө учунда чаап баратат
Кашка атын олбуй, солбуй сабап шак-шак...

Жат термел, бир аз эс ал, укта жаштык,
Алдында жибек шейшеп, жумшак жаздык,

Деп күлүп, тоюн тойлоп тиги экөөнүн,
Сыйына чын көңүлдөн ракмат айттык.
Буркурап арак, бозо, эт жыттанып,
Шаттанып, колтукташып ырдап кайттык.

Күлбөс кыз, күлгөндө да шаңк-шаңк күлөт,
Чынардай, адам жеткис, бийик бүрдөп,
Бактылуу, Бактыбектин каршы алдынан
Өтө албайт, мен-менсинген жигит сүрдөп.
Замана, жаш өлбөсүн, жаш көгөрсүн,
Таалай бер, келечегин гүлдөнт, түрлөнт.

10/I-1945 Койсары

МАХАБАТ

(колхоз легендасы)

Калаага бир иш менен шашып бардык,
Кайтарда көп таза пул сатып алдык.
Ат жүрбөй карааны алыс айлыбызга
Жете албай Күрмөнтүгө конуп калдык.

Конгон үй эң бир таза, кенен экен,
Мейманга аш-тамагы белен экен.
Үй ээси: сакалынан ырыс тамган
Ак көңүл Сагдат аке деген экен:

Каттама, мамиле чай, шекер, каймак,
Тамактын ар түркүмү бирден жайнап.
Насиптин буйругуна айла барбы,
Казанда сүрсүгөн эт бүлк-бүлк кайнап.

Чарчабай бир жаш улан кесе сунган,
Тартынбай канганча ичип бозосунан,
Оолжуп орто кызып алган кезде,
Муну уктук карыянын өз оозунан:

«Э балам, айланайын Алыкулум,
Сүйлөйүн жаңы кептен элден мурун...
Башкача ачык өсүп бара жатат,
Азыркы жаш өспүрүм, жаңы муун.

Эстүү кыз Күлшайы аттуу биздин жээн,
Касымга ашыктыгын билдирбеген,
Ашыгы кан майданга жөнөгөндө
Ичинен бакыт тилеп жаш ирмеген.

Анысын Касым бала сезген да эмес,
Беттешип эки ооз сөзгө келген да эмес.
Махаббат ошондой бир ылдам нерсе,
Күтүүсүз жарк этери эске келбес.

Жигиттен туура эки жыл дайын чыкпай,
Жаш үмүт күтө... күтө жайдыр-кыштай,
Өңү өчүп күзгү гүлдөй болуп калды
Күлшайы буралган кыз тал чыбыктай.

Ашыктык махаббаттын зардабынан,
Саргарып санаа тартып, ажарлуу ыраң,
Сүйүүнүн чындап күйгөн күйүтүнөн,
Таптакыр эки көзү соолуп калган

Бир күнү, күз айында, кечке таман,
Ок тийип эки аяктан ажыраган.
Касымжан кайтты деген кабар келди
Айылга көнүл ачык, эсен-аман.

Чакырат күндө бирөө, Касым барат,
Ошентип сагынышкан чери тарап,
Кез келип биздикине мейман болуп
Олтурду ойноп-күлүп тамашалап.

Шол замат көрбөй басып, басар жерди,
Күлшайы үстүбүзгө кирип келди:
«Аманбы, Касым курдаш, руксат болсо,
Бир суроо—суроо үчүн келдим,»—деди.

Жаш жигит даана тиктеп таң калгандай,
Сураңыз, эгер болсом—чече алгандай,
Кыз анда: «Махаббат дейт, ашыклык
дейт,
Мааниси ушул сөздүн, курдаш, кандай?»..

Касымжан берер жообун белендеди,
Канжарын белиндеги кемердеги,
Тез гана шып эттире сууруп алып:
«Кылда учун бул канжардын карма»
деди...

Кыз ойлоп «канжарынан кандай
ийги?»...

Сунду эле ак колуна учу тийди,
Мизинин ошончолук ысыгынан
Бир минут чыдай албай таштап ийди:

«Карындаш, деди жигит—аңдап алгын,
Махаббат мына ушундай ысык жалын,
Мен сүйдүм мекенимди, ата журтту,
Ошого бердим сүйүү ынак канын...»

Кыз анда : «Камчың болсо мага сунчу»
Касымжан камчы алууга өйдө турду,
Берди эле, кыз уч жагын кармап бир аз,
Жигитке: «карма,— деди мына муну»...

Ал анда: «Камчысынан кандай ийги?
Кармады, камчы учуна колу тийди,
Кыз колу, тийген жердин ысыгынан
Бир минут чыдай албай таштап ийди».

Кыз айтты: «Касым курдаш, аңдап
алгын,
Махаббат мына ушундай ысык жалын...
Мен сүйдүм, сени сүйдүм, таза сүйдүм,
Сүйүүнүн сага бердим ынак канын».

Касымжан мени тиктейт, толкуп, кеңип,
Биз анда экөөң бирдей жүргүн дедик.
Той жасап, туш-тараптан эл чакырып,
Экөөнүн өмүрүнө алкыш бердик.

Ой, бали ай, ашыктыктын ана күчү!
Кырк күндөн, кырк бирине оогон түнү,
Уялтып биздин көздү жалжылдаган
Күлшайга эки кара кой көз бүттү.

Ой, бали, махаббаттын ана күчү!
Кырк күндөн, кырк бирине оогон түнү,
Мекенди жана жарды сүйүү эркинен
Касымга кайра жаңы аяк бүттү»...

Биз конгон ошол күндүн таң эртеси,
Үйлөрү тетиги ойдо, баргын дешти.
Сүйлөштүк Күлшайы тың саанчы экен,
Касымжан шол колхоздун уй фермасы.

11/III—1945 Койсары

ӨЛҮП ТИРИЛГЕНДЕР

Чандатып сан-миң жылдын эки арасын,
Турмуштун даңканга уруп майда ташын,
Өмүрдү салмоор кылып зырылдатып,
Тагдырдын сазга айлантып зоо аскасын.
Адамдын эс-акылын камчыланып,
Замана кайда зуулап баратасың?!

Түнөртүп, тумандатып кылым башын
Кургатып алсыздардын аккан жашын
Дааналап, күн нурундай жарык кылып,
Көрсөтүп келечекке жол тазасын:
Казатчыл кабылан жүрөк баатырга окшоп,
Замана кайда кетип баратасың?

Албырып жерден чандар аптабыңа
Илешпей океандар шардабыңа,
Шер эмес, баянжабыр теңдеше албай,
Шартылдап сенин чалган чалгыныңа.
Аркырап тизгин улаш баратабыз,
Советтин эр балдары, биздер гана:

Белгилүү, барар жериң маркабт жай
Кондурар чарба жериң ак күмүш сай,
Эртеңки биздин укум-тукумдардын

Жыргалдуу орундары кырк катар шай.
Тамшанып, эч бир адам жашай албайт,
Чиркинай, биздин совет адамындай.

Барабер, сен эркеси жердин, көктүн,
Өчүрөр мүрөк суусу өлүм өртүн.
Саймалуу алтын мунар чатыр тигип
Жашоонун түрлөнтө бер түрлүү көркүн.
Ушундай укмуштуу зор сапарында
Заманам, мобуларга күлүп өткүн:

Биринчи: Кара-Кыяс, Кайындыда
Бай колхоз, дөөлөттүү элдин айылында,
Калкымды уялтарлык бир иш болду
Канетсин, эссиздиктин айыбы да,
Жамы журт жеңиш тоюн тойлоп жатты,
Кан кечип, кече күнү баткан ыйга.

Мерезбек өмүрүндө түк күлбөгөн,
Аялы эркек тууса сүйүнбөгөн.
— Туугандар, согуш бүтгү,— деген сөзгө
Жадырап, я кудайлап күлүндөгөн.
Эс алып, терин аарчып күлүп турат,
Үй-үйгө сүйүнчүлөп жүгүргөндөн.

Саранкүл мейманзатты жаратпаган,
Ырымга чычкан мурдун канатпаган,
Жеңишке боз токтуну чалып уруп,
«Берегөр»... «берегөрлөп» алактаган.
«Эй, Болжур, үч бригаатың бир келсин» дейт,
Жогортон, төмөн сабап бараткандан.
Келиндер кайнагасын «аке» дешкен,
Акелер ыйба кылып жер тиктешкен,

Жеңелер кайнилерин уяң карап,
«Силер» деп сылык айткан «сен»—дебестен:
Баарынын бети ачылып ушул күнү,
Той жасап дуулап жатат ондон-бештен...

Чын эле согуш бүттү, азап бүттү...
Жылдыздан бакыт кушу жерге түштү,
Үкүлүү жакшылыктын аттары узап
Кошулду байкерчилик үстүнө-үстү.
Жамандык жылан минип тентип кетти,
Эл бүт мас, туш келгендей көргөн түшү.

Кабар бар, уулу эсендин кабагы ачык
Бир-бирин далыга уруп кажандашып, —
Ой, Тепе, болду эми деп каткырышат,
Куу чалдар «актан куй» деп көз ымдашып.
Ал эми «Өлүңгүр» деп сөз уккандар,
Шаттыктын буюн бузат ичтен жашып.

Боору таш өжөр турмуш онуна акты,
Терс кеткен анткор турмуш кайра чапты...
Кыйын жол, жан каттабас тар коолорго,
Өмүрдүн жарык шамын кайра жакты.
Батыштан жабыла учкан боз куштардай
Жигиттер эл-жерине келип жатты.

Жигиттер келип жатты... келип жатты...
Жай башы барлык жакты келгин басты.
Күжүлдөп кымыз, бозо, доору жүрүп,
Сүр эттер казандардан ашып-ташты.
Саргайып жер сагынган жаш уланга
Өскөн жер кандай жылуу, кандай жакшы.

Көп сыңар Султангазы, (ушул жерлик)
«Барам деп он күндөрдө» кат жиберип,
Төрт жылча алыс жүргөн сапар карып,
Айлына жума күнү түштү келип,
Түн бир убак... станцияда бир адам жок,
Ала-Тоо тосуп алды боюн керип.

«Карагоо» жолдун алды айлы жакын,
Алмалуу жемиши кеп, багы салкын,
Данга карк... малга жайлуу... соолукка сеп,
Мейман дос, март өстүргөн колхоз калкын,
Б.ри аттап тар кечмеден Султангазы,
Тамына катуу басып, жетти бачым.

Жетти да үстүн кагып, демин жыйнап,
Жүрөгүн басып көрүп соккон туйлап,
«Көрөрбүз сүйгөн жарды, ата-энени»...
«Шаппа» деп өзүнө-өзү кайрат кылат.
«Эй ким бар, ач эшикти мен келдим» деп
Үйүнүн каалгасын тарс-тарс урат.

Бир урат, үч-төрт урат... күтүп турат,
Ким мурда ойгонот деп т.үрүп кулак.
Жароокер жыпаар жыттуу колуктусу
Элестеп колоң чачы булак... булак...
Шаңкылдап күлүп өткөн өмүрлөрү...
Эч качан жаман айтпай өскөн куунап.

Келер деп уйкуга сак картаң эне,
Чоочур деп, ата үн берип: «Эмне?.. Эмне?»..
Бир жылдай бир секунддун аралыгы
Шаштырат мына ушулар эске келе.
Кубанат садагасы Султангазы
Күлүндөп «чын эле эми көрөмүн ээ»...

Дабыш жок, эч ким ага эшик ачпайт,
Жары да, энеси да бери баспайт.
«Мына азыр... ой шашпагын» бүлүк түшүп,
Ойгонуп эч ким туруп чырак жакпайт.
Зарыгып бир саатча күтө... күтө...
Жаш улан ак үмүткө суусайт, чаңкайт.

Бир эмес нечен уруп жооп албады.
Жадатты текке урушу каалганы.
Шумдук ай, неге мынча катуу уктайт дсп,
Акырын терезеден шыкаалады.
Түнөрөт, адам заты көзгө түшпөй,
Себеби: кара нөшөр, түн караңгы.

Улантай ат сарайга басып келип
Олтурду тыным алып, черге кеңип,
Түн менен сыр талашкан акыңдардай,
Өткөнгө, болочокко ой жиберип,
Тазартып асман бетин таңды ойготту,
Тоо жактан Чүйдү карай желдер желип.

Жылт эткен эң алгачкы жарык менен
Жаш улан үй ичине көз жиберген.
Үй ээси... сүрү суук күмбөз курдуу.
Бош бөлмө, адамзат жок мыдыр эткен.
Апкаарып, өңү өзгөрүп кирип барды
Досуна кашаттагы Жапар деген.

Жапарлар кучакташты ыргып туруп,
Аңгыча эл жыйналды ууруп-чууруп.
Бетинен өөп-жыттап кетип жатты
Жаш кыздар абакелеп колун сунуп.
Бирок да, ата-энеси, аялы жок,
Сыр бербейт Султангазы көңлү сууп.

Жайнатты дасторконго дүр тамакты,
Ар-түрдүү ырым-жырым кылып жатты:
Түкүр деп чыныдагы таза сууга,
Башынан «алас», айтып үч айлантты.
Баргын деп, атасына кабар бер деп,
Бир жакка Жапар досу киши аттантты.

Муну угуп көңлү жылып, жаралуу жаш,
Эс алды — «соо экен» деп эми бир аз.
«Бар болсун... неге көчүп кетти экен» деп
Түрлүүчө ойго жоруп туижурайт баш.
Уландын көкүрөгү күйөт, жанат...
Татылбай ичкен арак, жутулган аш.

Сабалап кеч бешимде келди атасы,
Аталап чуркап чыкты жан баласы.
Мынакей айтпадыкпы балаң бар деп,
Бир азга дуу-дуу этти эл арасы...
Түн кечтеп, үлпөт күтө баштаганда
Атасы: «Жүр үйгө, — дейт, — Султангазы».

Баласы: «Үйүң кайда, атакебай?
Томсорот биздин короо талангандай,
Тал тигип, бак гүлдөтүп, гүл жайнаткан
Неге үчүн тебеленген касиет жай?
Атаке, кайдан жаңы үй тапкансыз,
Мен турам эч нерсеге түшүнө албай?»...

Карыя жооп айта албай ылдый карайт,
Жүзүнө уялуунун нуру тарайт,
Бурулуп жолдошуна Султангазы:
«Не сыр бар, жашырбагын бардыгын айт...»
«Эй, Суке, айып бизде» деп Жапары
Кыскача бөлгөн ишти мындайчалайт:

«Өзүндөн кат үзүлдү эки жылдай,
Эки жыл эңгиреттин дайнын, чыкпай,
Бал ачып, төлгө тартып, түш жорутуп,
Ата-энең күтүп жүрдү ыйлай-сыктай.
Бир күнү «өлдү» деген кагаз алдык,
Кантели жаман кабар болду чындай...

Жашырып жарым жылча айтпай жүрдүк,
Кайгырып капаланып катуу күйдүк.
Көбөйтүп сүрөтүндү бирден алып,
Сукелеп өзүбүзчө ыйлап сүйдүк.
Бирөөлөр үй-бүлөңө угузуптур,
Жаман сөз кандай учкул, кандай жүйрүк.

Жаш төгүп энең кургур бетин тырмап
Атаңдын сакалынан жаш тамчылап,
Жаркынгүл ынак жарың убай тартып,
Жарыкта жарык көрбөй түндө чыгат.
Үшкүрүп колхоз журтуң деп кейишип:
«Аттиңай, өчкөн экен алтын чырак...»

Арадан да бир жылча өтүп кетти,
Кыш бүтүп колхоз баба үрөн септи.
Аялың Жаркынгүлдүн ою өзгөрүп,
Жүрөгүн бузуктуктун дарты тепти:
Бир кемге (орто арыктык) тийип алып,
Бозортуп ата-энеңди жер тиктетти.

Ата-энең көтөрө албай кайгы-зарды,
Аш берип, көп мал союп чыгымдалды.
«Бул жерге туралбайм» деп журт которуп,
Жогорку Бек-Ашырга көчүп барды.
Анда да эл қатары түтүн булап,
Ошондон ушул күнгө туруп калды.

Аның жөн билбегенди билгин келет...
Бош тамга көңүлүң бошоп келсең керек.
Кейибе кеткен ишке, Султангазы
Жараткан жаш жаныңа кубат берет»
Жапары мына ушинтип сөзүн бүтөт,
Сукентай өлүп кайра тирилдин деп.

Сукентай ыйлай албай, же күлө албай,
Эми араң бүлө сырын аңдагандай,
Себепсиз «өлүп кайра тирилгенин»
Өзүнчө ойлоп алып таң калгандай...
Күч берип адил заман касиети
Көзүнө элес келет алда кандай.

Замана жибек киет, шайы киет,
Кийгени көктөн туруп жерге тиет.
Обдулуп кызыл издүү каламды алып,
Сабырлуу, уландардын атын чиет.
«Ай, ата... Ай, Жапыке, кызык кеп» деп
Сукентай өйдө карап күлүп иет.

Экинчи: ушул айылдын дал өзүндө,
Укпадым, өзүм көрдүм, өзүм күбө.
Уяттан уят кеткен уятты ачам,
Азыраак окшобогон өйдөкүгө.
Чынында эр жигиттин канаты го;
Өзгөчө жамандыкка түткөн бүлө.

Колхоздун ортон колдой ири актиби,
Атагы район билген Жумадилди,
Достору, туугандары, курбулары,
Жоктошту: «Жигит эле бирдин-бири».
Себеби: кара кийген кара кабар,
Үйлөрдү тырс-тырс кагып ачып кирди.

Ал мындай: звеновой Зыннат деген
Пункитке эгии ташып барган экен...
Жарадар бир азамат Өрүктүлүк
Жолугуп амандашып ошол жерден:
- Жумадил госпиталда бир жыл жатып
Айрылып кала берди бул дүйнөдөн...

Зыйнатка деп бир жигит айткан имиш,
Кыргызда дуу дей түшөт угуш-билиш.
Канчалык тил тартынчаак болсо дагы,
Жол ачып алаксытат куураган тиш.
Бат эле бирден өтүп, бирге жетип,
Өрт болуп өөрчүп кетти бул жаман иш.

Кээ бирлер өздөрүнчө кошуп алып,
Калп эле кабак бүркөп, кайгыланып:
«Башкарма Жумадилдин жанын сурап,
Кайрылып военкомго кирсе барып.
Өлгөнү анык дептир, андагылар»...
Дегенде, ондон жүзгө, миңге жайып.

Карды ток, кайгысы жок калыс күндөр,
Кээде ачык, кээде бүркөө алыс түндөр.
Өмүрдү түртүп, жыгып өтүп жатты,
Көбөйүп жайдары ачык күлгөн үндөр.
Шонтсе да Жумадилдин үйү жактан.
Эрте-кеч чыкчуу болду өкүрүктөр.

Өкүрүк бара-бара чанда угулуп,
Энеси, аялынын алы куруп...
Заңкылдап, муң-зары көп жаштан бүткөн
Аңгыча кошок чыкты түрүн буруп.
«Ай, аттиң асыл элең Жумаке» деп,
Карылар басып кстет өйдө туруп.

Замана закымданат, закым желдсй,
Заркырап зарылдыкка токтоп бербей
Көргөн түш өткөн жаштык, балалык кез,
Кайрылып калыбына кайра келбей.
Замана зуу-зуу этет өз жолунда,
Кырынан бир да кыйшык тегеренбей.

Узатып салкын жайды, коңур күздү,
Эскиртип жашыл жазды, кыш күмүштү...
Көп күтүп Жумадилдин үй-бүлөсү,
Акыры чыны менен үмүт үздү.
Атасы жана бир топ карыялар,
Баш кошуп мына мындай ойго түштү:

«Келин жаш, сөөгү таза, теги жакшы,
Алдынан чык үзбөгөн эне-атасы.
Ак тамы, килем-төшөк дүнүйөсү,
Жукеңдин бузулбасын мал чарбасы.
Кетпесин, болгон бала, бала болсун,
Артында иниси бар, өлсө, агасы.

Таштабай бабалардын жол-жобосун,
Келиндин кери кетпей иши оңолсун,
Иниси Жумадилдин Асанкелди,
Эскиче жеңесине күйөө болсун»...
Дешти да бата кылды этке тоюп:
«Жоготкон жок жоголбой орду толсун».

Аялы Жумадилдин муну укканда
Жалт этип бото көзү мөл-мөл кара,
Ортончу жеңесинин колун кысып
Үшкүрүп, улутунуп жумшак гана:
«Айтып бар, элдин сөзүн эки кылбайм —
Деп коёт,— тагдыр жазса барбы чара».

Так ыргып калтыс сөзгө Асанкелди
Жай таппай жашынарга элендеди.
Кандайдыр муздак сезим дыр дей түшүп,
Ал сезим жүрөктү өйүп тереңдеди.
Жармашып жолдон өткөн автобуска
Аксууда эжесине качып келдн.

Ал күндүн эртеси эмес дагы эртеси
Артынан кууп жетип таякеси,
Жумшатты бал тилге алып, анткор күлүп,
«Ага ордун ини басат» бар эмеспи...
«О чунак балалыгың башыңа» деп
Жепилдеп жемеге алды өз эжеси.

Жаштыкка, балалыкка айла барбы,
Не кылсын жок дей албай кайра барды.
Жер сабап ачууланып чоң атасы,
Көзүнүн чаары чыгып алаңдады.
Жаш бала ого бетер ыза болуп,
«Май-Төргө» из жашырып жатып алды.

Жөн койбой ал жерге да куугунчулар,
Тандалган, көпкө чечен ашкан куулар,
Кечкире өз үйүнө алып келди.
«Ой бали, төргө өт» деген кадыр чуулар.
«Бул жакка», «ой жинди» леп жай бошотуп,
Лыпылдап эт бузчулар, суу куйчулар.

Бир ырчы жамап кирди жамак ырын,
Чепилдеп жеңил чертип чертмек кылып:
«Жигиттер мен айтылуу ырчы эмесмин,
Жөн гана шайырымын заманымдын.
Деңиздин тереңинде жаян эмес,
Тек гана четиндеги чабагымын.

Эмесе жаш күнүндө ойло, дуула.
Өлүмдү өлүм чиркии көрбөс ыраа...
Асаке, ак тилекке ичип жибер,
Мага айткын, каяша айтпай бул чыныга
Дегенде жутуп ийди Асанкелди.
Карабай көздүн ымыр-чымырына.

Аңгыча сармердендин салты келди,
Жөн бербей «тентек сууну» ырдап берди.
Башкага бир сыйрадан жетпей жатса,
Балага төрт-беш сыйра тегеренди.
Бир билет «суу»... дегенин Асанкелди,
Билинбей андан ары эмне экени...

Ойгонуп эртең менен көзүн ачса,
Жаткан жай жанбаш алды такыр башка,
Оң колун арта салып катуу уктаптыр —
Өзүнүн жеңесиндей «калам кашка»...
Иш бүттү, баш айланды, бут тушалды,
Калсынбы эми бала кара ташка?!.

Жыл жылып, жыл артынан жылдар кууп,
Төгүлүп маржан таштай күндөр чууруп,
Арадан дагы бир жыл узап кетип,
Кырк төрттөн кырк бешинчи жыл туулуп.
Жаш келин уул тапкан, бирге чыккан,
Кубанат «ат... аттаган» үнүн угуп.

Күндөрдүн бир күнүндө... марттык...
кендик...

Кеткендин азы келбей, көбү келип,
Төмөндөн күндөн-күнгө базар наркы,
Токчулук тойтоң басып экиленип.
Бул экөө шаракташып олтурганда
Жумадил кирип келди салам берип.

Иниси бир тууганын таанып таамай,
Кумсарып канын тартып карай, карай...
Аялы каткан бойдон туруп калды,
Калтырап тулку бою жин ургандай.
Жумадил төргө олтуруп карап турду,
Экөөнөн алмак-салмак көзүн албай.

Ар туштан адетинче калк жыйналды
Бажактап бирөө күлүп, бирөө ыйлады.
Ак пейил, ракым менен ыразы кылып,
«Жукелеп», «абакелеп» жол сунганды.
Адатка жөрөлгөлүү иш сыяктуу,
Жумадил көпкө сырын алдырбады.

Жол бүтөп, эркек-аял батпай ыгып,
Бир азга жым дей түшүп көлдөй дымып,
Билгизбей, кабыргага түрткүлөшүп
Бир андан, бирде мындан шыбыр чыгып..
Карылар оор басмырт каада кылып,
Келиндер жер карашат бетин чымчып.

Суроого жооп берип ирет менен,
Салмактуу, салабаттуу токтоо кенен,
Жайдарым жалбыраган мүнөзүнөн
Акылдуу сөздөр чыгып терең... терең...
Жеңишти кызып айтып жаткан кезде,
Уккандар жыла олтуруп «балилеген».

«Арман жок, айланайын асыл журтум,
Майышпас чоюн экен сенин тулкуң.
Мекендин медери сен, бели да сен,
Курч экен, курч болоттон сенин курчуң.
Эсен-соо колхозума келип түшүп,
Мындагы болгон иштин баарын уктум.

Чырагым, иничегим Асанкелди,
Заманам не тилесең баарын берди.
Көр казып көөмп салды улуу турмуш,
Эски адат, чирик каада эрежени...
Жүз жылдап артка кетип кылган ишин,
Жашаган заманыңа пар келеби?

Ини алмак айбанчылык, ага аялын,
Эмки элди жийиркентет, ал го дайын.
Азыркы өзүң өндүү жеткинчектер,
Андайды өрттөө керек өскөн сайын.
Туугандар, силерде да чекилик бар,
Арданам, намыстанам, кайгырбаймын.

Аялым, кор болдуңбу, эмне болдуң?
Шылдыңдайт, маскаралайт өскөн дооруң.
Аталар эмки өмүргө түшүнгүлө,
Тоспогун жаңыча аккан жарык жолун.
Карабайм экөөңөрдү бирден кечтим,
Көрүнбө иним дебейм, эсен болгун».

Деди да, туталанып өйдө туруп,
Жумадил сыртты карай терс бурулуп,
Шинелин төрдөн алып чыгып кетти,
Келген эл кала берди бугуп-бугуп,
Кээ бирлер шып этишип шыпшынышып,
Кээ бирлер «сөзү ак» дешет улутунуп.

Эпчилдер этек улаш ээрчий чыгып,
Жөтөлүп, жөткүрүнүп, үнүн кырып
«Жумаке, ката бизден, кечирип кой,
Жаңылдык, жаштык кылып... мастык
кылып.

Себеби: сени өлдү деп сөз укканбыз,
Ушунда нааданчылык жана чындык»,

«Жоо өлдү, мен өлбөдүм, көңүлүм таза,
От кечип, октор менен аралаша.
Жан кыйып, эл милдетин актап келсем,
Кызык го, — дейт Жумадил — күткөн аза?!
Айтып кой, андай аял аял эмес,
Эр баркын эки-үч жылга сактабаса»...

Замана шайы киет, атлас киет,
Кийгени көктөн туруп жерге тиет.
Колуна алтын издүү каламды алып,
Акылдуу эр жигиттин атын чиет.
Жумадил: «өлүп кайра тирилдим» деп,
Каткырып, жерди оё тээп күлүп иет.

Көрүнбөй көөдөнүндү жара тепкен,
Баарынан уят деген кыйын экен.
Кыялбай эркек уулун, жеңе-аялын,
Жашынып эч адамга билдирбестен,
Көл жакта совхоздогу тууганына,
Асакең адатынча качып кеткен...

Үчүнчү: дагы эле ушул колхоздогу,
Сыйланган ударник деп нечен жолу.
Бир дыйкан аты Калдан, өзү балбан,
Картачыл, аракка ынак, ышкыбозу.
Айылдан кеткен күндөн бир кабар жок,
Көп болду дайны чыкпай жоголгону.

Аялы — Мактым эже кер жаак аял,
Башы эмес, ортосу эмес аяккы аял,
Жебиреп бирдин сөзүн бирге ташып,
Эпилдеп эки ортого от жакчу аял.
Карды ачып бир күн ушак айтпай калса,
Бөйпүлдөп бүлө бузса ток жатчу аял.

Шол аял уктап жатып калп түш көрөт,
Түшүндө: шаар экен чоочуп, бөлөк,
Колунда кара желек, бир топ солдат,
Аскага күмбөз салып, ташты желөп,
Кош Калдаң, түбөлүккө жакшы жат деп,
Табытын алып кирет көтөрмөлөп...

Эртеси Мактым эже бууракандап,
Өңгүрөп долуланды көзүн кандап,
Маалында балдарына тамак бербей,
«Жуттуңар»... «жедиңер» деп тилдеп,

каргап...

Жөн сурап теңтуштары «кой Макелеп»
Суу берип «башы ысык» деп башын

кармап.

«Неге ыйлайт», эски оорулуу дарты барбы?
Же байкуш Калдаңбайын сагынганбы?
«Макентай, эмне болду, я берекем...»
Аялдар ушуну айтып ортого алды.
Ташкындап өжөрлүктүн өлчөөсүнөн:
«Өлүптүр, кат алдым» деп айтып салды.

Айтты да, оозун жыйып токтото албай:
Неге айттым, өлүптүр деп аттиң дүйнө ай...
Азыраак ошону ойлоп өкүндү да,
Бузулду, бузугунан кайра жанбай.
Калп ушак каадасынча тарап кетти,
Мен айткан мисалдардай, жогоркудай.

Айла жок кошок кошту Мактым эже,
Азанып күүсүн созду теребелге,
Үстүнөн күнөө жүгү басып турду,
Ташындай тегирмендин тегерене,

Чапкылап сельсоветтен бирөө келди,
«Кагаз бар сизге деген... мына менде».

Окутса чаар ала калем тагын,
Бүктөлгөн эки барак эки жагын,
Калдандан кабар чыгат мындай деген:
«Айылга көп шашылбай жай барамын...
Кокустан бирөө менен кумар ойноп,
Утуктан миң жети жүз акча салдым»...

Ишенбей Мактым эже кежирленди,
«Ким билсин, пулу экенин, куну экенин»...
Деп сүйлөп күйөөсүнүн күйүтү эмес
Өзүнүн күнөөсүнө күйө берди.
Заңкылдап кошок кошуп олтурганда,
Калдакең эшик ачып кирип келди.

Келди да жерге коюп көтөргөнүн,
Биле албай өлгөнүн үй-бүлөнүн,
Шектенип карап чыкса балдары аман,
Өпкүлөп чери таркай жөжөлөрүн:
«Я апа,— деп сурады бир кемпирден —
Кандай ый, тез айта көр тынсын көңүлүм.

Ал кемпир белимчирээк кемпир эле,
Чочуган уят сүйлөп бир немеге:
«А... балам билбейсиңби Калдаң деген
Өлүптүр, алыс жерде, чоочун элде...
Ошонун жогун жоктоп, зарын тартып,
Озондоп кошуп жатат жамаа неме»...

«О арам, бол өйдө тур, казан аскын,
Той жаса, кымыз, бозо көлдөп аксын,
Мен билем, мени өлдү деп сөз тараткан,

Баягы боло жүргөн сенин калпың...»
Кыңк этпей кыйгач карап кылыксынат,
Кылтылдап кызмат кылып шайтан Мактым.

Замана шуру киет, бермет киет,
Кийгени көктөн туруп жерге тиет.
Түк өчпөс күмүш издүү калемди алып,
Ак көңүл азаматтын атын чиет,
Калдакең «өлүп кайра тирилдим» деп
Бырс этип, ичкен чайын бүркүп иет.

Кайра ондоп колхоз калкым кетиргенди,
Уяттуу ушул өңдүү чекилерди.
Турмуштун кайгысы жок жолун ачып,
Сыйлашып, жоону жеңип келген эрди:
Ал жерде чанда болгон бул бир мисал,
Үчөөнүн мына мындай чечилмеги:

Биринчи: Султангазы жакшы ой тапты,
Үч айта айылчылап көңүл ачты.
Токмокто комбайндын курсун угуп,
«Өтүнөм алыңыз» деп арыз жазды.
Калп эмес өз колуна келип тийди,
«Он күндө барамын» деп берген каты.

«Ай-айлап» почтоочуга башын чайкап,
«Байкасам бул жакта экен кээ бир чатак
Кеп эмес кемчиликтин баары оңолот»
Деп коёт катын айрып тытып таштап.
Буурулду камчыланды район беттеп,
Такасы ташка тийсе этип чак-чак.

Курс окуп кышты-кыштап, жазды-жаздап,
Үйрөнүп комбайнды эң эле бат,

Күзүндө буудайды оруп, басып кирди,
Кызылдан арабаларга төгүп таштап.
Кызыгат карап турган кыз-келипдер,
«Аттиңай, жар болсочу мага — деп—кап».

Экинчи: Жумадилдин алын билсек,
Колхозго жаны менен жанып иштеп,
Иреттеп барын бардай, көбүн көптөй,
Чапкылап ар тарапка жогун издеп,
Кадырлап улуу, кичүү ийменишип,
Бир болуп эки болбой эл айткан кеп.

Каныккан кыйындыктын калетине,
Машыккан талыкпастык адетине,
Согушта эмгектеги эрдиги үчүн
Таанылды атак алып калың элге.
Шайлоодо депутаттык даңкын алды,
Кыргызды Жогорку Улуу Советине.

Көңлү жай, иши жакшы, турмушу шат,
Бактыга белден батып кыбыла жак.
Жете албай мен-менсиген асылкечтер,
Көйнөктөн көйнөк кийип жасанышат.
«Азамат сыймыгы бар эр экен»—деп,
Биз эмес бизден чондор жол ачышат.

Үчүнчү: Калдаң аба жайы мындай,
Нан тиштеп, жегени май, ичкени чай...
Колхозго ак ниеттүү койчу болуп,
Жайлоолоп жарпын жазды дал ушундай
Бакыбат, күч-кубаттуу жашап жатат,
Мактымдын кошокторун эрээр кылбай.

Чандатып сан-миң жылдын эки арасын,
Турмуштун даңканга уруп майда ташын,
Өмүрдү салмоор кылып зырылдатып,
Тагдырдын сазга айлантып зоо, аскасын,
Адамдын эс-акылын камчыланып,
Замана кайда зуулап баратасың?!

31/XI — 1945 Койсары

ҮЧ АЯК

Сай-сайдан суулар акса, салкын, тунук,
Пейилге бейпилдиктин жыттары уруп,
Беш күнүн беш кылымдын жыргалына —
Бер десе, бербөөчүдөй «Көк жар», «Турук».

Бел жайнап, белес жайнап, малы чууруп,
Мал десе, аркар экен, тайган кууп...
Кыйкуулап кушун салып турмуш өзү
Үй-үйгө алтын көкүл ырыс тууп.

«Туруктун», «Чаар кудук» бер жагында,
Жапжашыл жарашыктуу жай маалында,
Жаш бала ууга аттанып чыккан экен.
Мен айтчуу ушул кыска казалымда.

Караса капталды өтүп кийик качат,
Бышкырып бугу өңкөндөйт чалкак,
чалкак...
Маңдайдан марал чуркап, кулан үркүп,
Аюулар антаңдашат санап чаттап.

Колунда таамай мылтык, кундагы өрүк,
Жүгүрүп, боортоктоп, жылып өңүп...
Келтирип кароолуна басып калды
Тийген жок бирине да, жаңырык дүңк...

Кайра атат, кайра ок салат, ызаланат,
Эликтеп илбесиндер маскаралап.
Тоо-тоого тарап житип жок болушат,
Жаш бала күчү кетип салмактанат.

«А... баса, деп, ой жоруп — суур атам»,
Кандырып чаңкаганын ак булактан,
Коолорду, ой, өткөктүү өзөндөрдү
Кыдырат кайберенден ылдам, чапчаң.

«Бир паста тоодон туруп түзгө жетем,
Чиркинай, бут кадыры кыйын экен»...
Оюнда канкор Гитлер өңүн буруп
Ийинге суур болуп кирип кеткен.

Шаңк этип кулагына жаңырык үн:
«Аңтаргын чоло койбой дүйнө жүзүн.
Үйүнө Гитлерди издеп таппай кайтпа.
Кордогон жашчылыктын жазын, күзүн».

Жөн койсо, чаар жылаан туур имиш,
Итке окшош дөңгө чыгып улур имиш.
Ааламдын арам заты Гитлер куну —
Бир эмес, туура бир миң суур имиш.

Эл атып миңге туура бири кемип,
Эсепте өзүң сана, канча экенин,
Атууга эң соңкусун ушул бала,
Буулугуп жандыра албай ачуу кегин:

Айдөштөн, апай төрдөн карап жүрөт,
Арман ай тапсам ээ деп туйлап жүрөк,
«Бир миңдин соңку бирин атып алсам,
Гитлердин эң акыркы күнү бүтөт»...

Дегенче ажал кууп, өлүм кууп,
Көркоодой тиши сасык, өңү суук,
Адамча эки колун бооруна алып,
Бир суур тура калды аңкыш уруп.

Балажан дем чыгарбай шыкаалады,
Кашкайтып так маңдайды кароолго алды.
Атты эле, колу менен бетин басып,
Адамча «ай» деп барып жатып калды.

Атарман« атуучуну аттым» деди...
Чуу басты «бали» деген теребелди.
Зып этип, бир жармындай убак өтпөй
Байкаса Фрунзе экен жүргөн жери...

Буралган жаш бураң бел колтугунда,
Сүйүүнүн жанга кубат толкунунда.
Бий бар дейт институттун клубунда,
Арналган дал өзүнүн сыймыгына.

Бий эмес, кирип барса банкет экен,
Төрү эмес, орун алат берки четтен.
Оркестр Штраустун вальсын ойноп,
Кыз-жигит чимирилет эки-экиден.

Мындайга жатык эрки болбос кыйык,
Чарпылбай жаштык деми турбас сыйып,
Бала да көрк чыгарып бийлеп кетти,
Чиркинай, буту соолук кандай ыйык...

Зал ичин бир айланды, эки айланды,
Үчүнчү, төртүнчүгө жетпей алы.
Энтигип, чекесинен тер тамчылап,
Аягы кыймылдабайт андан ары.

Таң калып «не болду деп, мунум кандай?»
Бөлүнүп бери чыгып топко барбай,
Сол бутун сынамакка силкип көрсө,
Бир нерсе катуу тийип урунгандай.

Жаш бала урунганга колун сунду,
Сунду да, ошол кезде көрдү муну:
Оролуп аягына өлүп калган
Баягы миңинчи деп аткан сууру.

«О балээ... бу кандай!» деп башка тепти...
Тепти эле тээп алды керебетти...
Сыздатып кесик буту ооруй түшүп,
Жаш бала «ай, апалап» чочуп кетти.

Түш экен, чочуп кетип көзүн ачса,
Ушинтип мергенчилеп жүргөн башта,
Ал эми кошумча аяк: жыгач таяк,
Тайтаңдап ээрчип алат кайда басса.

Курч эле, учкул эле соо кезинде,
Чарчабай жол баскандын эртесинде...
Майышпай азыркыдай, желдей учуп
Атканы: суур, түлкү баары эсинде...

Эсинде, эч бир жанбайт душман кеги,
Эл үчүн алты сандын бирин берди.
Баланын бир жак бутун алып кеткен
Чынында Гитлер өңдүү калктын жеги.

Үч аяк, жыгач таяк кимдерде жок?
Талууга таамай тийип таарыган ок.
Өлгөнчө ойлорунда жакшы тилек:
«Заманга мындай кылсак... мындай
болсок»...

Үч аяк: бирөө соо бут, бирөө таяк,
Жерди эмес, жеңген жоосун көзгө саят.
Сыр бербей, жылмайышып күлүп өтөт,
Шонтти да жан достору ичтен аяп.

Биз бассак, биз баскандай баса алышпайт,
Чуркасак, чуркай албайт, катуу шашпайт.
Үч аяк өмүрүнө көнмүш болуп,
Бир кылын көңүлүнүн бууп таштайт.

Бийлесек бийлей албайт, эби келбейт,
Энтигип соо кезинде көңлү желдейт...
Кейибей күлүмсүрөп катуу мүнөз:
«Өмүрдүн ырыскысы бут экен» дейт...

«Аттиңай, салтанат жок соо чагындай,
Адамга соолук деген кымбат кандай...
Өмүрдүн, чолуктуктун кектери үчүн,
Жер шарын бир айланып чуркап албай»...

«Чиркинай, ыракат жок, соо чагындай,
Бир бутуң бир миң короо болгон малдай...
Соо кезде ай менен күн аралыгын,
Арыштап, буудан аттай аттап албай».

«Заманай, кубаныч жок, соо чагындай,
Адамга соолук деген жазгы таңдай...
Турмуштун бул мүнөзүн билген болсом,
Көктөгү пери кызын өөп албай».

Үч аяк: бирөө соо бут, бирөө таяк,
Жерди эмес, жеңген жоосун көзгө саят
Сыр бербей, күлүмсүрөп күлгөн менен
Курдаштар кадырлап өт ичтен аяп.

Үч аяк, калкындай эр, калкындай бек,
Кааласа канат тагып учуп кетет.
Алардын басып өткөн кайратынан
Кара жер капшырылып калч-калч этет.

Сай-сайдан суулар акса, салкын, тунук,
Пейилге бейпилдиктин жыттары уруп,
Беш күнүн, беш кылымдын жыргалына —
Бер десе, бербөөчүдөй «Көк жар»,
«Турук»...

«Туруктун», «Чаар кудук» бер жагында,
Жапжашыл жарашыктуу жай маалында.
Жаш бала ууга аттанып чыккан экен.
Мен айткан, ушул кыска казалымда.

5/XII—1945 Койсары

Ж Е Ї И Ш Б Е К

Ысык-Көл кээде тынч да, кээде толкун,
Толкуса толкунуна тең ортокмун.
Турмушта канча жолдош күтсөм дагы,
Бир сырлуу мындай жолдош күткөн
жокмун.

Ысык-Көл кээде тынч да, кээде толкун,
Жарга уруп, жаркылдаткан жаштык отун.
Турмушта канча курдаш күтсөм дагы
Бир кыял мындай курдаш күткөн жокмун.

Ысык-Көл, ата журттун күчүн сынап,
Өзүнчө өйдө-төмөн жүрүш кылат.
Күчү ошол, күйбөй турган суу болсо да
Көк түтүн, ала буурул жалын чыгат.

Эл тынчып, журт кеңиген күнгө эркелеп,
Күйөөлөп, тынч өмүргө кызын берет.
Толтуруп жер сагынган уулдарын,
Көл менен көздөн учкан кеме келет.

Анткени: ар бир жандын күткөнү бар,
Ашык жар, тааныш, тууган, ини-агалар.
Адамзат көзү барда көп байкалбай.
Жок болсо «кайран ай» деп сагындырар.

Бул жерде эне-аталар, жаш-карылар,
Түрлүү түс. түрлүү улуттун барлыгы бар.
Адамзат тирүү жүрсөң көңүлгө албай,
Жок болсоң аттиң ай деп, арман кылар.

Эл түшөт, кеме токтойт, аркан салып,
Азсодой тизгин бербей, албууттанып,
Бирөөлөр: «абакебай», «байке» десе.
Бирөөлөр: «кулунум» дейт жашы тамып.

Бах, кандай бейпил күндүн берекети!
Тууган жер: түбү чалкар кең эмеспи,
Ушинтип кайра жанат жакшылыкка,
Кечеки кайгы-зардын кенемтеси.

Жөөлөр көп, арабачан—кээлер« атчан,
Ар туштан кубанычтын суулары аккан.
Турмуштун жарык шамдуу шаарын карай,
Келгендер сүйүнүчтүү кетип жаткан.

Көчкө окшоп саптар чубап, тоону карап,
Жигиттер күлкүгө мас, кетип барат.
Ба, чиркин! турмуш канча мол болсо да,
Ар дайым бир жеринен толбой калат.

Күткөндөр тарай-тарай суюлганда,
Аксакал бир чал калды пристанда.
Сүрдүгүп, ташка тийген тулпарга окшоп,
Жарыктык аяк шилтейт араң гана.

Ким десең бул карыя, Миңбай ата,
Көз салып эртели-кеч батыш жакка.
Көп менен бул да кошо уулун күтөт,
Күткөнү дайым чеки, дайым ката...

Жеңишбек анын уулу жеңишке бек,
Жеңиш деп, жакшы үмүткө жеңиш тилеп,
Турмуштун женип чыккан күнүнө арнап,
Ат койгон баласына Жеңишбек — деп.

Бир эмес, ындыны өчүп нечен курдай,
Кур кайткан азыркыдай шордуу Миңбай.
Бирок да үмүт чиркин курч эмеспи,
Тереңдеп оргуп чыгат тим тура албай.

Чалга айтпай эне келет кээ кездерде,
Толтуруп ууз кымыз ак кесеге
Ичкин деп жүргүнчүгө тартуу кылып,
Жаш төгөт: «кечигет деп уулум неге»?

Билгизбей ата-энеге кээ күндөрдө,
Токтоткон толкун уруп терең түндө,
Булардын кызы келет пароходго,
Ой жооруп, мундуу кайтат, нечен түргө...

Баары бир, азыркы бир Миңбай чалга.
Кур үмүт курч тийди бейм кары жанга.
Уулу жок... бир адам жок пристаңда,
Бир гана жалкоо толкун тийген жарга.

Дүйнө — өмүр, уул бердин, бала бердин,
Дүйнө — өмүр алоолонуп жана бердин.
Неге сен алыс кеткен сапарыңан
Ээриң жок жайдакталып кайра келдин?

Дүйнө—өмүр, энчи бердин, үй-жай бердин,
Күн көр деп, бар керекти белеңдедин.
Неге сен ыраак кеткен сапарыңан,
Эскиртип канатыңды кайра келдин?

Миңбай көпкө олтурду ушуну ойлоп,
Элестеп Жеңишбеги алдында ойноп,
Ай жазган берериңби, аларыңбы,
Ким билсин—деп, өзүнчө күңк деп коёт.

Байлануу четте турган атын алып,
Бошобой; болочокко кайраттанып,
Жапжалгыз адетинче кайра кетти,
Көңүлсүз, күрөң атын камчыланып.

Барууга өз үйүнө дити барбай,
Үй-бүлөм эмне дейт деп, дагы кандай,
Ат оозун чукул тартып бери бурду,
Курдашы Курманбектин үйүн карай.

Курманбек эл кутманы жетимиш жашта,
Кемпири алтымыш жашта ушул жазда.
Небир алп уландарды кайкалатат
Экөө тең тамашалап учурашса.

Миңбай чал салам айтат эшик ачып,
Курманбек алик алат, бери басып;
Чай ичип, бир аз мезгил өткөн кезде,
Улууга улуу сүйлөйт жубаткансып.

Эй Миңбай кайратың жок, кем экенсиң,
Күйүткө күйүп жүрөт эрте, кечин:
Жалгызым, жалгызым деп арман кылып,
Жарабас башыңды ийип жер тиктешиң.

Замана бойго жетет айлап, жылдап,
Өзүнө эрлер канбайт тандап кылдап:
Эр жигит эрте аттанып, алыс кетет,
Ок учуп: ат кошкуруп, туу кылкылдап.

Соо болсо кайра келет күчүн сынап,
Жок өлсө, ата журту кайгы кылат.
Көмүлгөн боз топурак мүрзөсүнө—
Жыл өтсө бир түп чынар өсүп чыгат.

Ал эмес, алтоо кетти дал өзүмөн,
Канча экен уул, ини өзгөсүнөн...
Ошондон экөө кайтты жараланып,
Шондо да жаш та.мган жок бул көзүмөн.

Тагдырга арман кылбайм, чексиз бактым,
Мөмөсү солуган жок карт бутактын,
Жетимиштен сексен жашка ооган кезде,
Карагын мына мындай уул таптым.

Замана керек десе, муну да алсын.
Журт коргоп, жарак кармап, жоого барсын
Күттүрсүн, эр азамат сагындырсын,
Мындагы аз уйкулуу эне-атасын!»

Дегенде Миңбай ата бешикти ачат,
Караса, аппак болгон уул жатат.
Жеңишбек аты болсун Курмаке деп
Кубанып, кубаттанып көңүлүн басат.

Өмүрдүн кор болгон жок конгон кушу,
Жетимиш жаш: жаштын алыс жолдогусу:
Жеңишбек, болсо—болсун, жеңиш күнү,
Дал бүтүн өткөн жылдын май тогузу.

Миңбай чал ат токунуп кайра аттанат,
Кайрылып, үйгө барбай көлгө барат.
Көл терек, шарпылдаган долу толкун,
Теренден эмнени издеп, эмне табат!..

Жеңишбек жалгыз уулу, кайран бала,
Жаракөр, ыйманы ысык эне-атага,
Ойгонбой, көпкө аралаш уктап жатат,
Күмбөздө, Варшаванын бер жагында...

Ал эми ата-энеге эркелебейт.
Биздерге абакелеп колун бербейт.
Канчалык үмүт үзбөй күткөн менен,
Калкылдап кеме минип кайра келбейт.

Жеңишбек, жеңиш тилеп курман болгон,
Ок тийип мандайына ара жолдон.
Атама мени өлдү деп айта бар деп,
Сөз айткан көл толкуткан борошодон,

Көл толкуйт, атасына белги берет,
Антпесе, кур толкундун неси керек...
Бирок да үмүт кургур кыйын тура,
Атасы кайра кетет. кайра келет...

Кой ата, жолдош болбо жок пайдага,
Жол карап, көл боюна ат байлаба.
Жеңишбек сенин уулуң. Жеңиш күнү —
Жадырап келип турар жыл айлана.

Ысык-Көл, ата журттун күчүн сынап,
Өзүнчө өйдө-төмөн жүрүш кылат.
Күчү ошол, күйбөй турган суу болсо да,
Көк түтүн, ала буурул жалын чыгат.

13/ХІІ—1945 Койсары

МЫРЗА УУЛ

Алайдан чыккан Мырза уул жигит,
Кундуздан телпек кулпунта кийип,

Ноокаттан чыккан Ак Саткын сулуу,
Абайлап басса ак айдан сулуу.

Кербен жол баштап Мырза уул жигит,
Ноокаттан келген Саткынды билип.

Ак Саткын сулуу алдынан тосуп,
Ыргалып ырдап, аванга кошуп,

Жигиттин сугун суктанткан бала,
Ырдаган ырын уксаңыз ана.

Алыс жол баскан атың бейм, жигит,
Алтындан жабдык салтың бейм, жигит.

Узак жол баскан атың бейм, жигит,
Күмүштөн жабдык салтың бейм, жигит.

Түспөлүң көрсөм туйгунсуң, жигит,
Көркүндү көрсөм айкөлсүң, жигит.

Көздөрүң панар чачырайт, жигит.
Тилиңен тилле тамчылайт, жигит.

Сыныңан сурпат таппадым, жигит,
Шондуктан сизди мактадым, жигит.

Бирок да бактың туюк бейм, жигит.
Не десең о да буйрук бейм, жигит.

Сундурган колун сундурбайм, жигит,
Тилимди ал сага буйрулбайм, жигит.

Кайтар бир жолун кандуу бейм, жигит.
Душманың сенден алдуу бейм, жигит.

Не десең мейлиң каргыш айт, жигит,
Атыңды буруп, кайра кайт, жигит.

Саткындын сыны сур таштан сүрдүү,
Сүйлөгөн сөзү кырдуудан кырдуу.

Мырза уул мырза кезегин алды,
Кериле карап, кеп жолун салды.

Күлүккө салган көрпөчөм, кыз эй,
Күлкүсү жакшы өзгөчөм кыз эй.

Жакшы атка салган көрпөчөм, кыз эй,
Жакшы бир бала өзгөчөм, кыз эй.

Жомок бир жомок түйүнү, кыз эй,
Жомогун коюп сүйүндүр кыз эй.

Табышмак учу курамдыр, кыз эй,
Ойнуңду коюп кубандыр, кыз эй.

Үйүм бир үйүм желдедим, кыз эй,
Үйүмдү таштап сен дедим, кыз эй.

Малым бир малым тергемин, кыз эн,
Малымды таштап сен дедим, кыз эй.

Көңүлдү билбей неткениң, кыз эй.
Көрүнбөй жатып кет дедин, кыз эп.

Тизгеним тилле сооруттум, кыз эй,
Неден бир көөнүң ооруттум, кыз эй?

Канжыгам кайыш сооруттум, кыз эй,
Кандай бир көөнүң ооруттум, кыз эй?

Адырда аркар аңкаят, кыз эн,
Алтүндө барам айлыңды айт, кыз эй.

Будурда бугу аңкаят, кыз эй.
Үйүнө барам, үйүңдү айт, кыз эй.

Убал бир сообум өзүмө, кыз эй.
Уктачуу жериң кай жерде, кыз эй?

Жабыр бир опа өзүмө, кыз эй,
Жатар бир жайың кай жерде, кыз эй?

Көнүлүн кыйбай Ак Саткын пери,
Муңая карап мындайча деди:

Айлыбыз жакын Ак-башат, мырза,
Азамат жүзүн дат басат, мырза.

Үйүбүз четки ак өргө, мырза,
Зарыкпагын көрөргө, мырза.

Жатар бир жери суурааң, мырза,
Оң жак бир жүктүн бурчунда, мырза.

Арс ичигин төшөнүп, мырза,
Түлкү ичигин жамынып, мырза.

Ана шол жерде мен жатам, мырза,
Келбегин тил ал, бейжаздым кылба».

Алты аркар чыгып аңкаят асман,
Жети аркар чыгып чаңкаят асман.

Мырза уул келди ай чыккан тушка,
Атынан түштү аларман кушча.

Мырза уул келди үч үркөр тушка,
Атынан түштү кыраан көз кушча.

Өргөнүн өйдө капшытын ачты,
Ак Саткын кызга жүрөгү ташты.

Капшыттан кызга шыбырап жатты,
Качалы жүр деп чын сырын айтты.

Ак Саткын пери: «келбечи, койчу,
Сүйгүн да кет» деп ак бетин тосту.

Мырза уул кантсин сүйөйүн деди,
Артынан шап-шуп бир дабыш келди.

Жонуна келип күрс этти канжар,
Оргуштап агып төгүлдү кандар.

Арбайган колдор көтөрүп алып,
Жашырып салды көк жонго барып.

Канжарды малган ким десең курдаш,
Алтымыш ашкан Ажыбек куубаш...

Шамшарын малган ким десек, курдаш,
Жетимиш ашкан Ажыбек куубаш...

Ак Саткын кыздын калыңын берген
Алуучу күндүн учуру келген.

Мырза уул жаштын сүйгөнүн билип,
Жол аңдып жүргөн коңултка кирип

Артынан келип канжарын малган,
Ошентип жаштын эсебин алган...

Ай айга өтүп, ай башы тоңуп,
Мырза уул иши билинбес болуп,

Күн күнгө өтүп, күн башы токуп,
Күлүстөн иши билинбес болуп,

Куугунчу келип, куугундап келип,
Таба албай кеткен, кур бекер желип.

Чабарман келип, чалгындап келип,
Таба албай кеткен, чапкылап желип.

Атасы баштап, кырк жигит ээрчип,
Саткынга келди шектенип-шекип,

Ак Саткын бейбак жаштатып көзүн,
Ыр менен айтты жашынмак сөзүн:

— «Кой дедим коомай, күймөлдүк досум,
Каяша кайым сүйлөдүң досум:

Жөн дедим, жөнсүз күймөлдүн, досум,
Жүйөөлү сөзгө сүйлөндүң, досум.

Тургун деп тушум көтөрдүм, досум,
Тура албай тушуң, алдырдың, досум.

Качкын деп, капшыт көтөрдүм, досум,
Кача албай, капшыт талдырдың, досум.

Жез камчы тийди сооруңа, досум.
Курч канжар тийди жонуңа, досум.

Курч канжар мизи май болду, досум,
Көк жонго барып жай болду, досум».

Ак Саткын баштап, Көк жонду ачты,
Көк жонду ачып Мырзаны тапты.

Мырзанын сөөгү чирибейт бүтүн,
Кызыл нур баскан кыялкеч жүзүн.

Ашыктык жыты жыпардай аңкыйт,
Жыттаган адам жыргалга балкыйт.

Ак Саткын бейбак бетинен сүйдү,
Көрүнбөй түтөп, жалынсыз күйдү.

Мырза уул өлсө, кун болсун, калкым,
Ах Саткын менен жуп болсун, калкым.

Деди да Саткын саамайын кармап,
Шарк этти кулап, жүрөгүн кандап.

Мөңгүрөп текши турган эл жардап,
Аза күн кылды, кыбыланы карап.

Арадан көп-көп замандар өттү,
Өчкөн жок бирок эки ашык көркү.

Көк жонго кош түн ак кайың өстү,
Саргайбай көктөп, жыл сайын өстү.

Түбүнөн тунук кош булак акты,
Чаңкасаң, суусун шип-ширин татты.

Кош кайың бактын ортосун жарып,
Көк тикен өстү, жашарбай карып.

Көк тикен ал ким? Ажыбек куубаш,
Анда жок көктөш, бир гана куураш.

Кош булак суунун ортосун жарып,
Сасык суу акты, ылайга канып,

Сасык суу ал ким? Ажыбек какбаш,
Адамга жакпас, заманга батпас.

Кош кайың менен кош булак суусу,
Мырза уул менен Саткындын туусу

Кош кайың менен кош булак шары,
Мырза уул менен Ак Саткын жары.

Кайыңга келип карчыга сүйлөйт,
Булакка келип кабландар түнөйт.

Кайыңга келип кыргыек түлөйт,
Булакка келип арстандар түнөйт.

Майрамдан майрам, майрам күн дуулап,
Майрамдап келип боз балдар ырдап.

Сайрандап сайран, сайран күн дуулап,
Сайрандап келип жаш кыздар ырдап...

Ойгонуп кээде Ак Саткын, Мырза,
Кошулуп кетет ырдаган ырга.

Тирилип кээде Ак Саткын, Мырза,
Биригип кетет жыргалдуу жылга.

Кош кайың менен эки айрым булак,
Эки ашык жарды эстетип турат.

24/XII—1945 Койсары

ЭШИМКАНДЫН ТЕРЕГИ

(Экинчи легенда)

Сүй курбум, заманымды жакшы сыйла,
Сыйлоонун салтанаттуу салты кыйла,
Адил бол, ак пейил бол, ак ниет бол,
Биздин парс касиетине кылмак ыйба.

Акыйкат анын көркү, анын күчү,
Адилдик анын нуру, анын жүзү.
Калыстык, туура жүрөк, таза көңүл,
Замандык эң бир зарыл керектүүсү.

Ушулар: байлык, бакыт, ырыскысы,
Ушулар: урмат, атак, даңк ырысы,
Булардын миллиондон бир сыныгына
Тең эмес жер алтыны, көк жылдызы.

Эшимкан биздин күндүн жай адамы,
Өзөндүн так боюнда үй-чарбагы.
Ал өзөн: шары катуу Жыламыш суу
Сан кылым танбай ичкен калк ардагы.

Дал ошол Жыламыштын берки өйүзүндө,
Кулпуруп көркүн төккөн күндөн-күнгө,
Колхозчу Эшимкандын ак пейлине
Кокустан пайда болгон жер үстүнө:

Саргайтпас күзгү бороон, суук, ызгаар,
Кууратпас, чилде аязы, жайкы ысыктар,
Дайым жаш, дайым жашыл жалбырактуу
Көз жеткис бийик өскөн бир терек бар.

Ал терек, бул теректен башка терек,
Жан курбум, сен да көрүп өтсөң керек,
Теректин «кыдыр ээси» кары Эшимкан,
Жомогу ал теректин мындай делет:

Эшикем бул турмушта көп жол баскан,
Күйүгүп нечен түтөк өрлөр ашкан,
Бирок да мындай заман көргөн эмее,
Бактылуу колхозчу бар, куп жарашкан.

Ал сүйүү колхоз журтун чын пейилден,
Ак ниет, чын адилет пейли менен.
Ал деди заманына кенч үлүшүн
Ар жылы эмгек менен тапкан жерден.

Ак күчүн, ден кубатын, көкүрөк дилин,
Окубай, өзү үйрөнгөн көп билимин,
Колхоздун казынасына тартуу кылып
Байытып, эки кылып бирин-бирин;

Март кыял, дайым ачык куунак көңүлүн,
Тагдырдын сараң жазган бар өмүрүн
Колхоздун байлыгына мурас кылып,
Жүрөктүн ар-бир соккон дүрсүлдөгүн:

Эшимкан удаама-удаа, беш жыл удаа,
Сыйланып ударниктин сыймыгына,
Урматап жаңы күндүн жаз элесин
Кубанды кетөрмөлөп айыл-калаа.

Беш эмес, бешке беш жыл, он жыл удаа,
Сыйланды ударниктин сыймыгына,
Замана Эшимканды дүңгүрөттү
Жашартып, карылыкка көрбөй ыраа.

Эшимдин ак көңүлү, ак ниети,
Ан сайын арбындалды, тереңдеди.
Багынып табигаттын жазмыш жолу
Берерин бербейм дебей бере берди:

Бир жылы: он эчкиси отуз тууду,
Отузу жыл айланбай жүздү тууду.
Ошентип майда жандык дүр дей түшүп,
Азайтпай жайдын жааны, күздүн суугу.

Бир жылы, көк кунаажын сыйлыкка алды,
Барк албай мал ичине кошуп салды,
Жаз алды кырк литрден ашып кетти
Үч жолу байбиченин сааган сааны.

Бир жылы: (эсимде жок кайсы экени)
Эшимкан калаа жактан түндө келди,
Аялы ушул жашка төрөб.өгөн
Ап-аптак эркек уул төрөп берди.

Эртеси эми бошоп коноктордон,
(Адети кеч жатса да эрте ойгонгон;)
Эшимкан эшик ачып чыга калса,
Мамысы кучак жеткис терек болгон.

Ошондон терек деген ушул терек,
Эч бир жан биле албаган боюн ченеп...
Арбын эл ат мамыга айраң калып,
Аташкан: «Эшимкандыы тереги» деп.

Ошондон терек делген, ушул терек
Жан курбум, сен да көрүп өтсөн керек.
Айныбай эч кырсыкка моюн бербей
Көгөрүп, көктөп, бүрдөп, гүлдөп келет.

Ал өспөйт, башка бактай: айлап, жылдап,
Ал өсөт биздин күндөн: күлүп ырдап
«Жарыктык, жакшылыктын тереги» деп,
Суу үзбөй колхозчулар урмат кылат.

Картайып кары кышта кары болбойт,
Саргайып сары күздө сарыга оңбойт.
Жашарып, жай күнүндөй дайым жашыл,
Анткени ак ниеттин күчү колдойт.

Эс алып колхозчу ава кайткан чардап,
Бир азга терин арчып, демин басат.
Күч берип терек түбү ошол замат
Боюна кубат толуп ишке шашат.

Теректи мына ушинтип пайдаланат,
Колхоздор байлыгына пайда табат.
Оорулар, бир түн конуп түнөп кетсе:
Үч күндө сак-саламат соого айланат.

Аз болсо мындагылар жүзгө жашап,
Жүз эмес кай бирлери андан ашат.
Оору аты ойго келбей унутулуп,
Заманды соо денелүү калктар басат.

Уландар ырдап, бийлеп, оюн курат,
Секирип жаш селкилер кошо чуулап,
Кыз-күйөө турмуш куруп кошулушат,
Теректен өмүрүнө бакыт сурап.

Андайлар өмүр бою көңүлү шат,
Олжолуу, кайда барса жолу жумшак.
«Ай сен» деп бир бирине терс айтпаган
Эң ысык, айрылгысыз жар болушат.

Жыргалда жылжып өтүп, жылдар өтгү,
Жыл сайын көрккө толуп терек көркү,
Кучагы нечен кулач жеткис болуп,
Жарашып бойго толуп далайга өстү:

Кубаты медеp кылган, жан эрмеги,
Баягы эркек уулу үчкө келди.
Эшимкан баласына сүннөт жасап,
Эл жайнап, эстен кеткис чоң той берди.

Той берди, тойго тойду далай адам,
Бир базар мезгил өтгү эки арадан.
Таңга жуук дабыш угуп тартка чыкса,
Тереги саргыч ирең тартып калган.

Эшимкан өз көзүнө өзү ынанбай,
Дааналап көпкө турду карай, карай...
«Э, кудай терегиме не болду» деп,
Таң калды бул жорукка шек табалбай,

Ал күнү адетинче түнгө калды,
Кеч жатып, талаа жакка кулак салды,
Тыңшаса: терек ичи күңгүрөнөт—
Билинбей ырдаганы, ыйлаганы.

Көз жумбай кузгун заар ылдам туруп,
Терекке ак ниеттик жүзүн буруп,
Караса, саргыч өңү кеткендир деп,
Көркү жок, андан жаман, андан суук.

Бул мезгил жай айынын биринчи айы,
Теректип саргайганы бул кандайы?..
Эшимкан түлөө кылып, коюн союп,
Түрүлө түгөл келди барлык айлы.

Жабыла колхоз журту жарданышып,
Терекке не болду деп таң калышып,
«Колхоздон ак ниеттик оюн бузган:
Мен эмес, мен эмес» деп карганышып.

Дегенде терек барки жерге түштү,
Кандайдыр, суук шамал элди үшүттү.
«Эй терек, менин кандай күнөөм бар»—
деп,
Эшимкан ылдый карап тизе бүктү.

Бүккөндө, келген элдин алды-кийни,
«Айткын» деп баары тегиз башын ийди.
Термелип терек бир аз күтүп туруп,
Баркинен кыпкызыл кан төгүп ийди.

Жалпы журт жабалактап жарданышты,
Терекке не болгон деп таң калышты.
«А... кокуй... кан төгүлөт турбайбы» деп...
Карылар жакаларын карманышты.

Калп эмес, ошол күндүн эртесинде,
Ошол күн бүгүнкүдөй али эсимде,
Күтүүсүз ажал душман согуш ачты,
Ата журт, бүткүл Совет жергесине.

Намыска жарак кармап азаматтар,
Жаркылдап оттой жанып ошол чактар,
Душмандаи кек алууга кетип жатты,
Толкундай бирдей тийип барлык жактар.

Жар калды, сүйгөн калды, сулуу калды,
Сулуудан ысык болду жер ардагы.
Бул жакта ата калды, эне калды,
Турмушта тууган жерден кымбат барбы?..

Нечен бир мен-менсинген боз уландар,
Нечен бир кырчын талдай ууз балдар...
Кез келсе, мекен үчүн жан берүүгө
Жөнөштү күн батышка, күчөп шаңдар.

Батыштын басаңдабай кандуу өртү,
Эң кыйын, эң бир татаал күндөр өттү.
Согуштун соргок мүнөз арааны өсүп,
Азайтты, айыл ичин көп бөксөрттү.

Эшимкан терек сырын эми билип,
Кыштактан бери чыкты, атын минип,
Эрте-кеч жолугары: кемпир, чалдар,
Жаштардын жаш кубаты эриктирип:

Өзүнчө арман кылып жаш күнүнө,
Аттиң ай, жаш болсом деп ушул күндө,
Кемитип алтымыш жашын кырк беш
жашка
Жөнөдү бул да кошо чоң дүбүргө.

Кетерде аялына насаат айтып:
«Туз буйруп мен келгенче кайра кайтып,
Өзүмдөй терегимди жакшы сакта
Чакырат мени алыста октор кайкып»...

Дүңгүрөп согуш күнү өтүп жатты,
Шаркырап сай-сай толуп кандар акты,
Немецтер улам бери жакын келип,
Каптатып танкелерип калдаңдатты.

Бул кезде терек мундуу күнгүрөнүп,
Майышып жерге ийилип, аз көгөрүп,
Калкына коркунучтуу белги берет,
Баркинен шуудур-шуудур мөндүр төгүп.

О чиркин, элдин күчү кандай ачтык,
Кеменгер сөзүн сүйлөйт «айраттанып,
Биздин эл атырылат алга карай
Душмандар чегинишет «айра тартып.

Бул кезде Терек шаттуу күнгүрөнүп,
Бат бүрдөп, баштагыдай бат көгөрүп,
Калкына кубанычтуу белги берет:
Баркинен өрүк менен мейиз төгүп.

Баатырлар ажал колун артка сүрүп,
Замана раазы болуп шак-шак күлүп,
Бир күндө нечен-нечен шаарды ээлеп,
Жакшылык биз жакка ооду мына
ушинтип.

Аз-аздап, кеткен кайтып эл-жерине,
Ок тийип жаралантып кээлерине,
Ушундай укмуштуу ыкчам бир күндөрдө
Дарт түштү Эшимкандың терегине.

Түшкөн дарт кандай десең, мындай эле:
Дарт эмес, нээти жаман кастык эле:
Эзелден эмгек күндөн энчи албаган
Атыккаи кош жалкоо бар ушул элде.

Ким десең: бири Калмат, бири Шоорук,
Кур эмес, ар күн сайын бир жери «ооруп»

Жумушка кыш күнүндөй сейрек чыгат.
Шылтоолоп: «карттык басты» деген
болуп.

Карматпайт чебер кылган кылмыштарын,
Союп жейт, кээ-бир үйдүн майда малын,
Из кууп, түтүн улап, шек кылганча,
Сыр бербейт, карганышып сабап санын.

Зайбы жок, экөөнүн тең балдары жок,
Чынында кара нээт шундай болот.
Малы жок, ак үйлөрү кара болгон,
Чыгынбайт эч нерсеге, иштен коркот.

Калматтын бир кездеги жакшы тамы,
Эскирип, бир жак боору кулап калды.
«Кой Шоке бир туралы экөөбүз» деп,
Шоорукка Калмат досу көчүп барды.

Досуна досу шонтип көчүп барды,
Бул кыштын кары өзгөчө калың жаады,
Шооруктун кайран тамы көтөрө албай
Дүрс этип дал төбөсү түшүп калды.

Отурду эки жалкоо далайга ойлоп,
«Кап атааң... үй эле» деп кейип коёт,
«Суук ий»... деп бойлорун кымтынышат,
Баштадан бейкут өскөн эки «бойдок»

«А... Шоке, акыл таптым»... деди Калмат:
«Үйүнө Эшимкандын бизге бармак,
Өзү жок, эптеп-септеп зайбын алдап,
Терегин карылыкка сурап алмак»...

«Хаа... ха...» лап, бүтүк көздүү күлдү
Шоорук;
«Буюрса эртең кайра тамдуу болдук»...
Чын эле эртесинде эки жалкоо
Барышты Эшимкандын үйүн тооруп.

Айтышты: «терегинди кесебиз» деп,
«Көп акча акысына беребиз» деп,
Аялы Эшимкандын кууп чыкты
Экөөнү эки коюп, катуу тилдеп.

Камынып эки жалкоо ошол түнү,
Теректи кесмек болуп билек түрдү.
Араалап, эки-үч тартып алган кезде,
Араасы ары барбай тарс бөлүндү.

Корс мүнөз, кара нээт, өжөр Калмат,
Терекке сокмок болду балта кармап,
Ар качан ак ниеттин күчү күчтүү,
Жыгылды Калмат кулап калды алактап.

Шек бербей үйлөрүнө кетип калды.
Бүрүшүп жайларына жатып калды.
Күн өттү... айлар өттү... жылдар өттү...
Жарашып биздин терек жашылданды,

Жакындап жеңиш күнү мүнөт санап,
Биздин эл күндө бирден бакыт табат.
Сайратып жер куштарын кубулжутуп.
Колхозго Терек шаттуу кабар салат.

Ал кабар: Май тогузу, Жеңиш Күнү,
Жоголгон келбес болуп согуш түнү,
Биз турган, биз жашаган планетке
Ай берген. Чолпон берген сүйүнчүнү.

Кайтчуулар тынбай агып, кайтып жатты,
Кайрадан калкка толду колхоз айлы.
Бирок да Эшимкандын кабары жок,
Билинбей кайда экени, чыкпай дайны.

Жок эмес, кары Эшимкан тирүү, аман,
Айбы бар, орусча сөз айта албаган,
Билгичтер карылыгын байкап коюп,
Кемеге жүкчү кылып кабыл алган.

Ал кайда? Ленинград тарабында,
Жүк салат, жүк көтөрөт анда, мында.
Эшикем ак ниеттик пейли менен
Дагы эле урмат, кадыр ардагында.

Кечигип бир топ элден кеч бошонгон,
Кош айтып, барыңыз деп кармап колдон,
Узаткан өз айлына андагылар,
Эшикем жсрии көрүп кушбак болгон.

Тереги баягыдай өз көркүндө,
Саламат жүзү жарык, барлык бүлө.
Канетсин, карылыктын салдары окшойт,
Эс алды сыртка чыкпай эки-үч күнгө.

Бул кезде Калмат, Шоорук кулак кагып,
Той түшкөн, кой союлган үйлөрдү андып,
Сорпо ичип, этти жайкап, арак серпип,
Күүлдөп мас болушат чери канып.

Ошондой көп мастыктын бир масында,
(Жараткан жанды мындай кылбасын да)
Эки шум үйлөрүнө араң жетип,
Ой тапты ошол мастык арасында.

Терегин неге бербейт биз сурасак,
Үйүбуз жаңы үй болмок биздин эчак.
Зайбына Эшимканды өлүптүр—деп,—
Өкүрүп, жалган ыйлап кабар салсак.

«Өлүптүр Эшимиң» деп кабар салсак,
«Кайраным... ардагым»... деп ыйлап
калсак,

«Ээси өлдү... терегинди телмиртпе» деп,
Өзүнөн ыраазылык жооп алсак...

«Өзүнөн ыраазылык жооп алсак,
Теректи как түбүнөн кыйып салсак,
Түз жерин, жоон жерин кары кылып,
Үч кесип отун кылып жарып жаксак»,..

Дешти да тамтаң-тумтаң басып барып,
Туралбай бир жайында буту ыргалып,
«Эшимим... Эшимим» деп өкүрүштү
Бул экөө эки колун бооруна алып.

Эшимкан коюу чыккан чайга тердеп,
Оронуп төрдө олтурган жел тиет деп.
«Өлүптүр эсил кайран Эшимканым»
Эки шум ушуну айтып ыйлап келет.

Аялы Эшимкандын байкай коюп,
Сүйлөдү болгон иштин баарын толук;
«Булардын жаман ою мага маалим,
Оолугат терегинди кыймак болуп»...

Эшимкан ачууланып тура калды,
Экөөнү бирден-бирден жыгып алды.
Сүйрөлтүп короо ичине алып чыгып,
Терекке бекем чырмап байлап салды,

Терекке бекем чырмап байлап салды,
Бул экөө үч күн калды... төрт күн
калды...

Үч күндө эки шумдук биздин терек,—
Бар бүткөн арамдыгын соруп алды,

Эки ууру эки сонун адам болду,
Таптакыр жалкоолугу тамам болду.
Ичкилик, жолдошуна кастык кылуу
Буларга мындан ары арам болду.

Экөө тең ак ниеттүү адам болду,
Сыйлады бакыт берип заман жолу.
Ак үйдө, ак бешикте баласы ыйлап,
Энчи алып эмгек күндөн байлык толду.

Эки шум эки акылдуу адам болду,
Үйүнөн мейман кетпей ырыс толду.
Жалкоолук, арамзалык колхоздо жок
Алмашты ак ниетке анын орду.

Бай терек, баатыр Терек, көркүн курап,
Бир укмуш шаани төгүп көктөп турат.
Эшимкан салты менен, даңкы менен
Жадырап өмүр сүрөт, дайым куунак.

Саргайбайт, мындан ары түк картайбайт,
Кайгылуу кабар берип кайгыланбайт.
Ак ниет, адилдиктей өлбөй жашайт,
Жан курбум сен да барып, бир көрүп
кайт.

Ар түнү жаштар келип оюн курат,
Теректин өмүрүнө бакыт сурап,

Жок дебейт, күлкү берет, шаттык берет,
Ушинтип биздин жаштар өсөт дуулап.

Ар туштан жаралуулар келип жатат,
Пайдасын биздин терек берип жатат.
Кол бүтүп, аяк бүтүп, жүрөк бүтүп,
Айыгып баары үйүнө кетип жатат.

Ошондон Терек деген ушул терек,
Эч бир жан көргөн эмес аны ченеп,
Арбын эл ат мамыга айран, калып,
Аташкан: «Эшимкандын тереги» деп.

Дал ошол Жыламыштын берки
өйүзүндө,
Кулпуруп көркүн төккөн күндөн-күнгө,
Колхозчу Эшимкандын ак пейлинен
Кокустан пайда болгон жер үстүнө.

Саргайтпас күзгү бороон, суук, ызгаар,
Кууратпас чилде аязы, жайкы ысыктар,
Дайым жаш, дайым жашыл

жалбырактуу,
Көз жеткис бийик өскөн бир Терек бар.
7/1—1946 Койсары

МАЗМУНУ

Канаттуу поэзия	3
Таңда	15
Шамалга	16
Таң атарда көл бети	17
Түнкү кайык	19
Бешик ыры	21
Күндөр жөнүндө лирика	25
Көбүктөнгөн күлүк аттай аркырап	27
Шаарымдын бир учунан бир учуна	
карасам	28
Бөбөккө	29
Менин жылдызым	31
Жамандоо	33
Шота Руставелиге	35
Уйкум келет	37
Ичке суу	39
Каркыра	41
Сырт жайлоо	43
Түп суусу	45
Отуз жаш	47
Чөп чабык	50
Эркин ыр	52

Мен эмнеден уялам	53
Сүйүү жана мен	55
Алданба	57
Айга	59
Мага	61
Жалгыз өрүк	63
Кара көпөлөк	65
Неге кечигет	67
Табият жана музыка	69
Покрышкинге	71
Күзгүгө караган жеңеме	73
Бүкөн	74
Катыңа жооп	75
Кайда барсам эсимде	76
Гитар күүсү	77
Ак куунун көрдүм учканын	79
Россия	80
Сүйбөйм сени	81
Жалжалым ой	82
Ысык-Көл	84
Кайыңды	86
Оорулуу акын	88
Азамат	90
Каламга	92
Сулууга	94
Замандашка	96
Адамга	97
Салют	98
Үлпөт ыры	99
Келсем жоксуң	101
Жеңеме	102
Балыкчыдан Фрунзеге	104
Боз бала	106
Аккан суу	108

Саанчы жеңе	110
Унутпа	111
Жар көрүү	112
Кызылча казган келинчек	117
Кытмырга	119
Толкуйт да кайра басылат	121
Эскерме	123
Тируучүлүк	124
Өлгөн жоксуңар	125
Сенин поэмаң	126
Кыргыз көлү	127
Ысык-Көл—Непа суунун сүйгөн жары	128
Жибек кийген эрке кыз	129
Катынды көлгө таштадым	130
Бирге жүрдүк	131
Сүйдүм сени	132
Сүйүү кылы	133
Мен өтпөдүм	134
Фрунзе	135
1945-жыл 31-декабрь	138
Жүйөлүү сөз	141
Кыргызстан	142
Колхоз бакчасы	143
Молдокулдун үйүндө	144
Тилек	145
Толкун эмес, ал ак куу	146
Жетиген	147
Көлүмө	148
Таң калуу	149
Грунья Савельевнага	150
Курбума кат	152
Аялга	154
Ысык-Көлдө төрт мезгил	155

Акын	157
Жакшы ыр деген эмне?	158
Жер деген эмне?	159
Сүйүүнүн түрлөрү	160
Биздин короо	161
Ат-Башынын чымчыгы	162
Бешбармак	163
Автобус	164
Айлыма	165
Ракмандын илими	166
Комуз	167
Көпкө умтулдум, бирок азга жет- педим	168
Мен да олтурам күйөөң сенин жа- нында	169
Кыздын сүрү	170
Мен тансам: жаштан танам, ырдан танбайм	171
Кыргыз тоолору	172
Илбирс уя	174
Эненин күчү	176
Баатыр эне	177
Күндөр	178
Өмүргө	179
Мен көлүмө келгенде	181
Ата-Журтум	182
Көлдүн кечки көрүнүшү	183
Жоготтум	184
Бир чака суу	185
Коштошуу	186
Жетим козу	187
Кышкы бороон	188
Кош айдоо	189
Жазыма	190

Бизге түнөй кет	191
Менин күнүм	192
Байка, жигиттер	193
Көңүл айталык	195
Бул кандайча	197
Мен кыргыздын акыны	199
Көзүм өткүр	201
Мен кеме	202
Дагы аял жөнүндө	203
Кубанам	204
Жактырам	205
Кызыл жүк	206
Ата-Журт	208
Эмгегин	209
Тамчылар	210
Менин үйүм	211
Жүзүм айы	213
Казакбай	214
Кар жаады	216
Күз	217
Музыка	219
Өзүмдү өзүм	220
Жаз	222
Билбейм кандай, эмне ойдо экен ка- тарым	223
Суу келатат	224
Катуу жатып, жумшак ойгондум	226
Вино	227
Жумушчунун мүнөзү	228
Күнгө	229
Помидор	230
Кечки убак	232
ФЗОдогу иниме	233
Маляр	234

Жумушчу	235
Плотник	236
Устанын сөзү	237
Карабек	239
Маржанкүл	240
Турсун сакчы	241
Келип кеткен мейманга	243
Сагынуу	245
Жаралдым	246
Сугат маалы	247
Кээде жымжырт сүзүлүңкү тарт- каның	248
Айлык сапар кетсең дагы агылып	249
Колхоздогу түн	250
Кыйратам деп мейли кыян сел акса	251
Жамгыр жаады	252
Балалык	253
Түпкү кеңеш	254
Жеңишкандын атасы	256
Пушкинге	258
Жер албагыр	259
Өңгө жалган, өлүм ак	261

Поэмалар

Толубай сынчы	265
Менин энем	273
Күлүйпа	282
Майдын түнү	288
Ким болду экен?	297
Махабат	309
Өлүп тирилгендер	313
Үч аяк	333
Жеңишбек	339
Мырза уул	345
Эшимкандын тереги	353